

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Karistusõiguse osakond

Laura-Liisa Reinojaan

**MÕJUV PÕHJUS KAEBETÄHTAJA ENNISTAMISEL TALLINNA JA TARTU
RINGKONNAKOHTU KRIMINAALKOLLEEGIUMITE PRAKTIKAS**

Magistritöö

Juhendaja
MA Kaie Proode

Tartu
2023

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Kaebetähtaja ennistamise instituut kriminaalmenetluses	7
1.1. Edasikaebeõiguse piiramine kaebetähtaegadega.....	7
1.2. Kaebetähtaja ennistamise kohta tehtud lahendi vaidlustamine	11
1.3. Kaebetähtaja ennistamise regulatsioon kehtivas õiguses	17
1.3.1. Kaebetähtaja ennistamise instituut	17
1.3.2. Menetleja tegevus kui mõjuv põhjus.....	25
1.3.3. Kaitsja tegevus kui mõjuv põhjus	31
1.3.4. Haigus ja muud mõjuvad põhjused	34
2. Läbiviidud empiiriline uuring	37
2.1. Empiirilise uuringu tulemused	37
2.2. Haigus.....	38
2.3. Kaitsjaga seonduv	41
2.4. Menetleja tegevus.....	45
2.5. Isiku enda tegevus	52
2.6. Muud põhjused.....	55
Kokkuvõte	61
Abstract	66
Kasutatud materjalide loetelu.....	72
Kirjandus	72
Õigusaktid	74
Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika	74
Riigikohtu praktika.....	75
Tallinna Ringkonnakohtu praktika.....	77
Tartu Ringkonnakohtu praktika	79

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ (põhiseadus, PS) § 24 lg 5 sätestab igapähe edasikaebeõiguse: „Igapähe on õigus tema kohta tehtud kohtu otsuse peale seadusega sätestatud korras edasi kaevata kõrgemalseisvale kohtule.“ Edasikaebeõigus on oluline, et kindlustada kohtulahendi õigsus – see tähendab, et isik peab saama võimalike kohtuvigade parandamiseks edasikaebeõigust realiseerida.² Siiski ei ole edasikaebeõigus absoluutne: PS § 24 lg-s 5 sätestatud edasikaebeõiguse puhul on tegemist lihtsa seadusereservatsiooniga põhiõigusega, mis tähendab, et edasikaebeõigust saab põhiseadusega koosõlas olevatel põhjustel nii menetluslikult kui materiaalselt piirata.³ Edasikaebeõiguse menetluslikuks piiranguks on muuhulgas seadusandja poolt menetlustähtaegade kehtestamine.⁴

Vastavalt kriminaalmenetluse seadustiku⁵ (KrMS) § 408 lg-le 1 jõustub lahend, kui seda ei saa enam vaidlustada (ilma teistmismenetlust algatamata).⁶ Siiski on KrMS § 172 lg-s 1 sätestatu kohaselt võimalik peale lahendi jõustumist taotleda kaebetähtaja ennistamist, kui kaebetähtaeg lasti mööda mõjuval põhjusel. KrMS § 172 lg 2 jätab mõjuva põhjuse üle otsustamisel kohtule palju otsustusruumi – mõjuvaks põhjuseks saab lugeda isiku äraoleku, mis pole tingitud kriminaalmenetlusest kõrvalehoidmisest ning samuti muu asjaolu, mida kohus mõjuvaks peab. See tähendab sisuliselt, et kohus saab KrMS § 172 lg 2 p 2 alusel lugeda mõjuvaks põhjuseks mistahes asjaolu, mida ta asjakohaseks peab. Seega on mõjuva põhjuse mõiste puhul tegemist määratlemata õigusmõistega, mille sisustamine sõltub kohtupraktikast.⁷ Nimelt loetakse määratlemata õigusmõisteks olukord, kus seadusandja ei ole seaduses detailseid ettekirjutusi sätestanud ning normi täpne sisustamine jääb seaduse rakendaja teha.⁸ Määratlemata õigusmõiste kasutamine seaduses annab mõiste tõlgendamisel teatava kaalutusruumi.⁹

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.

² Riigikohus on taolist edasikaebeõiguse olulisust korduvalt rõhutanud – vt nt RKPJKo 3-4-1-20-07, p 18; RKÜKo 3-2-1-60-10, p 45. Lisaks on edasikaebeõiguse tähtsust võimalike kohtuvigade parandamiseks rõhutatud ka väliskirjanduses, vt nt: Bytyqi, V. The Right to Appeal as a Fundamental Right under International Acts and Jurisprudence, with Special Emphasis on Criminal Procedure. – Acta Universitatis Danubius Juridica 2017/1, vol. 13, lk 131; Marshall, P. D. A comparative analysis of the right to appeal. – Duke Journal of Comparative & International Law 2011/1, vol. 22, lk-d 2-3.

³ RKÜKm 3-2-1-75-14, p 63.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 45.

⁶ Samasisuline säte kehtib ka väärtomenetluses – vt väärtomenetluse seadustiku § 199 lg 2 – RT I, 29.06.2022, 14.

⁷ RKPJKo 3-4-1-5-05, p 16.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Reisberg, L. Interpretation of Undefined Legal Concepts and Fulfilling of Legal Gaps, in Juri Lotman's Semiotic Framework. – Juridica International, 2018/27, lk 7.

Käesoleva magistritöö põhieesmärk on empiirilise kohtupraktika analüüsi teel uurida, kuidas on Tallinna ja Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegiumite praktikas sisustatud mõjuvat põhjust kaebetähtaja ennistamisel. Kohtupraktika analüüs aitab kaebetähtaja ennistamisel mõjuva põhjuse mõistet avada ja teha kindlaks, milliseid asjaolusid on kohtud mõjuvaks põhjuseks pidanud ning milliseid mitte. Analüüsi abil on võimalik välja selgitada, kuidas KrMS § 172 lg-s 2 sätestatud praktikas kohaldatakse. Lisaks aitab kohtupraktika kaudu mõjuva põhjuse mõiste uurimine hinnata, kas tähtaja ennistamise taotlejaid on sarnastes olukordades koheldud ühetaoliselt. Mõjuva põhjuse ühetaoline sisustamine aitab tagada tähtaja ennistamise taotlejate võrdse kohtlemise.¹⁰ Kuivõrd õiguskindluse põhimõte eeldab, et inimesele on õigustagajärjed selged, on ka õiguskindluse tagamiseks vajalik, et kohtud lähtuksid mõjuva põhjuse mõiste sisustamisel ühtsetest printsiipidest.¹¹ Maa- ja ringkonnakohtud lähtuvad Riigikohtu praktikast, mistõttu hinnatakse magistritöös ka ringkonnakohtute praktika vastavust Riigikohtu praktikale. Magistritöö käsitlemisalast jääb välja kaebetähtaja kulgemise problemaatika ning keskendutakse üksnes kaebetähtaja ennistamise instituudile.

Varasemalt on Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas kirjutatud magistritöö, mis uurib tähtaja ennistamist ja selle mõjuvat põhjust halduskohtumenetluse raames.¹² Lisaks on magistritöid kirjutatud (kaebe)tähtaegade teemal laiemalt haldus- ja eraõiguse harus.¹³ Kriminaalkohtumenetluse osas ei ole aga seni tähtaja ennistamise mõjuva põhjuse mõistet kohtupraktika analüüsi abil uuritud, mistõttu on käesolev magistritöö uudne ja aitab luua selgust mõjuva põhjuse mõiste määratlemisel kriminaalkohtumenetluses. Magistritöö analüüsiosas on kasutatud ka mitteavalikke lahendeid. Nimelt ei ole suur hulk teemakohaseid lahendeid avalikud (kõik lahendid ei tule Riigiteataja otsinguga välja), mistõttu polnud võimalik ilma kohtult lahenditele ligipääsu taotlemata terviklikku analüüsi koostada.

Nagu eelnevalt välja toodud, analüüsitakse magistritöös Tallinna ja Tartu Ringkonnakohtu lahendeid. Analüüsimiseks valiti just ringkonnakohtute lahendid, et saada laialdane ülevaade mõjuva põhjuse mõiste olemusest tähtaja ennistamisel kriminaalkohtumenetluses mõlema

¹⁰ Seaduse ühetaolise kohaldamise tagamist peab mõistetavalt tähtsaks ka Riigikohus – vt nt RKKKm 3-1-1-84-14, p 37. Lisaks väärtustatakse seaduse ühetaolise kohaldamise tähtsust ka väliskirjanduses: vt Bytyqi, V, lk 131.

¹¹ Emmerson, B. jt. Human rights and criminal justice. London: Sweet & Maxwell 2012, lk 711; Kalmo, H. Kask, O. PSK § 10/46. – Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: sihtasutus Iuridicum 2020; RKPJKo 3-4-1-14-06, p 23.

¹² Lõbus, M. Tähtaja ennistamine ja mõjuv põhjus selleks halduskohtumenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Julia Laffranque. Tartu: Tartu Ülikool 2013.

¹³ Seoses halduskohtumenetlusega vt: Vallimäe-Tuberg, K. Kaebetähtaegade eesmärk ja selle saavutamise võimalikkus tühistamis- ja kohustamiskaebuse esitamisel. Magistritöö. Juhendajad: Einar Vene, Kalle Merusk. Tartu: Tartu Ülikool 2013; Seoses eraõiguse tähtaegadega vt: Väisa, S. Tähtajad eraõiguses. Magistritöö. Juhendaja Kaupo Paal. Tallinn: Tartu Ülikool 2022.

ringkonnakohtu tööpiirkonnas. Lahendite otsimiseks taotleti kohtult luba kasutada kohtute infosüsteemi otsingut. Peale ligipääsu saamist otsiti kohtute infosüsteemist lahendeid ajavahemikus 2018. aasta 1. jaanuar kuni 2022. aasta 31. detsember. Lahendeid uuriti toodud vahemikus, kuna nelja aasta pikkusel perioodil leitud lahendid võimaldasid teostada vajalikku analüüsi ja saadud tulemusi ringkonnakohtute lõikes võrrelda. Periood valiti lähiminevikust, et magistriöös esitatav analüüs oleks ajakohane ning kajastaks käesolevale ajale vastavaid kohtupraktika veendumusi.

Esmalt proovis autor otsida lahendeid kohtute infosüsteemi märksõnastiku abil (märksõnastikus valiti kronoloogiliselt järgmised märksõnad: karistusõigus, kriminaalmenetlus, üldosa, menetlustähtaeg, kaebetähtaja ennistamine). Kuna märksõnastikus oli vaid üksikud lahendid ennistamise märksõnaga seotud, kasutati lahendite leidmiseks lahendi teksti otsingut. Kohtute infosüsteemi otsing võimaldab lisaks otsingusõnale määrata erinevaid kitsamaid parameetreid. Töö autor proovis menetluse liigi valikut erinevate parameetritega kitsendada (valides nt „kohtu II astme menetlus“ või „määruskaebemenetlus“), kuid kontrollotsingutega (ilma menetlusliiki määramata) ilmnas, et kitsamate parameetrite seadmisel ei tule otsinguga kõik asjakohased lahendid välja. Seetõttu viidi otsingud läbi võimalikult laiaulatuslikult – lahendeid otsides määrati ära vaid otsingusõna ning asja lahendava kohtu liik (vastavalt kas Tallinna või Tartu Ringkonnakohtu kriminaalkolleegium).

Otsimiseks kasutati otsingusõna „ennista*“. Täрни lisamine otsingusõnale aitab määrata kindlaks sõnaosa asendamise – kui kohtulahendis on kasutatud sõna käändes, leiab otsingusüsteem vastava sõna nii eraldiseisvalt, kui ka koos erinevate käänete variantidega üles (nt “ennistamine”, “ennistada”, “ennistamiseks”). Kontrollimaks, kas valitud kriteeriumitega tulid välja kõik käesoleva magistr töö jaoks asjakohased tähtaja ennistamisega seotud lahendid, teostati mõlema kohtu lõikes otsinguid ka teiste märksõnade abil. Märksõnana kasutati teksti otsingus järgmiseid variante: „KrMS § 172“, „ennistada“, „ennistamata“, „ennista* and mõjuv* põhjus*“ (operaatori “and” lisamine otsingule aitas leida lahendid, mis sisaldavad nii sõna “ennistamine” erinevaid variatsioone, kui sõnakombinatsiooni “mõjuv põhjus” erinevaid variante). Kõik eelnimetatud kontrollotsingud kinnitasid, et otsinguga tulevad välja juba eelnevate otsingute abil leitud lahendid, mistõttu olid eelmises lõigus kirjeldatud otsinguparameetrid usaldusväärsed.

Tähelepanuta jäeti eelkirjeldatud otsingutega ekslikult välja tulnud lahendid (näiteks lahendid, kus ringkonnakohus oli vaid edasikaebekorra juures selgitanud, et Riigikohus võib vajadusel

kassatsioonitähtaja ennistada, kui see on mõjuval põhjusel mööda lastud).¹⁴ Lahenditest leiti käesoleva magistritöö analüüsi tarbeks asjakohaseid seisukohti mõjuva põhjuse osas ringkonnakohtute peale kokku 151 korral. Analüüsi kaasati kõik lahendid, milles ringkonnakohus kaebetähtaja ennistamise põhjendatuse osas seisukoha võttis. Asjakohased lahendid kandis autor esmalt enda jaoks tabelisse, märkides ära, kas lahendi tegi Tallinna või Tartu Ringkonnakohus, mis aastal lahend tehti ning mida ringkonnakohus mõjuva põhjuse osas kaebetähtaja ennistamise põhjendatuse hindamisel leidis. Seejärel jagas autor leitud lahendid selle järgi, kas kaebetähtaja ennistamist peeti põhjendatuks või mitte. Järgmiseks kategoriseeris autor mõlema ringkonnakohtu osas kaebetähtaja ennistamise põhjendatuse korral mõjuvad põhjused ning kaebetähtaja ennistamise põhjendamatus korral mittemõjuvad põhjused.

Magistritöö on jagatud kaheks peatükiks. Esimeses peatükis avatakse kaebetähtaja, tähtaja ennistamise ja selleks mõjuva põhjuse olemust kriminaalmenetluses, toetudes kehtivale õigusele, asjakohasele erialakirjandusele ning Riigikohtu seisukohtadele. Erialakirjanduse hulka kuuluvad muuhulgas erialased artiklid, seaduste kommentaarid ning seaduste seletuskirjad. Kuivõrd magistritöö on suunatud kaebetähtaja ennistamise instituudi analüüsimisele Eesti õigusruumis, kasutatakse magistritöös põhiliselt Eesti õiguskirjandust ning kohtupraktikat. Esimene peatükk jaguneb kolmeks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis seletatakse lahti edasikaebeõigust piiravate kaebetähtaegade olemus ja vajalikkus. Teises alapeatükis tutvustatakse kaebetähtaja ennistamise kohta tehtud lahendi vaidlustamiskorda. Kolmandas alapeatükis selgitatakse kaebetähtaja ennistamise instituudi olemust ja näidatakse Riigikohtu praktika abil, kuidas mõjuva põhjuse mõistet kaebetähtaja ennistamisel sisustatud on. Töö teises peatükis esitatakse läbiviidud empiirilise uuringu tulemused, tuues välja, mida on Tartu ja Tallinna Ringkonnakohtud kaebetähtaja ennistamisel mõjuvaks põhjuseks pidanud ning milliseid asjaolusid ei ole mõjuva põhjusena kvalifitseeritud. Teine peatükk jaguneb kuueks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse kohtupraktika analüüsi üldisi tulemusi. Alapeatükkides 2.2.–2.6 esitatakse empiirilise uuringu täpsemad tulemused – mõjuvad ja mittemõjuvad põhjused kategoriseeritakse ning hinnatakse ringkonnakohtute põhjenduste vastavust Riigikohtu praktikale.

Käesolevat magistritööd iseloomustavad järgmised märksõnad: kriminaalmenetlus, edasikaebemenetlus, õiguslikud kitsendused.

¹⁴ Vt nt: TrtRnKo 1-17-7033 (selgitati edasikaebekorda).

1. Kaebetähtaja ennistamise instituut kriminaalmenetluses

1.1. Edasikaebeõiguse piiramine kaebetähtaegadega

Järgnevas alapeatükis antakse ülevaade edasikaebeõiguse olemusest ning selgitatakse, miks on vajalik edasikaebeõiguse piiramine menetlustähtaegade kehtestamisega. Nagu magistritöö sissejuhatuses välja toodi, sätestab PS § 24 lg 5 igapäevase edasikaebeõiguse. Kuivõrd Eestis kehtib ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon¹⁵ (EIÕK), on asjakohane välja tuua, et põhiseadusega samasisuline edasikaebeõigus sisaldub ka EIÕK protokolli nr 7 artiklis 2. Sissejuhatavalt tasub märkida, et edasikaebeõiguse tekkimiseni viib üldine kohtusse pöördumise õigus, mis on sätestatud PS §-s 15 – st, et üldjuhul peaks enne edasikaebeõiguse tekkimist isik esmalt olema realiseerinud kohtusse pöördumise õiguse.¹⁶ Lisaks sätestab PS § 14 kohtuvõimu kohustuse tagada isiku õigused ja vabadused. Riigikohus on leidnud, et PS §-d 14 ja 15 koostoimes on põhiõigused, mille eesmärk on tagada menetluse tõhusus ning seega ka isiku põhiõiguste kaitse tõhusus.¹⁷

Kolmeastmelises kohtusüsteemis tagatud edasikaebeõigus on osa demokraatlikust õigusemõistmisest.¹⁸ Edasikaebeõigus aitab tagada võimalike kohtuvigade parandamise.¹⁹ Edasikaebeõiguse tagamine aitab vältida ka kohtuniku omavoli ja liigset võimu otsustamisel – kui kohtunik teab, et tema otsus võidakse kõrgema astme kohtus üle vaadata, väheneb tõenäosus, et kohtunik otsuse tegemisel tahtlikult seadust eirab.²⁰ Lisaks aitab edasikaebeõigus kriminaalõigust edasi arendada, kuna kaebeõiguse teostamisel tuuakse kõrgema astme kohtu ette küsimus, kuidas konkreetsel juhul seaduses sätestatud tõlgendada tuleks.²¹ Seega aitab edasikaebeõigus tagada kohtumenetluse õigluse.²² Seejuures on õiglane kohtumenetlus üks õigusriigi aluseid, kuivõrd aitab tagada läbipaistva õigusemõistmise protsessi.²³ Õiglane kohtumenetlus aitab menetlusreegleid järgides mh otsustada, kas isik tuleks talle ette heidetud teos süüdi mõista.²⁴

¹⁵ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2000, 11, 57.

¹⁶ Kergandberg, E. Õiguskaitsevahendid kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2020, lk 17.

¹⁷ RKÜKo 3-3-1-85-09, p 75; RKKKm 1-16-9171, p 28.

¹⁸ Kõve, V. Kohtusüsteemi ülesanded muutumas ajas. – Juridica 2019/9, lk 713.

¹⁹ Vt nt: RKPJKo 3-4-1-20-07, p 18; RKÜKo 3-2-1-60-10, p 45.

²⁰ Marshall, P. D, lk 3.

²¹ *Ibidem*, lk 4.

²² Õiglase kohtumenetluse tagamise vajalikkust on rõhutanud ka Riigikohus, vt nt: RKKKm 3-1-1-43-12, p 34.

²³ Neate, F. Haruldane väärtkaup. Maailma juristid on mures Tony Blairi ja õigusriigi pärast. – Juridica 2006/3, lk 220.

²⁴ Mampilly, A. Fair Trial: A Global Right. – International Journal of Law Management & Humanities 2020/2, vol. 3, lk 40.

Eelnevast nähtub selgelt, et edasikaebeõiguse puhul on tegemist äärmiselt olulise õigusega. Seetõttu ei tohi edasikaebeõiguse piiramine muuta õiguskaitsevahendeid ebatõhusaks – tulenevalt EIÕK artiklist 13 peavad riigisisised õiguskaitsevahendid olema õiguslikult ja faktiliselt tõhusad.²⁵ Euroopa Inimõiguste Kohus (EIK) on seoses edasikaebeõigusega korduvalt rõhutanud, et riikidel on lai kaalutlusruum otsustamaks, kuidas EIÕK protokoll nr 7 art 2 järgne edasikaebeõigus tagada ning et seejuures võib riigisisese õigusega edasikaebeõigusele piiranguid seada eeldusel, et kehtestatud kitsendused on kooskõlas edasikaebeõiguse olemusega ning et piirangutel on legitiimne eesmärk.²⁶ Ka Riigikohus on rõhutanud, et on tähtis vältida PS § 24 lg 5 järgse edasikaebeõiguse liigset piiramist.²⁷ Edasikaebeõigust piiravad erinevates seadustes kehtestatud kaebetähtajad.²⁸ Süüteo menetluses on kaebetähtajad valdavalt sätestatud kriminaalmenetluse seadustikus ja väärteomenetluse seadustikus²⁹ (VTMS), kuid samuti erinevates valdkonnaspetsiifilistes seadustes³⁰. Edasikaebeõiguse piiramine edasikaebetähtaegade kehtestamise abil on siiski vajalik ning seejuures ei riiva mõistliku pikkusega edasikaebetähtajad PS § 15 lg-s 1 sätestatud kohtusse pöördumise õigust ebaproportsionaalselt.³¹

Erinevate õiguste tagamisel on oluline tasakaal leida.³² Kuigi edasikaebetähtajad piiravad isiku edasikaebeõigust, on piirang siiski vajalik ka üldiseks õigussüsteemi toimimiseks ja teiste õiguste kaitsmiseks ning hüvanguks.³³ Kaebetähtaegade kehtestamine aitab tagada õiguskindluse – õiguskindluse põhimõte on sätestatud PS §-s 10 ning põhimõte sisaldab nii õiguspärase ootuse, kui usalduse kaitse põhimõtet.³⁴ Õiguskindluse põhimõte aitab luua kindluse kehtiva õiguskorra osas.³⁵ Olukorras, kus kohtulahendeid saaks vaidlustada

²⁵ Vt nt: EIKo 22277/93, *İlhan v. Turkey*, p 97; EIKo 22535/93, *Mahmut Kaya v. Turkey*, p 124; EIKo 30210/96, *Kudla v. Poland*, p 157. Viimatitoodud lahendile *Kudla v. Poland* on õiguskaitsevahendite efektiivsuse tagamise tähtsuse osas viidanud ka Riigikohus – vt RKÜKo 3-3-1-85-09, p 75.

²⁶ Vt nt: EIKo 71155/17, *Y.B. v. Russia*, p 40; EIKo 29731/96, *Krombach v. France*, p 96; EIKo 26986/03, *Galstyan v. Armenia*, p 125; EIKo 61406/00, *Gurepka v. Ukraine*, p 59; EIKo 17888/12, *Shvydka v. Ukraine* p-d 48, 49.

²⁷ RKKKm 1-16-9171, p 28.

²⁸ Vt RKÜKm 3-2-1-75-14, p 63.

²⁹ Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 29.06.2022, 14.

³⁰ Vt nt: keskkonnaseadustiku üldosa seaduse (RT I, 27.05.2022, 3) § 63⁶, mis sätestab süüteona kallasraja ebaseadusliku sulgemise ja tõkestamise ning reguleerib vastutust selle eest.

³¹ RKKKm 3-1-1-53-11, p 13.

³² Wilhelmina T. Everyone Has the Right to a Fair Trial. – Hague Yearbook of International Law 21 (2008), lk 8. Arvutivõrgus kättesaadav: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.intyb/hagyrintl0021&div=5&start_page=3&collection=intyb&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults (19.04.2023).

³³ Demokraatlikus riigis on õiguste piiramine vajalik, kui see teenib üldist heaolu – vt Zand, J. The Concept of Democracy and the European Convention on Human Rights. – University of Baltimore Journal of International Law 2017/2, vol. 5, lk 201.

³⁴ Kalmo, H. Kask, O. PSK § 10/46.

³⁵ Kalmo, H. Kask, O. PSK § 10/46; RKPJKo 3-4-1-14-06, p 23.

kindlaksmääramata ajavahemiku jooksul, valitseks õiguskorras ebakindlus lahendite jõustumise osas. Kehtiva õiguse järgi jõustub kohtulahend, kui seda ei saa enam vaidlustada teisiti, kui teistmisenetluse kaudu (KrMS § 408 lg 1, VTMS § 199 lg 2). Kui kohtulahendit saaks oma suva järgi vaidlustada ka nt aastaid hiljem, ei oleks õiguskindluse põhimõtte järgimine kindlasti tagatud. Eeltoodut kinnitab ka Riigikohtu praktika – Riigikohus on rõhutanud, et kohtuotsus omandab jõustumisel seadusjõu, mis tagab riigis õiguskindluse.³⁶ Õiguskindluse tagamine jõustunud kohtuotsuse puhul on vajalik, et kaitsta riiklike otsuste usaldusväärset ja püsivust – seetõttu on jõustunud otsuse tagantjärele muutmine teistmisenetluses võimalik üksnes väga erandlikel juhtudel.³⁷

Kaebetähtajad ei tohiks olla liiga pikad – vastupidi, need võiksid olla parajalt lühikesed, et tagada kohtulahendi jõustumine mõistliku aja jooksul. Samas ei tohiks kaebetähtajad olla ka liiga lühikesed ning need peaksid lahendi liigist sõltuvalt olema mõistliku pikkusega. Eesti seadusandja on sätestanud süüteomenetluses mõistlikud kaebetähtajad – olenevalt lahendi liigist saab lahendit üldjuhul vaidlustada 10, 15 või 30 päeva jooksul (vt nt: KrMS § 203¹ lg 7, § 387 lg 1, § 345 lg 2, VTMS § 137 lg 3). Mõistlike kaebetähtaegade kehtestamine on igati õigustatud ja vajalik, et tagada ettenähtavus kohtulahendi tagajärgede osas. Kohtulahendi jõustumine on oluline, sest see kindlustab lahendis sedastatud tagajärgede saabumise – KrMS § 410 lg 1 järgi kuulub täitmisele jõustunud kohtulahend. Näiteks on kohtulahendi jõustumine vajalik täitemenetluse algatamiseks. Täitemenetluse seadustiku³⁸ (TMS) § 23 lg 1 kohaselt on täitemenetluse läbiviimiseks vajalik täitedokument. TMS § 2 lg 1 p-de 3 ja 4 järgi on süüteoasjas täitedokumendiks justnimelt jõustunud kohtulahend. Seega, kui kohtulahendit oleks võimalik vaidlustada ebamõistlikult pika aja jooksul, ei oleks tagatud ka kohtulahendi jõustumine mõistliku aja jooksul, mistõttu oleks häiritud kohtulahendi tagajärgede saabumine.

Eelnevalt kirjeldatud menetlustähtaegade vajalikkus seoses täitemenetlusega võib osutada asjakohaseks väärteomenetluses tehtud trahviotsuse korral, samuti näiteks kriminaalmenetluses tehtud lahendi korral, kui isikule mõistetakse rahaline karistus. Samas on menetlustähtaegade kehtestamine vajalik ka näiteks kahtlustatavale õiguskindluse tagamiseks – olukorras, kus prokuratuur kriminaalmenetluse lõpetab (vt KrMS § 207 lg 2 ja § 208 lg 1), peaks kahtlustataval olema kindlus, et kanntanu ei saa kriminaalmenetluse lõpetamist ebamäärase ajavahemiku jooksul vaidlustada. Seejuures on Riigikohus öelnud, et kriminaalmenetlust alustades või

³⁶ Vt RKÜKo 3-1-2-2-11, p 66, millele on viidatud ka PSK § 10/46.

³⁷ RKÜKo 3-1-2-2-11, p 66.

³⁸ Täitemenetluse seadustik. – RT I, 12.03.2022, 9.

jätkates KrMS § 207 või § 208 järgse kaebuse rahuldamise korral riivatakse kahtlustatava põhiõiguseid väga intensiivselt, mistõttu on enne kriminaalmenetluse alustamist või jätkamist vaja teostada väidetava kuriteo tunnuste põhjalik analüüs.³⁹ Seega, kuna kriminaalmenetlus on kahtlusalusele isikule koormav ja võib isikuvabadusi piirata, on õigustatud 1 kuu pikkune kaebetähtaeg Riigiprokuratuuri määruse peale ringkonnakohtusse, millega jäeti muutmata prokuratuuri tehtud määrus kriminaalmenetluse lõpetamise osas (vt KrMS § 208 lg 1).⁴⁰ Seejuures on 1 kuu pikkune kaebetähtaeg õiglane ka kaebuse esitanud isiku suhtes, kuivõrd KrMS § 208 lg 1 nõuab, et kaebus esitataks advokaadi vahendusel.

Seadusandja on põhjendatult seadnud erinevatele kaebuseliikidele erineva pikkusega kaebetähtajad. Näiteks on nii määruskaebuse kui apellatsioonkaebuse esitamiseks aega 15 päeva – apellatsiooni esitamisel alates kohtuotsuse avalikust teatavastegemisest ning määruskaebuse esitamisel alates päevast, mil isik vaidlustatavast määrusest teada sai (vt KrMS § 387 lg 1 ja § 319 lg 2). Seevastu nt kassatsioonkaebuse esitamiseks kehtib 30 päeva pikkune kaebetähtaeg alates kohtuotsuse avalikust teatavastegemisest (vt KrMS § 345 lg 2). Mis puutub hetkel kehtivasse KrMS § 319 lg 2 regulatsiooni, siis käesoleva, 2023. aasta, 1. mail jõustub muudatus, mille järgi pikendatakse apellatsioonitähhtaega üld- ja lühimenetluses 15 päevalt 30 päevani.⁴¹ Mahukate ja keeruliste kriminaalasjade puhul on vajadus pikema kaebetähtaja järele, kuivõrd see tagab mõistliku aja mahuka kohtuotsusega tutvumiseks, analüüsiks ja apellatsiooni koostamiseks.⁴² Üld- ja lühimenetluses sooviti kaebetähtaega pikendada 15 päevalt 30 päevale tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁴³ (TsMS) ja halduskohtumenetluse seadustiku⁴⁴ (HKMS) eeskujul, kus apellatsiooni esitamiseks on sätestatud 30 päevane kaebetähtaeg (vt TsMS § 632 lg 1 ja HKMS § 181 lg 1).⁴⁵

Üldjuhul on lühem kaebetähtaeg igati õigustatud, kuna ühest küljest on tagatud võimalus lahend mõistliku aja jooksul vaidlustada, kuid teisest küljest ei ole lahendi vaidlustamisega aega liialt

³⁹ RKKKm 3-1-1-56-05, p 7.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse lõpptekst, § 3 (lk 5). – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d10291ef-980a-4b1d-8852-bab30d7e25f3/Kriminaalmenetluse+seadustiku+muutmise+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+s eadus+%28kriminaalmenetluse+seadustiku+revisjon%29> (06.03.2023).

⁴² Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (367 SE), lk 61. – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d10291ef-980a-4b1d-8852-bab30d7e25f3/Kriminaalmenetluse+seadustiku+muutmise+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+s eadus+%28kriminaalmenetluse+seadustiku+revisjon%29> (06.03.2023).

⁴³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 10.11.2022, 3.

⁴⁴ Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 05.05.2022, 3.

⁴⁵ Eelnõu 367 SE, lk 61.

viibida. Teisalt on aga teatud kaebuseliikide puhul põhjendatud pikema kaebetähtaja kehtestamine. Seadusandja on nt KrMS § 208 lg-s 1 ja § 345 lg-s 2 põhjendatult sätestanud pikema kaebetähtaja, kuivõrd isikul (v.a prokuratuur) on võimalik eelviidatud kaebused vastavalt KrMS § 208 lg-le 1 ja § 344 lg-le 3 esitada vaid advokaadi vahendusel ning kui isik pole alama astme kohtutes advokaadi abi kasutanud, võib advokaadil end kohtumenetluse asjaoludega kurssi viimine mõistetavalt kauem aega võtta. Lisaks on nõue, et KrMS § 208 lg 1 järgse kaebuse saab esitada advokaadi vahendusel, põhjendatud, sest kui kaebuse esitab advokaat professionaalina, aitab see vältida isiku alusetu kahtlustamisega kaasnevaid põhiõiguste riiveid.⁴⁶ KrMS § 344 lg 3 nõue on põhjendatud, kuivõrd advokaat kaebuse esitajana on võimeline hindama, kas esineb kassatsioonialus (vt KrMS § 346 p-d 1 ja 2), samuti oskab advokaat pädevalt ning kohtupraktikaga kooskõlas argumenteerida, miks on materiaalõigust väärtalt kohaldatud või menetlusõigust oluliselt rikutud.⁴⁷ Eelnevast tulenevalt on põhjendatud teatud kaebuste esitamine advokaadi vahendusel (ja seejuures on kaebuse esitamiseks aega pikema perioodi vältel), kuivõrd advokaat tunneb kehtivat õigust ja kohtupraktikat ning aitab seeläbi kaitsta nii kannatanu kui kahtlustatava huve.

Käesoleva alapeatükiga sooviti näidata, et kuigi edasikaebeõiguse tagamine on vajalik, ei ole põhjendatud absoluutse edasikaebeõiguse tagamine. Edasikaebamise korra menetlusnõuete ja -tähtaegade kehtestamine aitab ühelt poolt mõistlikult edasikaebe õiguse tagada. Teiselt poolt on aga menetlusnõuete ja -tähtaegade kehtestamine vajalik õigussüsteemi efektiivseks toimimiseks. Eelneva tõttu peaks kaebetähtaja ennistamine olema õigustatud erandlikel asjaoludel, kuna liialt kergekäeline ennistamine tooks kaasa kaebetähtaegade regulatsiooni sisutühjaks muutumise. Näitlikustamiseks, millised taolised erandlikud asjaolud olla võivad, selgitatakse alapeatükis 1.3. lähemalt kaebetähtaja ennistamise instituudi olemust.

1.2. Kaebetähtaja ennistamise kohta tehtud lahendi vaidlustamine

Järgnevalt selgitatakse kaebetähtaja ennistamise kohta tehtud lahendi edasikaebekorda kriminaalmenetluses. KrMS § 383 lg 1 sätestab, et määruskaebusega on võimalik vaidlustada kohtumäärust (v.a KrMS §-s 385 nimetatud määrused⁴⁸). Riigikohtu praktika järgi on

⁴⁶ RKKKm 3-1-1-56-05, p 7.

⁴⁷ Vt *mutatis mutandis*: Lind, S. VTMSK § 155/2.2. – Väärteomenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2007. Aas, N. KrMSK § 172/1. – Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.

⁴⁸ Asjaolu, et määruste edasikaebekorda on piiratud ulatuslikumalt, kui otsuste edasikaebekorda, saab üldise arusaama kohaselt põhjendatuks pidada – vt Kergandberg, E. Kohtukaebeõigus, eriti edasikaebeõigus Riigikohtu

kohtumääruseks KrMS § 383 lg 1 mõttes kriminaalkohtu tehtud kirjalik otsustus, millega kohus on lahendanud teatud kriminaalmenetluse üksikküsimust.⁴⁹ Kuivõrd kaebetähtaja ennistamise üle saab kohus otsustada määrusega (KrMS § 172 lg 1) ning seejuures lahendab kohus üksikküsimust (kas kaebetähtaja ennistamiseks esineb mõjuv põhjus või mitte), siis on ka sel juhul tegemist kohtumäärusega KrMS § 383 lg 1 tähenduses. Lisaks ei sisaldu ennistamise osas tehtud määrus KrMS § 385 välistavas loetelus.

Kõrvalmärkusena on siinkohal huvitav välja tuua, et 2006. aasta esimesel poolel tunnistati kehtetuks väärteomenetluses VTMS § 191 p 4 ja kriminaalmenetluses KrMS § 385 p 5 järgne⁵⁰ reegel, mille järgi määruskaebuse esitamine ennistamise üle otsustamise jätmise määruse peale võimalik ei olnud.⁵¹ Kõnealused sätted tunnistati kehtetuks õiguskantsleri ettepanekuga⁵² nõustumise tulemusel, et viia VTMS § 191 p 4 ja KrMS § 385 p 5 kooskõlla PS § 24 lg-ga 5.⁵³ Eelnevast tulenevalt leiti, et nii VTMS § 191 p 4 kui KrMS § 385 p 5 järgne kord piiras isiku edasikaebeõigust liigselt.⁵⁴ Kehtiv kord tähtaja ennistamata jätmise määruse edasi kaebamiseks on igati vajalik, et võimalikke kohtuvigu vältida ja isikute õigused efektiivselt tagada.

Eelnevast saab järeldada, et kaebetähtaja ennistamise või ennistamata jätmise määruse peale on võimalik esitada määruskaebus. Tulenevalt KrMS § 387 lg-st 1 saab üldjuhul määruskaebuse esitada 15 päeva jooksul arvates päevast, mil isik vaidlustatavast kohtumäärusest teada sai või teadma saama pidi, kusjuures määrus tuleb esitada kohtule, kes vaidlustatava määruse tegi. Kui vaidlustatava määruse teinud kohus leiab, et määruskaebus on esitatud põhjendamatult, edastab ta kaebuse kõrgema astme kohtule kontrollimiseks (KrMS § 389 lg 4). Seoses määruskaebemenetlusega on Riigikohus selgitanud, et KrMS § 319 lg-st 7 ja § 390 lg-st 1 tuleneb, et olukorras, kus rikutakse määruskaebetähtaega ringkonnakohtus, ei tohi

ja eriti kriminaalkolleeegiumi praktikas: kas lihtõiguslik tegelikkus võib tingida põhiseadusliku võimalikkuse ümberdefineerimist? – *Juridica* 2018/4, lk 280.

⁴⁹ Vt nt: RKKKm 1-16-9171, p 17; RKKKm 3-1-1-84-14, p 26.

⁵⁰ Sätte kehtivuse ajal on Riigikohus nt lahendis 3-1-1-141-05 jätnud KrMS § 385 p-le 5 tuginedes läbi vaatamata määruskaebuse osas, milles vaidlustati kaebetähtaja ennistamata jätmist – vt RKKKm 3-1-1-141-05, p 7.

⁵¹ Vt prokuratuuriseaduse, karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja infoühiskonna teenuse seaduse muutmise seaduse § 3, p 2 ja § 4, p 17 – RT I 2006, 21, 160. Nimetatud sätetega tunnistati vastavalt VTMS § 191 p 4 ja KrMS § 285 p 5 kehtetuks.

⁵² Vt õiguskantsleri 14. oktoober 2005 ettepanek nr. 5. – arvutivõrgus kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_ettepanek__nr_5_riigikogule_kohtuvalise_meneteleja_otsuse_peale_esitatud_kaebuse_kaebetahaeg.pdf (20.01.2023).

⁵³ Prokuratuuriseaduse, karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja infoühiskonna teenuse seaduse muutmise seaduse (vt eelmine joonealune viide) eelnõu seletuskiri (791 SE I), lk 6. – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel (algteksti nimelises failis): <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6662ca82-a962-3bb3-b9d6-8e646814991b/Prokuratuuriseaduse%2C+karistusseadustiku%2C+väärteomenetluse+seadustiku%2C+kriminaalmenetluse+seadustiku+ja+infoühiskonna+teenuse+seaduse+muutmise+seadus> (20.01.2023).

⁵⁴ Vt eelviidatud eelnõu 791 SE I ja õiguskantsleri ettepanek nr. 5.

ringkonnakohus määruskaebetähtaja ennistamise taotlust Riigikohtule edasi saata, vaid ringkonnakohus peab vastava taotluse ise lahendama.⁵⁵ Kui ringkonnakohus jätab määruskaebetähtaja ennistamata, saab vastavat ringkonnakohtu määrust omakorda määruskaebemenetluse korras vaidlustada.⁵⁶

Eelnevast tulenevalt on üks võimalus, kuidas ennistamise taotlus kõrgema astme kohtuni jõuab see, kui kõrgema astme kohtus vaidlustatakse määruskaebuse abil konkreetset (alama astme) kohtu tehtud ennistamise taotlust lahendavat määrust. Samas saab ennistamise taotluse esitada ka koos apellatsioon- või kassatsioonkaebusega (kui nende esitamisega on hilinetud) – Riigikohus on selgitanud, et üldjuhul tuleb isikul kaebetähtaja ennistamise taotlus esitada koos toiminguga, milleks tähtaja ennistamist taotletakse – näiteks koos apellatsiooni esitamisega.⁵⁷ Seejuures saab ennistamise taotluseks lugeda ka kaebusele lisatud kaaskirja.⁵⁸ Seoses ennistamise taotluse esitamisega on Riigikohus täiendavalt leidnud, et kui e-toimiku teavituses on märgitud ekslik kaebetähtaeg, ei ole KrMS § 172 lg 3 järgne takistus faktiline asjaolu, vaid õiguslikus olukorras valitseb ebaselgus – seetõttu on Riigikohus jaatanud, et taolisel juhul võib kaebetähtaja ennistamise taotluse esitada 14 päeva jooksul arvates ajast, mil ringkonnakohus jättis kaebuse kaebetähtaja möödumise tõttu läbi vaatamata.⁵⁹ Seega saab menetlustähtaja ennistamist erandkorras taotleda ringkonnakohtusse esitatud kaebuse läbi vaatamata jätmise määruse peale esitatud määruskaebuses, kuna siis tuleb ilmsiks kaebetähtaja ekslikkus.⁶⁰

KrMS § 319 lg 2 järgi tuleb apellatsioonkaebus ringkonnakohtule esitada 15 päeva jooksul arvates ajast, mil otsus avalikult teatavaks tehti.⁶¹ Kassatsioonikaebus tuleb aga KrMS § 345 lg 2 järgi esitada 30 päeva jooksul arvates otsuse avalikust teatavaks tegemisest. KrMS § 350 lg 2 p 1 alusel jätab Riigikohus määrusega kassatsioonkaebuse läbi vaatamata, kui see on esitatud peale kassatsioonitähtaja möödumist ning kaebetähtaja ennistamist ei ole taotletud või kui Riigikohus on jätnud kaebetähtaja ennistamata. Riigikohus on seoses kassatsioonimenetlusega leidnud, et KrMS § 350 lg 2 p-st 1 saab tuletada, et määrusega tuleb jätta läbi vaatamata ka selline kassatsiooni täiendamise või muutmise avaldus, mis esitatakse ilma mõjuva põhjuseta peale kassatsioonitähtaja möödumist.⁶² Eelnevast saab järeldada, et ka ringkonnakohus peab mõjuva põhjuseta kaebetähtaega rikkuva apellatsiooni täiendamise või muutmise avalduse

⁵⁵ RKKKm 1-22-2874, p 22; RKKKm 1-17-7210, p 9.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ RKKKm 1-19-5631, p 14.

⁵⁸ RKKKo 3-1-1-55-10, p 13.

⁵⁹ Vt RKKKm 1-19-5631, p 14, kus viidatakse *mutatis mutandis* ka RKKKm 1-17-7210, p 9.1.

⁶⁰ RKKKm 1-17-4769/22, p 12; RKKKm 1-17-4754, p 13.2.

⁶¹ Vt KrMS § 319 lg 2 regulatsiooni osalise muutumise kohta käesoleva magistritöö leheküljel 10 kirjeldatud.

⁶² RKKKm 3-1-1-81-11, p 15.

jätma määrusega läbi vaatamata, kuivõrd analoogselt KrMS § 350 lg 2 p-s 1 sätestatule tuleb ka ringkonnakohtul jätta apellatsioonkaebus määrusega läbi vaatamata, kui see on esitatud kaebetähtaega rikkudes ning kaebetähtaega ei ole ennistatud (KrMS § 319 lg-d 4, 7).

Kuna magistritöö tarbeks läbiviidud empiirilises uuringus kajastatakse ka väärteomenetlusega seotud kaebetähtaja ennistamise lahendeid ringkonnakohtus, selgitatakse järgnevalt lahendi vaidlustusreegleid väärteomenetluse korral. Nagu eelnevalt selgitati, saab kaebetähtaja ennistamise taotluse esitada ka koos apellatsioon- või kassatsioonkaebusega.⁶³ Kuigi käesoleva magistritöö empiirilises uuringus kajastatakse vaid ringkonnakohtute lahendeid (st, et väärteomenetluse kassatsioonikorras tehtud kaebetähtaja ennistamise lahendeid ei analüüsita), tuuakse väärteomenetluse eripära näitlikustamiseks välja ka kassatsioonikord. VTMS § 136 lg 1 kohaselt saavad kohtumenetluse pooled ringkonnakohtule apellatsioonkaebuse esitada maakohtu tehtud otsuse peale. Samas ei saa VTMS § 136 lg 2 kohaselt esitada apellatsioonkaebust maakohtu otsuse peale, mis on tehtud vastavalt VTMS §-le 132, st olukorras, kus maakohus on lahendanud kaebust kohtuvälise menetleja tehtud otsusele. Siiski on tulenevalt VTMS § 155 lg 1 p-st 1 võimalik VTMS § 132 järgsele maakohtu otsusele esitada kassatsioonkaebus. Kassatsioonkaebuse saab VTMS § 155 lg 2 alusel esitada menetlusaluse isiku advokaadist kaitsja, samuti kohtuvälise menetleja (kes saab soovi korral esitada kaebuse advokaadist esindaja vahendusel).

Võimalus esitada kassatsioonkaebus maakohtu otsuse peale, mis sai alguse kohtuvälisest menetlusest, tagab võrdse võimaluse kriminaalmenetluse lahendusega – isik saab tehtud otsuse peale kahel korral edasi kaevata.⁶⁴ Väärteomenetluses piiratakse edasikaebeõigust kõrgema astme kohtule, kuid taoline piirang on PS § 24 lg 5 mõttes põhjendatud, kuivõrd edasikaebeõigust ei võeta täielikult ning väärteomenetlus on isiku jaoks vähem koormav.⁶⁵ Lisaks tagab kassatsiooni korras kaebuse lahendamine, et kaebus vaadatakse läbi kõrgeima astme kohtu poolt.⁶⁶

Eelnevalt toodi välja väärteomenetluses apellatsioon- või kassatsioonkaebuse esitamise üldised põhimõtted. Järgnevalt selgitatakse täiendavalt kaebetähtaja ennistamisega seonduvat edasikaebekorda. Kohtuvälise menetleja lahendi korral tuleb tähtaja ennistamise taotlus esitada esmalt kohtuvälisele menetlejale ning juhul, kui kohtuvälise menetleja jätab määrusega tähtaja

⁶³ RKKKm 1-19-5631, p 14.

⁶⁴ Lind, S. VTMSK § 155/3.2.

⁶⁵ *Ibidem.*

⁶⁶ *Ibidem.*

ennistamata, saab isik kõnealust määrust vaidlustada analoogselt VTMS §-des 76-79 sätestatule – kõigepealt kohtuvälise menetleja juhi juures ning vajadusel peale seda ka maakohtus.⁶⁷ Kui asi jõuab maakohtuni ja maakohus otsustab jätta kaebuse läbi vaatamata, tuleb maakohtul vastavat lahendit sisuliselt põhjendada, selgitades seejuures, kas kohtuvälise menetleja on KrMS §-s 172 sätestatut korrektselt kohaldanud.⁶⁸ Seejuures, kui maakohus nõustub kohtuvälise menetelejaga, et nt trahviteate vaidlustamise tähtaeg ei ole mööda lastud mõjuval põhjusel, tuleb maakohtul selgitada, miks ta põhjust vaidlustamise tähtaja möödalaskmiseks mõjuvaks ei pea.⁶⁹ Kui maakohus kaebuse läbi vaatamata määrust sisuliselt ei põhjendaks, muutuks kohtuvälise menetleja määruse vaidlustamise võimalus sisutühjaks.⁷⁰

VTMS § 189 kohaselt saab määruskaebusega vaidlustada alama astme kohtu tehtud määrust. Nagu ka käesoleva peatüki alguses välja toodi, ei kuulu kaebetähtaja ennistamise või ennistamata jätmise määrus kehtiva õiguse järgi VTMS §-s 191 toodud välistavasse loetellu. Määruskaebuse esitamiseks on kohtumenetluse poolel aega 15 päeva arvates ajast, mil vaidlustatav määrus tehti (VTMS § 193 lg 1). Eelnevast nähtub, et määruskaebemenetluse kord väärtomenetluses ühtib enamjaolt kriminaalmenetlusega (vt KrMS § 385 ja § 387 lg 1). Samas sätestab VTMS § 198, et: „määruskaebuse läbi vaadanud kohtu tehtud kohtu määrus on lõplik ega kuulu edasikaebamisele.“ Lisaks ei ole VTMS § 137 lg 6 järgi apellatsioonitähtaja ennistamise üle otsustav ringkonnakohtu määrus edasikaevatav ning sama sätte lg 7 järgi tehakse vastav määrus apellandile teatavaks (vrld KrMS § 319 lg 7, kus samasisulist edasikaebepiirangut ei esine). VTMS § 198 ja § 137 lg 6 piirangud on legitiimsed – nagu eelnevalt väljatoodud, on väärtomenetluses suuremas ulatuses kaebeõiguse piiramine põhjendatud, kuivõrd väärtomenetlus ei ole isikule niivõrd koormav, kui kriminaalmenetlus.⁷¹ Esmapilgul võib tunduda, et apellatsioonitähtaja ennistamise üle otsustamise peale kaebuse esitamist on piiratud suuremas ulatuses kui maakohtu ennistamise määruse peale esitatavat kaebekorda, kuna isikul ei ole võimalik ennistamata jätmist kohtus teistkordselt vaidlustada. Siiski on praktikas isikul võimalik Riigikohtus vaidlustada apellatsioon läbi vaatamata jätmise osas.⁷² Seetõttu on isiku õigused piisavalt kaitstud, kuivõrd temalt ei võeta edasikaebeõigust täielikult ning Riigikohtus saab võimalikud ringkonnakohtu vead parandada.

⁶⁷ RKKKm 3-1-1-43-12, p 35.

⁶⁸ *Ibidem*, p 37.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ Lind, S. VTMSK § 155/3.2.

⁷² Vt nt: TlnRnKm 4-19-3475 (vt edasikaebamise kord ja p 11); TrtRnKm 4-17-2152 (vt edasikaebamise kord ja p 5).

Magistritöö tarbeks läbiviidud empiirilises uuringus kajastatakse ringkonnakohtute seisukohti seoses ennistamisega ka kannatanu poolt Riigiprokuratuuri määruste peale esitatud kaebuste osas. Taolistes kaebustes on kas: 1) taotletud ringkonnakohtult kaebetähtaja ennistamist Riigiprokuratuuri määruse peale kaebuse esitamiseks⁷³; 2) taotletud ringkonnakohtult, et Riigiprokuratuuri tuleks kohustada kaebust kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise osas läbi vaatama (seejuures on Riigiprokuratuur jätnud kaebuse läbi vaatamata kaebetähtaja rikkumise tõttu ja pole kaebetähtaega ka ennistanud)⁷⁴. Kuna eeltoodud kaebustele antud ringkonnakohtu seisukohad on esitatud käesoleva töö teises peatükis, selgitatakse järgnevalt põgusalt ka Riigiprokuratuuri määruse peale kaebuse esitamise korda ringkonnakohtus.

KrMS § 207 lg-te 1 ja 2 kohaselt on kannatanul õigus vaidlustada Riigiprokuratuuris kriminaalmenetluse alustamata jätmist või kriminaalmenetluse lõpetamist. Juhul, kui Riigiprokuratuur kannatanu kaebust ei rahulda, saab kannatanu tulenevalt KrMS § 208 lg-st 1 Riigiprokuratuuri määruse peale ringkonnakohtusse ühe kuu jooksul määruse koopia saamisest kaebuse esitada, kusjuures kaebus tuleb esitada advokaadi vahendusel. KrMS § 27¹ lg 1 järgi kuulub Riigiprokuratuuri määrust vaidlustav kaebus kas Tartu või Tallinna ringkonnakohtu pädevusse, olenevalt sellest, kas kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise teate on kannatanule saatnud Tartu või Tallinna ringkonnakohtu tööpiirkonnas asuv uurimisasutus või prokuratuur. Seejuures, kui kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise teate saatis kannatanule Riigiprokuratuur, siis KrMS § 27¹ lg 2 järgi lahendab kaebust Tallinna Ringkonnakohtus.

Kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes on seoses prokuratuuri või uurimisasutuse tehtud kaebetähtaja ennistamata jätmise määrusega leitud, et vastavat määrust saab vaidlustada uurimiskaebemenetluse korras (vt KrMS §-d 228–232) ning et ennistamise osas tehtud kohtumääruseid saab vaidlustada määruskaebusega.⁷⁵ KrMS § 228 lg 1 selgitab, et menetlusosaline saab enne süüdistusakti koostamist vastava määruse vaidlustada, kui leiab, et määruse koostamisel on rikutud menetlusnõudeid, mis on põhjustanud tema õiguste rikkumise. KrMS § 208 lg 1 alusel on aga võimalik esitada kaebus kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise vaidlustamiseks. Eelnevast nähtub, et KrMS § 228 ja § 208 korras esitatav kaebekord on olemuselt erinev – esimesel juhul on tegemist käimasoleva

⁷³ Vt nt: TlnRnKm 1-22-2857.

⁷⁴ Vt nt: TlnRnKm 1-22-4954; TlnRnKm 1-20-6020.

⁷⁵ Aas, N. KrMSK § 172/5.

kriminaalmenetlusega, teisel juhul ei ole aga kriminaalmenetlus (enam) aktiivne. Eelneva tõttu on ringkonnakohtud KrMS § 208 lg 1 alusel esitatud kaebuse korral õigustatult kontrollinud Riigiprokuratuuri kaebetähtaja ennistamata jätmist KrMS §-s 208 toodud reeglistiku alusel.⁷⁶

KrMS § 285 p 11 järgi ei ole üldjuhul vaidlustatav ringkonnakohtu tehtud kriminaalmenetluse alustamata jätmise või menetluse jätkamisest keeldumise (menetluse lõpetamise) määrus. Siiski, kui ringkonnakohtus annab KrMS § 208 lg 1 alusel esitatud kaebusele vastates hinnangu vaid Riigiprokuratuuri poolt kaebetähtaja ennistamata jätmise põhjendatusele ega anna seejuures sisulist hinnangut kriminaalmenetluse alustamata jätmise või lõpetamise õiguspärasusele, on ringkonnakohtu määrusele võimalik esitada kaebus Riigikohtusse.⁷⁷ Analoogselt on Riigikohtus leidnud, et maakohtu eeluurimiskohtuniku uurimiskaebemenetluses tehtud määruse edasikaebepiirang (vt KrMS § 231 lg 5 ja § 385 p 14) ei kehti, kui eeluurimiskohtunik ei ole kaebust sisuliselt lahendanud, vaid on jätnud selle läbi vaatamata.⁷⁸ Seega on Riigikohtu praktikas leidnud kinnitust ülalpool toodud õiguskirjanduse seisukoht⁷⁹, et uurimiskaebemenetluse korras tehtud maakohtu määrust (vt KrMS § 231) saab määruskaebe korras edasi kaevata.

1.3. Kaebetähtaja ennistamise regulatsioon kehtivas õiguses

1.3.1. Kaebetähtaja ennistamise instituut

Järgnevalt selgitatakse kaebetähtaja ennistamise instituudi olemust. Esmalt tutvustatakse lähemalt kaebetähtaja ennistamise instituudi loogikat – selgitatakse KrMS § 172 järgset ennistamise korda ja reegleid. Lisaks selgitatakse kohtulahendi jõustumise ja kaebetähtaja ennistamise seost. Seejärel selgitatakse, kuidas KrMS § 172 lg 2 järgset mõjuva põhjuse mõistet sisustada. Ennistamise olemuse ja selleks mõjuva põhjuse mõiste avamiseks kasutatakse hulgaliselt Riigikohtu praktikat. Asjakohast Riigikohtu praktikat otsiti Riigikohtu kodulehekülje otsingusüsteemi kaudu. Riigikohtu lahendite otsimiseks kasutati nii märksõnastikku (märksõnastiku menüüst valiti analoogses järjekorras järgnevad märksõnad: kriminaalmenetlus; üldosa; menetlustähtaeg; kaebetähtaja ennistamine), kui tekstiotsingut (asja liigiks valiti kuriteo- ja väärteoasi ning teksti lahtrisse kirjutati märksõna ennista* – täрни kasutamine aitas tagada, et lahenditest otsitaks märksõna erinevates käänetes). Seejuures tuli

⁷⁶ Vt eelnevalt viidatud TlnRnKm 1-22-2857; TlnRnKm 1-22-4954; TlnRnKm 1-20-6020.

⁷⁷ RKKKm 1-20-79/9, p-d 22–23; RKKKm 1-20-8130, p 12.

⁷⁸ RKKKm 3-1-1-103-16, p-d 13–16.

⁷⁹ Vt Aas, N. KrMSK § 172/5.

enamus asjakohaseid lahendeid välja just tekstiotsingu abil (märksõnastiku otsingu abil leiti üksikud lahendid, mis kattusid tekstiotsingu abil leitud lahenditega).

Kirjeldatud otsingu läbiviimisel leiti 150 vahemikus 1994–2022 tehtud Riigikohtu lahendit. Kõik leitud lahendid vaadati läbi ning kõrvale jäeti otsingusõnaga ekslikult välja tulnud lahendid. Käesolevas töös kajastatakse lahendeid, mis magistritöö autori hinnangul ka praegusel ajal asjakohased on. Viidatakse ka vanematele Riigikohtu lahenditele, millele Riigikohtu hilisemas praktikas või õiguskirjanduses viidatud on. Samuti on välja toodud mõningates vanemates lahendites kajastatud üldpõhimõtted, mis käesoleva töö autori hinnangul endiselt kehtivad.⁸⁰ Näitlikustamiseks esitatakse ka mõningaid Riigikohtu seisukohti, mis käesoleval ajal ennistamise osas enam asjakohased ei ole.

Kaebetähtaja saab ennistada, kui see on möödunud (vt KrMS § 172 lg 1). Seega on kaebetähtaja möödumisega tihedalt seotud ka kaebetähtaja kulgemise aja kindlaksmääramine. Seejuures on tihti probleemne just kaebetähtaja algusaja määramisega.⁸¹ Nagu aga sissejuhatuses mainiti, jääb kaebetähtaja kulgemise temaatika käesolevast magistritööst välja, mistõttu selgitatakse järgnevalt kaebetähtaja ennistamise instituudi olemust, jättes seejuures kõrvale kaebetähtaja arvutamise ja kulgemisega seonduv. Ennistamise instituudi olemuse avamiseks selgitatakse ka kohtulahendi jõustumise ja kaebetähtaja ennistamise seost.

Kaebetähtaja ennistamise õigus on KrMS § 172 lg 1 järgi uurimisasutusel, prokuratuuril või kohtul, kelle menetluses kriminaalasi on, kusjuures kaebetähtaja saab määrusega ennistada, kui see on mööda lastud mõjuval põhjusel. KrMS § 172 lg 3 järgi saab kaebetähtaja ennistamist taotleda 14 päeva jooksul arvates takistuse äralangemise päevast. Kriminaalmenetluse seadustik ei näe ette lõpptähtaega, peale mida kaebetähtaja ennistamine enam võimalik ei ole, mistõttu on kaebetähtaja ennistamine võimalik sisuliselt tähtajatult – KrMS § 172 lg 3 järgi on oluline vaid see, et ennistamise taotlus esitataks 14 päeva jooksul peale takistuse äralangemist.⁸² Võrdluseks on TsMS § 67 lg-s 2 määratud kindlaks lõpptähtaeg, peale mida kaebetähtaja ennistamise taotlemine enam lubatud pole.⁸³ Nimelt sätestab TsMS § 67 lg 2 sarnaselt KrMS § 172 lg-le 3, et kaebetähtaja ennistamist saab taotleda 14 päeva jooksul arvates päevast, mil

⁸⁰ Kriminaalmenetlusreeglid ja Riigikohtu praktika on ajas mõistetavalt mõneti muutunud. Siiski on ennistamise instituudi sisu olnud üsna ühetaoline – nt on kaebetähtaja ennistamiseks järjepidevalt nõutud praeguses KrMS § 172 lg-s 1 sätestatud mõjuva põhjuse olemasolu (vt nt 1996. aasta lahend: RKKKm 3-1-1-127-96).

⁸¹ Aas, N. KrMSK § 172/2.1.

⁸² RKKKo 3-1-2-4-12, p 32.

⁸³ *Ibidem*.

takistus ära langes. Erinevalt KrMS § 172 lg-st 3 sätestab aga TsMS § 67 lg 2, et kaebetähtaja ennistamist ei saa taotleda hiljem kui kuue kuu jooksul alates möödalastud tähtja lõppemisest.

Tulenevalt KrMS § 172 lg-st 2 saab kaebetähtaja ennistada kahel alternatiivsel juhul, kui mõjuva põhjusena esineb: „1) äraolek, mis ei seonu kriminaalmenetlusest kõrvalehoidumisega; või 2) muu asjaolu, mida uurimisasutus, prokuratuur või kohus peab mõjuvaks.“ Täiendavalt on kriminaalmenetluse seadustikus ennistamist mainitud nii apellatsiooni- kui kassatsioonimenetlusega seonduvalt. KrMS § 319 lg 7 sätestab, et ringkonnakohus võib mõjuva põhjuse olemasolul apellandi taotlusel apellatsioonitähtaja määrusega ennistada. KrMS § 345 lg 6 selgitab kassatsioonimenetluse osas vaid, et tähtaja ennistamine või ennistamisest keeldumise vormistab Riigikohus määrusega. Eelnevast nähtub, et apellatsiooni- ja kassatsioonimenetluse osas kaebetähtaja ennistamise reeglid on võrreldes KrMS §-ga 172 sätestatud üsna kitsasõnaliselt ning ei erine KrSM § 172 üldregulatsioonist. Veelenam, KrMS § 319 lg 7 ja § 345 lg 6 tuleb mõista koosmõjus KrSM §-s 172 sätestatuga.⁸⁴ Seega kehtib nii apellatsiooni- kui kassatsioonimenetluse puhul KrMS § 172 lg 3 reegel, et ennistamist saab taotleda 14 päeva jooksul alates kaebuse esitamise takistuse äralangemisest. Samuti saab eelnevast järeldada, et apellatsiooni- ja kassatsioonimenetluses, kuid samuti määruskaebemenetluses, tuleb mõjuva põhjuse mõiste sisustamisel lähtuda KrMS § 172 lg 2 regulatsioonist ja seda avavast kohtupraktikast.

2012. aastal kirjutatud kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes leitakse, et esineb üks erinevus olenevalt sellest, kas soovitakse ennistada apellatsiooni- või kassatsioonitähtaega või muud kaebetähtaega – kommenteeritud väljaande järgi on ennistamise taotlus vaja esitada vaid apellatsiooni- või kassatsioonitähtaja rikkumise korral (vt KrMS § 319 lg 7 ja § 345 lg 5), kuid muude kaebetähtaegade osas ei nõua seadus huvitatud isiku ennistamise taotlust ning menetleja võib kaebetähtaja ennistada ka omal algatusel.⁸⁵ Toodud kommenteeritud väljaande seisukoht aga kehtivas õiguskorras enam asjakohane ei ole. Nimelt ei kehtinud 2012. aastal veel KrMS § 172 lg 3, mille sõnastusest saab välja lugeda, et kaebetähtaja ennistamiseks on vaja igal juhul vastavasisuline taotlus esitada. Alates 2015. aastast kehtib aga KrMS § 172 lg 3, mille järgi tuleb kaebetähtaja ennistamise taotlus esitada 14 päeva jooksul arvates päevast, mil takistus menetlustähtajast kinnipidamiseks ära langes.⁸⁶ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskirja järgi oli

⁸⁴ Aas, N. KrMSK § 172/1.

⁸⁵ Aas, N. KrMSK § 172/4.

⁸⁶ Vt kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse § 1, p 23 – RT I, 19.03.2015, 1.

KrMS § 172 lg 3 lisamise eesmärk menetlusnorme ühtlustada, kuivõrd haldus- ja tsiviilkohtumenetluses nähakse ennistamise taotluse esitamiseks ette 14 päevase tähtaja arvates menetlustähtajast kinnipidamise takistuse äralangemisest (vt HKMS § 71 lg 2 ja TsMS § 67 lg 2).⁸⁷

Asjaolu, et kaebetähtaja ennistamiseks on vajalik esitada KrMS § 172 lg 3 järgne taotlus, kinnitab ka Riigikohtu praktika. Näiteks on Riigikohus sedastanud, et kui tähtaja ennistamise taotlust KrMS § 172 lg 3 järgselt 14 päeva jooksul alates kaebetähtaja möödalaskmise takistuse äralangemisest ei esitata, jääb taotlus kaebetähtaja ennistamiseks tagajärgedeta (st, et kohtul pole põhjust kaebetähtaja ennistamise üle otsustada).⁸⁸ Seega saab kaebetähtaja ennistada vaid isiku taotlusel ja mõjuva põhjuse olemasolul – kui nt ringkonnakohtus kaebetähtaja ennistamist ei taotle, puudub ringkonnakohtul pädevus kaebust lahendada ning kohtul tuleb kaebus läbi vaatamata jätta.⁸⁹ Ka seoses väärteomenetlusega on Riigikohus sedastanud, et maakohus saab väärteomenetluses kohtuvälise menetleja otsuse peale esitatud tähtaega rikkuva kaebuse sisuliselt läbi vaadata vaid siis, kui kaebuse esitaja taotles tähtaja ennistamist mõjuval põhjusel (kohalduvad VTMS § 118 lg 2 p 1, § 38 lg 1 ja KrMS § 172).⁹⁰ Seejuures, tulenevalt VTMS § 38 lg-st 1 ja KrMS § 172 lg-st 1 tuleb kaebetähtaeg ennistada või ennistamata jätta määrusega.⁹¹ See tähendab, et kohus peab tähtaja ennistamise osas seisukoha võtma.⁹² Eelnevast tulenevalt ei või kohus mittetähtaegset kaebust kaebetähtaega ennistamata sisuliselt läbi vaadata – kui kohus seda teeb, on tegemist vastavalt kas väärteo- või kriminaalmenetlusõiguse olulise rikkumisega, millega kaasneb kohtulahendi tühistamine (vt VTMS § 150 lg 2, KrMS § 339 lg 2).⁹³

Väärteomenetluses tuleb VTMS § 38 lg 1 järgi nii kohtuvälises menetluses kui kohtumenetluses menetlustähtaja ennistamisel järgida kriminaalmenetluse seadustiku sätteid. Eelkõige omab väärteomenetluses kaebetähtaja ennistamisel tähendust KrMS § 172 lg 2 järgne mõjuva põhjuse mõiste. Lisaks tuletub VTMS § 38 lg-st 1, et ka väärteomenetluses tuleb järgida kaebetähtaja ennistamise ja selleks mõjuva põhjuse mõistet sisustavat kohtupraktikat. Apellatsioonitähtaja

⁸⁷ Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (770 SE), lk 23. – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d5492f26-424d-42ad-83e4-cce202a5524d> (17.01.2023).

⁸⁸ Vt RKKKm 1-19-5631, p 14.

⁸⁹ RKKKo 1-15-4308, p-d 13 ja 20.

⁹⁰ RKKKo 3-1-1-55-10, p 12; RKKKo 3-1-1-99-10, p 16.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² RKKKo 3-1-1-3-08, p 11.

⁹³ Vt RKKKo 3-1-1-55-10, p 13. Viidatud lahend on tehtud küll väärteomenetlusega seonduvalt, kuid analoogia korras kohaldub sama põhimõtte ka kriminaalmenetluses (seda põhjusel, et kaebetähtaja ennistamise reeglid on põhijoontes mõlemas menetluses samad – vt VTMS § 38 lg 1 koosmõjus KrMS §-ga 172).

ennistamisega seonduv on väärtomenetluses täiendavalt reguleeritud VTMS § 137 lg-tes 5–7. Sellest järeldub, et väärtomenetluses apellatsioonitähtaja ennistamisel tuleb lisaks KrMS §-le 172 arvestada ka VTMS § 137 lg-tes 5–7 sätestatud. VTMS § 137 lg 5 järgi on ringkonnakohtul õigus apellatsioonitähtaeg ennistada, kui tähtaeg lasti mööda mõjuval põhjusel, kusjuures ennistamist on võimalik taotleda 14 päeva jooksul alates kaebuse esitamist takistava asjaolu äralangemisest. Kassatsioonimenetluses tuleneb samasisuline 14 päevane tähtaeg ennistamise taotluse esitamiseks VTMS § 156 lg-st 6. Seega kattub väärtomenetluse puhul apellatsioonija kassatsioonimenetluse tähtaja ennistamise taotlemise regulatsioon KrMS § 172 lg-s 3 sätestatuga. Seejuures tuleneb VTMS § 38 lg-st 1 koosmõjus KrMS § 172 lg-ga 3, et ka muude menetlustähtaegade puhul on ennistamise taotluse esitamiseks aega 14 päeva alates takistava asjaolu äralangemisest. Eeltoodust tulenevalt jäävad ennistamise sisulised reeglid (mõjuva põhjuse mõiste sisustamine ja ennistamise taotluse esitamise tähtaeg) ringkonnakohtule väärtomenetluse korral samasisuliseks nii apellatsioonitähtaja ennistamise küsimuses, kui maakohtu kaebetähtaja ennistamist puudutavat otsust kontrollides.

Täiendavalt on Riigikohus seoses väärtomenetlusega leidnud, et väärtomenetluses saab kaebetähtaja möödalaskmise korral olla mõjuv põhjus ka VTMS §-s 180 toodud teistmise alustega analoogne asjaolu, mis ei olnud teada enne kohtuvälise menetleja otsuse jõustumist.⁹⁴ Taolise asjaoluna tõi Riigikohus näitena kohtuvälise menetleja ametniku kuriteo, mis on jõustunud kohtuotsusega tuvastatud.⁹⁵ Seega kehtib väärtomenetluses põhimõte, et kui kohtu arvates on mõjuvaks põhjuseks analoogne asjaolu VTMS §-ga 180, tuleb kohtul kaebetähtaeg ennistada ja asi sisuliselt läbi vaadata.⁹⁶ Äsja viidatud lahend on tehtud 2006. aastal, kuid selles toodud põhimõte kehtib ka käesoleval ajal. Nimelt on VTMS § 180 endiselt kehtiv ning viidatud lahendis toodud põhimõte on üldist laadi. Täiendavalt leiab käesoleva töö autor, et toodud seisukoht kehtib analoogia korras ka kriminaalmenetluses – KrMS §-s 366 sätestatakse teistmisalused kriminaalmenetluses. KrMS §-s 366 ja VTMS §-s 180 on analoogne loetelu – seega, kuna teistmismenetluse põhimõtted (kui ka kaebetähtaja ennistamise põhimõtted – vt VTMS § 38 lg 1 koosmõjus KrMS §-ga 172) kehtivad üleüldiselt süütemenetluses, leiab käesoleva töö autor, et eelviidatud Riigikohtu lahendi seisukoht on kohaldatav nii väärtomenetluses kui kriminaalmenetluses.

⁹⁴ RKKKm 3-1-2-2-06, p 12.

⁹⁵ *Ibidem*.

⁹⁶ *Ibidem*.

Käesoleva magistritöö esimeses alapeatükis toodi välja, et kindlate kaebetähtaegade kehtestamine (ja seeläbi kohtuotsuse jõustumise tagamine) aitab riigis õiguskindluse säilitada.⁹⁷ Siiski on kaebetähtaega võimalik ennistada peale kaebetähtaja möödumist ja seega peale lahendi jõustumist (vt KrMS § 172 lg 1, § 408 lg-d 2 ja 4). Järgnevalt selgitatakse täpsemalt kohtulahendi jõustumisega seotud loogikat juhul, kui kohus kaebetähtaja ennistab. KrMS § 408 lg 2 järgi jõustub kohtuotsus üldjuhul peale apellatsiooni tähtaja möödumist, kuid kaebetähtaja ennistamisel loetakse siiski, et lahend ei ole jõusunud. Analoogselt jõustub KrMS § 408 lg 4 järgi kohtumäärus üldjuhul peale kaebetähtaja möödumist, kuid kui määruse vaidlustamise kaebetähtaeg ennistatakse, ei loeta määrust jõustunuks. Lisaks kehtib samasisuline loogika lahendite jõustumise osas ka vääртеomenetluses (vt VTMS § 199 lg 2¹).

Eeltoodud jõustumise põhimõtted ei ole aga alati seaduses sätestatud olnud. Riigikohus viitas esmakordselt lahendi jõustumisega seotud problemaatikale 2013. aasta lahendis, selgitades muuhulgas, et kriminaalmenetluse seadustik ei sätesta võrreldes halduskohtumenetlusega selgelt, et olukorras, kus lahendi vaidlustamise tähtaeg on ennistatud, loetakse, et lahend ei ole jõustunud.⁹⁸ Olukord muutus, kui 2015. aastal jõustus KrMS § 408 lg 2 kolmas lause, mille järgi tähtaja ennistamisel loetakse, et kohtuotsus ei ole jõustunud.⁹⁹ Riigikohus on siiski selgitanud, et samasisuline põhimõte kehtis seaduse loogikat arvestades ka varem.¹⁰⁰ Puhtalt asjaolu, et alama astme kohtuotsus on jõustunud, ei saanud ka enne 2015. aasta seadusemuudatust välistada kõrgema astme kohtu võimalust otsuse peale esitatud kaebus lahendada, kui esines mõjuv põhjus apellatsioonitähtaja möödalaskmiseks.¹⁰¹

Eelnevalt kohtuotsuse kohta väljatoodud Riigikohtu seisukohad kohalduvad analoogia korras ka kohtumääruse korral, kuivõrd 2015. aastal jõustus ka KrMS § 408 lg 4 kolmas lause, mille järgi loetakse sarnaselt kohtuotsusele ka kohtumääruse kaebetähtaja ennistamisel, et määrus ei ole jõustunud.¹⁰² Samal põhjusel leiab käesoleva töö autor, et eelviidatud Riigikohtu seisukohad on kohaldatavad ka vääртеomenetluses – 2015. aastal jõustunud VTMS § 199 lg 2¹ sätestab, et nii kohtuvälise menetleja otsuse, kohtuotsuse, kui määruse peale esitatud kaebuse esitamise tähtaja ennistamisel, loetakse, et vastav lahend ei ole jõustunud.¹⁰³

⁹⁷ Vt eelpool viidatud RKÜKo 3-1-2-2-11, p 66.

⁹⁸ RKKKo 3-1-2-4-12, p 34.

⁹⁹ Vt kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse § 1, p 73.

¹⁰⁰ RKKKm 3-1-1-41-15, p 43.

¹⁰¹ *Ibidem*.

¹⁰² Vt kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse § 1, p 74.

¹⁰³ Vt kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse § 5, p 48.

Õiguskirjanduses on seadusemuudatust KrMS § 408 lg-te 2 ja 4 osas kritiseeritud.¹⁰⁴ Probleemi nähti selles, et kui asjas on nt mitu süüdistatavat ning vaid mõni neist otsustab apellatsioonioigust kasutada, siis ei ole õige ka teiste süüdistatavate osas tehtud kohtuotsust tühistada.¹⁰⁵ Põhjendatud on Riigikohtu tõlgendus, et kriminaalmenetluse üldisest loogikast tuleneb, et kaebetähtaja ennistamisel tuleb tehtud lahend mittejõustunuks lugeda, kuna kriminaalmenetluse seadustik ei võimaldaks muidu kaebetähtaja ennistamisel jõustunud kohtulahendit läbi vaadata muul viisil, kui teistmismenetluses (vt KrMS § 408 lg 1 ja § 365 lg 1).¹⁰⁶ Siiski saab nõustuda ka eeltoodud õiguskirjanduse seisukohaga¹⁰⁷ osas, et kui edasikaebeõigust otsustab hilinenult kasutada vaid mõni süüdistatav, tuleks kohtulahend lugeda mittejõustunuks vaid nende süüdistatavate osas, kuivõrd teised süüdistatavad olid alama astme tehtud lahendiga pärid. Samas, kui edasikaebeõigust kasutab nt üks süüdistatavatest, vaidlustamaks alama astme kohtu rikkumist, mis võib puudutada ka teisi süüdistatavaid, on põhjendatud, et kohtulahend loetakse mittejõustunuks kõigi süüdistatavate suhtes.

Järgnevalt sisustatakse täpsemalt mõjuva põhjuse mõistet, milleks kasutatakse eelkõige asjakohaseid Riigikohtu lahendeid, ilmestamaks, millised põhjused on Riigikohus oma praktikas mõjuvaks lugenud ning millised mittemõjuvaks. Madalama astme kohtud on kohtupraktika ühtsuse tagamiseks Riigikohtu väljendatud seisukohtadega seotud, mistõttu on asjakohane mõjuva põhjuse mõistet enamjaolt Riigikohtu praktika abil selgitada.¹⁰⁸

Esmalt selgitatakse lahti mõjuva põhjuse mõistmine KrMS § 172 lg 2 p 1 mõttes. KrMS § 172 lg 2 p 1 järgi on kaebetähtaja ennistamisel mõjuv põhjus äraolek, seejuures ei saa mõjuvaks põhjuseks lugeda äraolekut, mis on tingitud kriminaalmenetlusest kõrvale hoidmisest. Seega ei ole mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks äraolek juhul, kui isik paneb kriminaalmenetlusest kõrvale hoides (nt Eestist lahkudes) ennast teadlikult olukorda, kus ta ei saa täita kohtusse ilmumise kohustust ega tema suhtes tehtud kohtulahendit õigeaegselt edasi kaevata.¹⁰⁹ KrMS § 172 lg 2 p 1 järgne äraolek pidi olema isiku poolt raskesti mõjutatav või lausa välistatud – näiteks, kui isikust sõltumatutel põhjustel on välistatud välisriigist Eestisse naasmine.¹¹⁰ Äraolek peab lisaks hõlmama suuremat osa kaebetähtajast ning kaebuse esitamine peab olema objektiivselt takistatud – välismaal viibimine ei pruugi tänapäeva digilahenduste

¹⁰⁴ Kergandberg, E. 2020, lk 18.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ Vt eelviidatud RKKKo 3-1-2-4-12, p 34 ja RKKKm 3-1-1-41-15, p 43.

¹⁰⁷ Vt Kergandberg, E. 2020, lk 18.

¹⁰⁸ Seejuures on kohtupraktika ühtsuse tagamise (ühtse tõlgendamise) funktsiooni edasikaebeõiguse teostamisel rõhutatud ka väliskirjanduses, vt: Marshall, P. D., lk 3.

¹⁰⁹ RKKKo 1-15-4308, p 20.

¹¹⁰ Aas, N. KrMSK § 172/3.2.

tõttu takistada kaebuse tähtaegset esitamist.¹¹¹ Arvestades analoogia korras Riigikohtu tsiviilkolleegiumi seisukohta, ei saa üldjuhul äraolekuna mõista ka kaebuse esitaja puhkusel viibimist, eriti siis, kui puhkuse ajaks on olnud võimalik määrata asendaja.¹¹² Seoses asendamisega on Riigikohus ka KrMS § 172 lg 2 p 2 järgse muud mõjuvat põhjust käsitlevas lahendis selgitanud, et olenevalt asjaoludest võib esindajalt haigestumisel oodata, et ta endale asendaja määraks (nt kui haigus kestab menetluse seisukohalt väga pika perioodi vältel).¹¹³

Riigikohtu praktikas on mõjuva põhjuse mõistet aga põhiliselt avatud KrMS § 172 lg 2 p 2 järgse mõjuva põhjuse tõlgendamiseks – see on ka mõistetav, kuivõrd mõjuvaks põhjuseks olev „muu asjaolu“ on õigusmõiste, mida on võimalik väga erinevalt mõista, mistõttu on praktiseerivatele juristidele abiks juhised „muu asjaolu“ kui mõjuva põhjuse tõlgendamise osas. Järgnevalt avatakse Riigikohtu praktika abil mõjuva põhjuse mõistet KrMS § 172 lg 2 p 2 tähenduses.

Mõjuvaks põhjuseks saab lugeda objektiivse takistuse, mistõttu isikul ei olnud võimalik kaebust tähtaegselt esitada.¹¹⁴ Objektiivne takistus tähendab, et see oli isiku tahtest sõltumatu ning et takistus oli piisavalt ootamatu, mistõttu ei saanuks isikult eeldada toimingute tegemist (sh kaebuse esitamist) tähtaegselt, enne kui takistus saabus.¹¹⁵ Objektiivseks takistuseks saab Riigikohtu selgituste järgi lugeda nii isikuvälised, kui ka isikuga vahetult seotud asjaolud: 1) isikuväliste asjaoludena on Riigikohus näiteks toonud loodusõnnetuse ja side- või transpordihäire; 2) isikuga vahetult seotud asjaoludena on Riigikohus näitena välja toonud ajutise vaimutegevuse rikke või raske haiguse.¹¹⁶ Viimati viidatud seisukoha objektiivse takistuse mõistmise osas on Riigikohus kujundanud juba enne kriminaalmenetluse seadustiku vastu võtmist (juba lausa 1998. aastal) ning sellele järjekindlalt kuni käesoleva aja praktikani viidanud.¹¹⁷ Seejuures on Riigikohus kaebetähtaja ennistamisel mõjuva põhjuse tõlgendamisel objektiivset takistust mõistnud samalaadselt nii kriminaal- kui väärteomenetluses.¹¹⁸

¹¹¹ Aas, N. KrMSK § 172/3.2.

¹¹² Vt: Aas, N. KrMSK § 172/3.2. ja seal viidatud RKTkm 3-2-1-135-08, p 11.

¹¹³ RKKKm 1-21-5924, p 13. KrMS § 172 lg 2 p 2 mõttes haigestumise kui muu mõjuva põhjuse kohta on täpsemalt kirjutatud alapeatükis 1.3.4.

¹¹⁴ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14; RKKKm 3-1-1-5-07, p 6; RKKKm 3-1-1-94-09, p 3; RKKKm 1-21-5924, p 8.

¹¹⁵ RKKKm 1-21-5924, p-d 11, 18.

¹¹⁶ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14; RKKKm 3-1-1-5-07, p 6; RKKKm 3-1-1-94-09, p 3; RKKKm 1-21-5924, p 8.

¹¹⁷ Vt vanema kohtupraktika osas nt: RKKKm 3-1-1-77-98; RKKKm 3-1-1-67-02, p 5.1.; RKKKm 3-1-1-14-04, p 8.3., millele on viidatud ka KrMSK § 172/3.2. Uuema kohtupraktika osas vt nt: RKKKm 3-1-1-93-09, p 7; RKKKm 1-21-5924, p 8.

¹¹⁸ Vt nt: RKKKo 3-1-1-90-10, p 9.2; RKKKo 3-1-1-55-10, p 14; RKKKm 3-1-1-43-12, p 33 (lahendid väärteomenetluse osas); RKKKm 3-1-1-152-05, p 6 (lahend kriminaalmenetluse osas).

Eelnevast nähtub, et mõjuva põhjuse mõistet saab sisustada üsna laialt. Seetõttu näidatakse järgnevalt mõjuva põhjuse mõiste sisustamise paremaks mõistmiseks, kuidas Riigikohus oma praktikas mõjuva põhjuse mõistet sisustatud on. Seejuures esitatakse Riigikohtu seisukohad nii kriminaal- kui väärteomenetluses tehtud lahendite osas. Kuivõrd ennistamisel kohalduvad kriminaal- ja väärteomenetluses sisuliselt samad reeglid (VTMS § 38 lg 1 koosmõjus KrMS §-ga 172), saab järeldada, et üldjuhul kehtivad samad Riigikohtu lahendites väljendatud põhimõtted. Kui mõni Riigikohtu seisukoht kohaldub magistritöö autori hinnangul vaid ühele nimetatud süüteoliikidest, on sellele osutatud.

1.3.2. Menetleja tegevus kui mõjuv põhjus

Riigikohus on muuhulgas hinnanud, millised menetleja tegevused saavad olla mõjuvaks ja millised mittemõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel. KrMS § 16 lg 1 järgi loetakse kriminaalmenetluses menetlejaks nii kohus, prokuratuur, kui uurimisasutus. Väärteomenetluses on menetleja kas kohtuväline menetleja või kohus (VTMS § 8). Esmalt selgitatakse ennistamise võimalusi, kui isik on lahendi hilinenult kätte saanud. Seejärel selgitatakse, millal on Riigikohus lugenud menetleja eksituse mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel.

Kuigi käesolevas magistritöös ei käsitleta põhjalikumalt tähtaja kulgemise, selle algus- ega lõpuajaga seonduvat problemaatikat, märgib töö autor järgmist. Kaebetähtaeg hakkab üldjuhul kulgema päevast, mil lahend isikule e-posti või e-toimiku süsteemi kaudu kättesaadavaks tehakse, seejuures saab vajadusel kaebetähtaja ennistamise üle otsustades võtta arvesse võimalikke takistusi lahendi kohesel teadasaamisel.¹¹⁹ Seega kohaldatakse analoogia korras kutse kättetoimetamise regulatsiooni.¹²⁰

Riigikohus on leidnud, et kui isik ei saanud mõjuval põhjusel dokumenti kätte selle saatmise päeval, on kaebetähtaja ennistamine vastava taotluse esitamisel võimalik.¹²¹ Seejuures tuleb arvestada, et isegi mõjuva põhjuse olemasolul ei ole kaebetähtaja ennistamine põhjendatud, kui olenemata kaebuse hilisemast kättesaamisest jäi kaebuse koostamiseks piisav ajavaru.¹²² Lisaks on Riigikohus 2003. aasta lahendis leidnud, et mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel

¹¹⁹ Vt RKKKm 1-20-2341 p 7 ja sealviidatud RKKKm 1-19-8852, p 27. Vt ka RKKKm 1-21-5924 p 6.

¹²⁰ Vt nt: RKKKm 1-19-8852, p 25.

¹²¹ *Ibidem*, p 29.

¹²² *Ibidem*.

oli asjaolu, et puudusid tõendid, et määrus tähitud kirjaga isikuni jõudis (polnud teada, et isik oleks kirja allkirjaga vastu võtnud).¹²³ Lisaks e-posti ja e-toimiku süsteemi regulatsioonile kehtib käesoleval ajal ka äsja viidatud 2003. aasta lahendis toodu, kuna alati ei saa eeldada, et isikule on võimalik otsus elektrooniliselt kätte toimetada. Eelnevat järeldust kinnitab, et Tallinna Ringkonnakohus on 2022. aastal leidnud, et posti teel saadetud dokument loetakse kättesaaduks, kui see on allkirjaga vastu võetud (analoogia korras kohaldub KrMS § 165 lg 2).¹²⁴ Seega ka juhul, kui otsus toimetatakse kätte muul viisil, kui elektrooniliselt, kehtib eelviidatud¹²⁵ põhimõtte tähtsaja ennistamise osas. Eelnevast tulenevalt leiab magistriltõõ autor, et endiselt kehtib ka Riigikohtu seisukoht, mille järgi saab mõjuvaks põhjuseks pidada olukorda, kus kohtuotsus tehti kantsleis kättesaadavaks lubatust oluliselt hiljem ja suisa peale kaebetähtaja möödumist.¹²⁶

Nii kohtute, kui kaitsjate poolt kasutuses oleva e-toimiku süsteemi kasutamist reguleerib kohtumenetluses e-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus¹²⁷, mille § 14 lg 1 sätestab, et e-toimiku süsteemi kantud andmetel on informatiivne tähendus (sätte lg 2 täpsustab, et seadusega saab ette näha andmete õigusliku tähenduse).¹²⁸ Õiguskirjanduses on viidatud Riigikohtu 2017. aasta lahendile¹²⁹ ning selle pinnalt järeldatud, et kuivõrd e-toimiku andmetel on informatiivne tähendus, ei saa e-toimiku kaudu kuvatav teavitus tähtsaja määramise kohta isikule eksitav olla, mistõttu ei saa ekslikku e-toimiku teavitust ka kaebetähtaja ennistamisel mõjuva põhjusena käsitleda.¹³⁰ Käesoleva töö autor eeltoodud õiguskirjanduses esitatud järeldusega ei nõustu, kuivõrd Riigikohus on seoses eksitavate kaebetähtaegadega (sh e-toimiku eksliku teavitusega) leidnud järgmist.

Kohtulahendis toodud seadusest erinev lahendi vaidlustamise kord ei muuda seadusjärgset kaebekorda ega -tähtaega.¹³¹ Siiski saab taolist ebatäpsust kaebekorra selgitamisel arvestada, kui otsustatakse kaebetähtaja ennistamise üle.¹³² Nimelt, kui menetleja loob eksliku ettekujutuse kaebetähtaja kulgemisest, tuleks peale eksimuse välja tulemist tagada isikule

¹²³ RKKKm 3-1-1-114-03, p-d 10-11.

¹²⁴ TlnRnKm 1-22-3305, p 10.

¹²⁵ Vt eelviidatud RKKKm 1-19-8852, p-d 27, 29.

¹²⁶ RKKKo 3-1-1-74-08, p 6.

¹²⁷ E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus. – RT I, 09.03.2018, 5

¹²⁸ Oltjer-Timberg, G. Riigikohtu praktika analüüs: e-toimiku teade tähtsaja määramise kohta. – Juridica 2018/3, lk 209.

¹²⁹ Vt RKKKm 3-1-1-8-17, p 12.

¹³⁰ Oltjer-Timberg, G, lk 211.

¹³¹ RKKKm 3-1-1-75-08, p 10; RKKKm 1-19-5631, p 13; RKKKm 1-17-7210, p 9.2.

¹³² RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13; RKKKm 1-17-4769/22, p 14.

võimalus kaebetähtaja ennistamiseks.¹³³ Lisaks kohtulahendile võib kaebetähtaja teave sisalduda ka e-toimiku teates, mistõttu saab ka e-toimiku teate ekslikkus olla kaebetähtaja ennistamise aluseks.¹³⁴ Tähtaja ennistamise taotluse rahuldamine saab olla põhjendatud ka siis, kui kaebuse esitajaks on advokaat professionaalina, tingimusel, et kohtu eksimus e-toimiku teates ei olnud ilmne ega kergesti äratuntav.¹³⁵ Eksimuse kergesti äratuntavus võib Riigikohtu hinnangul väljenduda nt selles, kui kümnepäevase kaebetähtaja asemel on märgitud kümneaastane kaebetähtaeg.¹³⁶ Lisaks eeltoodud kohtupoolsele vaidlustuskorra osas eksitamisele on mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel ka kohtu viga lahendi jõustumise märkimisel.¹³⁷ Nimelt ei saa kaebuse läbivaatamist takistada kohtu poolne õiguse väär tõlgendamine või kohaldamine.¹³⁸ Seega, juhul, kui alama astme kohus on kohtuotsuse väärtalt jõustunuks lugenud, tuleb isikule anda edasikaebevõimalus, et isiku õiguste tagamine kohtuvea tõttu kannatada ei saaks.¹³⁹

Veel on Riigikohus seoses menetleja eksitava tegevusega selgitanud, et olukorras, kus kohtuvälise menetleja otsuses on korrektselt märgitud, et väärteotsust saab vaidlustada maakohtus, ei ole mõjuv põhjus kaitsja paljasõnaline väide, et kaebemenetlus väärteomenetluses oli eksitav.¹⁴⁰ Riigikohtu seisukoht on põhjendatud, kuna nii kriminaal- kui väärteomenetluse korral tuleb menetluse eksitavuse osas esitada konkreetsed tõendid ning vaid paljasõnaline väide ei saa olla piisav kaebetähtaja ennistamiseks.

Menetleja poolseks ebamõistlikuks käitumiseks võib lugeda menetluskulude hüvitamise taotlemise õiguse sisuliselt mitte võimaldamise.¹⁴¹ Riigikohus on selgitanud, et kui prokuratuur või uurimisasutus on lõpetanud kriminaalmenetluse nii, et menetlusosaline ei saanud mõistlikku võimalust menetluskulude hüvitamise taotlemiseks, saab menetluskulude hüvitamise taotluse esitada ka peale kriminaalmenetluse lõpetamist KrMS § 172 korras.¹⁴² Mõjuv põhjus menetluskulude hüvitamise taotluse esitamiseks on asjaolu, et menetlusosaline ei teadnud ega pidanud teadma kriminaalmenetluse lõpetamise ajast.¹⁴³ Juhindudes KrMS § 172 lg 3 sätestatust, tuleb tähtaja ennistamise taotlus koos menetluskulude hüvitamise taotlusega esitada

¹³³ RKKKm 1-17-4769/22, p 12.

¹³⁴ RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13.

¹³⁵ RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13; RKKKm 1-17-4769/22, p 14.

¹³⁶ RKKKm 1-17-7210, p 9.2.

¹³⁷ RKKKm 3-1-1-41-15, p 43.

¹³⁸ *Ibidem.*

¹³⁹ *Ibidem.*

¹⁴⁰ RKKKo 3-1-1-90-10, p 9.2; RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

¹⁴¹ RKKKo 4-19-1809, p 32.

¹⁴² *Ibidem.*

¹⁴³ *Ibidem.*

14 päeva jooksul arvates päevast, kui menetlusosaline kriminaalmenetluse lõpetamisest teada sai või teada saada pidi.¹⁴⁴

Täiendavalt on kohtupoolne väär käitumine taganud apellatsioonitähataja ennistamise, kui isikut ei kaasatud eelnevalt nõuetekohaselt menetlusse.¹⁴⁵ Nimelt on Riigikohus sedastanud, et mõjuv põhjus kaebetähataja ennistamisel on asjaolu, kui isik ei pidanud õiguslikult tema suhtes tehtud kohtulahendist teadma.¹⁴⁶ Viidatud juhul oli tegemist olukorraga, kus kolmanda isiku nõusolekut kokkuleppemenetluse kohaldamiseks ei küsitud, kuigi otsustati ka kolmanda isiku õiguste üle.¹⁴⁷ Konkreetset juhul ei kutsutud kolmandat isikut kohtuistungile, lisaks ei toimetatud talle kätte tema suhtes tehtud otsuse koopia, mistõttu ei saanud isik mõistlikult võttes olla tema suhtes tehtud lahendist õiguslikult teadlik.¹⁴⁸ Siiski on õiguskirjanduses kritiseeritud viimati viidatud Riigikohtu lahendit¹⁴⁹, kus Riigikohus andis apellatsiooniõiguse kolmandale isikule, kes eelnevalt oli ekslikult kriminaalmenetlusse kaasamata jäetud.¹⁵⁰ Leiti, et on vale anda edasikaebeõigus isikule, kes ei ole eelnevalt isegi kohtusse pöördumise õigust kohtusse pöördumise näol teostanud.¹⁵¹ Lisaks kritiseeriti asjaolu, et seadusandja eeltoodud Riigikohtu seisukohaga kaasa läks – alates 2016. aastast kehtivad KrMS § 318 lg 2², § 344 lg 2² ja § 367 lg 1 teine alternatiiv.¹⁵²

Nimelt sätestavad KrMS § 318 lg 2² ja § 344 lg 2², et isikul on vastavalt kas apellatsiooni või kassatsiooni esitamise õigus, kui isik leiab, et ta oleks pidanud menetlusse kolmanda isikuna kaasatud olema. Lisaks annab KrMS § 367 lg 1 teine alternatiiv teismisavalduse esitamise õiguse isikule, keda pole kriminaalmenetluses nõuetekohaselt kaasatud, kuid kellelt on sellest hoolimata kohtuotsusega vara konfiskeeritud. Käesoleva töö autor eelviidatud¹⁵³ kriitikaga ei nõustu, kuivõrd olukorras, kus menetleja eksimuse tõttu on kolmas isik õigeaegselt menetlusse kaasamata jäetud, on põhjendatud kolmandale isikule edasikaebeõigus anda, et vältida jätkuvat õiguste rikkumist.

¹⁴⁴ RKKKo 4-19-1809, p 32.

¹⁴⁵ Vt RKKKo 3-1-2-4-12, p-d 26-34, millele on hiljem viidatud ka lahendis RKKKm 3-1-1-41-15, p 43.

¹⁴⁶ RKKKo 3-1-2-4-12, p 32.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p-d 29 ja 33.

¹⁴⁸ *Ibidem*, p 33.

¹⁴⁹ RKKKo 3-1-2-4-12.

¹⁵⁰ Kergandberg, E. 2020, lk 17.

¹⁵¹ *Ibidem*.

¹⁵² Kergandberg, E. 2020, lk 18. Viidatud sätete osas vt: kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, millega laiendatakse kannatanute õigusi kriminaalmenetluses § 1, p 70 (KrMS § 318 lg 2² osas), p 71 (KrMS § 344 lg 2² osas), p 74 (§ 367 lg 1 osas). – RT I, 06.01.2016, 5.

¹⁵³ Kergandberg, E. 2020, lk-d 17 ja 18.

Järgnevalt esitatakse vanemaid Riigikohtu seisukohti kaebetähtaja ennistamise mõjuva põhjuse osas ning tuuakse välja, kas käesoleva töö autori hinnangul on kõnealused seisukohad endiselt kehtivad. Riigikohus ei ole objektiivseks takistuseks lugenud kriminaalmenetlusõiguse hilisemat tõlgendamist Riigikohtu poolt.¹⁵⁴ Kuigi eelviidatud lahendi puhul on tegemist 2006. aasta lahendiga, leiab käesoleva töö autor, et kõnealune Riigikohtu seisukoht kehtib endiselt. Nimelt on lahendis väljendatud seisukoht on põhimõttelist laadi. Samuti ei ole Riigikohus hilisemas praktikas toodud seisukohta muutnud. Veel on Riigikohus 2000. aasta lahendis leidnud, et apellatsioonkaebuse tähtaja ennistamiseks oli mõjuv põhjus asjaolu, et isik oli esitanud kohtuistungis protokollile täiendamise ettepanekud, mida ei lahendatud apellatsioonitähtaja jooksul, kuid millel võis apellatsioonkaebuse esitamisel oluline kaal olla.¹⁵⁵ Kuigi viidatud lahend on üle 20 aasta vana, võib eeldada, et selles toodud põhimõtte kehtib ka käesoleval ajal, kuivõrd tegemist on põhimõttelise seisukohaga, mida Riigikohus uuemas praktikas muutnud pole. Samuti kinnitab viimatitoodud lahendi põhimõtte ajakohasust see, et õiguskirjanduses on põhimõtte kehtivusele viidatud ka veel 2020. aastal.¹⁵⁶

Riigikohus on 2002. ja 2006. aasta lahendites leidnud, et olukorras, kus kaebus on esitatud kaebetähtaega rikkudes, kuid maakohus on apellatsioonkaebuse vastu võtnud ja selle ringkonnakohtule edastanud, tuleb apellatsioonkaebus lugeda tähtaegseks.¹⁵⁷ Eeltoodud seisukoht aga käesoleval ajal enam ei kehti – Riigikohus on hilisemas praktikas täpsustanud, et varasemalt kehtis kord, kus kaebuse tähtaegsust ja kaebetähtaja ennistamise taotlusi kontrollis lahendi teinud kohus.¹⁵⁸ Seevastu kehtiva kriminaalmenetlusõiguse järgi on ringkonnakohtul kohustus apellatsioonkaebuse tähtaegsust kontrollida (vt KrMS § 325 lg 1 p 1, milles viidatakse, et ringkonnakohus kontrollib mh KrMS § 319 nõuete täitmist).¹⁵⁹ Samuti on ringkonnakohtul KrMS § 389 lg 1 järgi kaebuse tähtaegsuse hindamise kohustus ka määruskaebemenetluses.¹⁶⁰ Kui kaebus ei ole tähtaegne (ning ennistamise taotlust ei ole esitatud või ennistamiseks ei esine mõjuvat põhjust), jätab ringkonnakohus apellatsiooni (KrMS § 326 lg 2 p 1) või määruskaebuse (KrMS § 389 lg 1 koosmõjus KrMS § 326 lg 2 p 1) läbi vaatamata.¹⁶¹ Viimati nimetatud Riigikohtu lahendis¹⁶² esitatud kriminaalmenetluse seadustiku põhimõtted on tänaseni kehtivad

¹⁵⁴ Vt: KrMSK § 172/3.3. ja seal viidatud RKKKm 3-1-1-152-05, p 7.

¹⁵⁵ RKKKm 3-1-1-77-00, p-d 9.2-9.3.

¹⁵⁶ Vt Kergandberg, E. 2020, lk 95.

¹⁵⁷ Vt vastavalt RKKKm 3-1-1-62-02, p 6; RKKKm 3-1-1-159-05, p 8.

¹⁵⁸ RKKKm 3-1-1-75-08, p 12.1.

¹⁵⁹ *Ibidem.*

¹⁶⁰ *Ibidem.*

¹⁶¹ *Ibidem.*

¹⁶² *Ibidem.*

(vt KrMS § 325 lg 1 p 1, § 389 lg 1, § 326 lg 2 p 1), mistõttu eelnevalt kirjeldatud kaebuse tähtaegsusega seonduv on ka käesoleval ajal asjakohane.

Riigikohus on oma vanemas praktikas leidnud, et juhul, kui kohtuotsuse tõlkimine viibib, võib see olla mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel (kui tõlge jõuab süüdistatavani peale edasikaebetähtaja möödumist), kuivõrd tõlke tagamine kahtlustatavale või süüdistatavale teeb võimalikuks tema reaalse osavõtu kriminaalmenetlusest.¹⁶³ Riigikohus on aga seoses kehtiva seadusega selgitanud, et kuigi senises praktikas leiti, et kohtulahendi tõlke viibimine saab olla mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel, kehtib käesoleval ajal KrMS § 10 lg 10, mille järgi toimub kassatsioonimenetluses menetlustähtaegade arvutamine alates ajast, mil: 1) isik tõlgitud menetlusedokumendi kätte sai (juhul, kui isik on vahistatud või juba kannab vanglakaristust); 2) isikul oli võimalik tutvuda ringkonnakohtu otsuse tõlkega (juhul, kui isik viibib vabaduses).¹⁶⁴ Seejuures tuleb KrMS § 10 lg-s 10 sätestatud arvestada ka kassatsioonimenetluses – kuigi kassatsioonikaebuse saab esitada süüdistatava kaitsja, siis tuleb süüdistatavale kaitseõiguse teostamiseks tagada võimalus tema suhtes tehtud kohtulahendiga arusaadavas keeles tutvuda.¹⁶⁵

Viimaks esitatakse Riigikohtu poolne mõjuva põhjuse tõlgendamine, mis on kaasuse spetsiifilisuse tõttu asjakohane vaid väärteomenetluses. Riigikohtusse jõudis seoses väärteomenetlusega 2013. aastal mitu sarnaste asjaoludega juhtumit, mille osas Riigikohus jõudis samale järeldusele.¹⁶⁶ Väärteomenetluses mõõtis kohtuväline menetleja kiirust taatlemata mõõdikuga, kuid mõõdiku kasutamise protokollis kanti taadeldud kiirusemõõdiku number.¹⁶⁷ Vastav asjaolu tuli välja hiljem, kuid teistmisavaldust tähtaegselt ei esitatud.¹⁶⁸ Riigikohus on nõustunud teistmisavalduse esitamise tähtaega ennistades kaitsja seisukohtadega, et kohtuväline menetleja tegi otsuse taatlemata mõõdikuga mõõdetud kiiruse ületamist puudutavate väärteootsuste tühistamise osas hilinenult, mistõttu ei esitatud ka teistmisavaldust õigeaegselt.¹⁶⁹ Kui Riigikohus ei oleks teistmisavalduse esitamise tähtaega ennistanud, oleksid kohtuotsuse abil karistatud isikud sattunud ebavõrdsesse olukorda võrreldes

¹⁶³ RKKKo 3-1-1-31-14, p-d 38.1-38.2. Samasisulisele seisukohale jõudis Riigikohus ka juba 2002. aastal – vt RKKKm 3-1-1-37-02, p-d 6–8.

¹⁶⁴ RKKKo 1-15-1452, p-d 17 ja 18.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p 17.

¹⁶⁶ Vt nt: RKKKo 3-1-2-8-13; RKKKo 3-1-2-4-13; RKKKo 3-1-2-5-13.

¹⁶⁷ Vt nt: RKKKo 3-1-2-8-13, p 4.1.

¹⁶⁸ *Ibidem*, p 4.2.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p-d 4.2 ja 5.

isikutega, kelle suhtes tegi otsuse vääртеоotsuse tühistamise kohta kohtuväline menetleja ning kelle suhtes seejärel maakohus õigeksmõistva otsuse tegi.¹⁷⁰

1.3.3. Kaitsja tegevus kui mõjuv põhjus

Kaitsja tegevus on üheks põhjuseks, mille puhul kaebetähtaja ennistamine põhjendatud võib olla. Riigikohtu praktika järgi on teismisavalduse esitamisega hilinenud mõjuval põhjusel, kui Eesti advokaatur viskas isiku eelmise riigi õigusabi korras määratud kaitsja advokaaturist välja, kuid ei määranud seadust eirates isikule uut kaitsjat riigi õigusabi osutamiseks.¹⁷¹ Advokaadist kaitsja puudumise tõttu ei olnud isikul võimalik tähtaegselt ka teistmisavaldust esitada (vt KrMS § 367 lg 1).¹⁷² Riigikohus on viimatinimetatud lahendi asjaoludes näinud paralleeli ka Eesti suhtes tehtud EIK-i lahendiga¹⁷³, kuivõrd ka sel juhul oli tegemist kaitsjapoolse kohustuste rikkumisega, mis võttis isikult edasikaebeõiguse realiseerimise võimaluse.¹⁷⁴ Nimelt on EIK leidnud, et isiku EIÕK art 6 lg 1 järgset õigust õiglasele kohtumenetlusele on rikutud, kui advokaadist kaitsja jätab täitmata oma kohustused ning samas ei paku siseriiklik õigus kiiret lahendust olukorrale, kus advokatuuri aukohus tuvastas, et advokaat oli põhjendamatult tegevusetu.¹⁷⁵ Eelnevast nähtub, et kaitsja poolne kohustuste täitmata jätmine on tõsine rikkumine, millesse tuleb täie tõsidusega suhtuda.

Järgnevalt selgitatakse lähemalt, milliseks (kas mõjuvaks või mittemõjuvaks) on Riigikohus hinnanud põhjuseid, mis on seotud kaitsja poolt spetsiifiliste dokumentide hilinenult esitamisega. KrMS § 352 lg 2 p 2 järgi määrab Riigikohus tähtaja, mille jooksul saab kohtule kirjalikke seisukohti esitada. Mõjuvaks põhjuseks eelnimetatud tähtaja ennistamiseks ei pidanud Riigikohus olukorda, kus advokaat esitas seisukohad küll õigel päeval, kuid hilines seisukohtade esitamisega kellaajaliselt põhjusel, et advokaat ei pannud enne dokumendi allkirjastamist tähele, et menetlustähtajale on määratud ka kellaage.¹⁷⁶ Riigikohus leidis, et KrMS § 352 lg 2 p 2 järgse tähtaja määramine kellaajalise täpsusega on Riigikohtu praktika olnud aastaid ning et advokaadile, kes on Riigikohtus korduvalt esindaja olnud, pidi taoline

¹⁷⁰ Vt nt: RKKKo 3-1-2-8-13, p 4.2 ja 5.

¹⁷¹ RKKKo 3-1-2-3-13, p 15.

¹⁷² *Ibidem*.

¹⁷³ Vt EIKo 48132/07, *Andreyev v. Estonia*.

¹⁷⁴ RKKKo 3-1-2-3-13, p 17.4.

¹⁷⁵ EIKo 48132/07, *Andreyev v. Estonia*, p-d 77-78, millele on viidatud ka RKKKo 3-1-2-3-13, p-s 17.2.

¹⁷⁶ RKKKo 1-20-2438, p-d 63-64.

praktika teada olema.¹⁷⁷ Lisaks mainis Riigikohus, et esindajast advokaadil oli seisukohtade esitamiseks aega üle kolme kuu, mistõttu oli advokaadil piisavalt aega korraldada oma tööd nii, et seisukohtade esitamine ei jää viimasele päevale.¹⁷⁸

Kaitsjale makstud tasu taotlus (sh riigi õigusabi tasu taotlus) tuleb kohtule esitada enne kohtu nõupidamistuppa siirdumist, kusjuures nõupidamistuppa siirdumisega on võrdsustatav tähtaeg, mille kohus annab pooltele kirjalike seisukohtade ja taotluste esitamiseks.¹⁷⁹ Peale eelnimetatud tähtaja möödumist esitatud taotlus on üldjuhul õigustatud läbi vaatamata jätta, kuid seejuures tuleb määruses, milles kohus annab pooltele aja seisukohade ja taotluste esitamiseks, märkida, et tähtaeg kehtib kõigi taotluste esitamise suhtes.¹⁸⁰ Olukorras, kus vastavat märget määruses ei olnud, leidis Riigikohus, et esines mõjuv põhjus riigi õigusabi tasu taotluse esitamise tähtaeg ennistada.¹⁸¹

Järgnevalt selgitatakse üldisemalt Riigikohtu seisukohti kaebetähtaja ennistamisel kaitsja eksimuse korral. 1996. aasta lahendis leidis Riigikohus, et kaitsja väidetavalt suur töökoormus ei ole mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks.¹⁸² Kuivõrd eeltoodud lahendis väljendatud seisukoht on põhimõttelist laadi, leiab käesoleva töö autor, et see kehtib käesoleva ajani. Suur töökoormus ei saa olla mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks. Kui taolist põhjust mõjuva põhjusena aktsepteerida, muutuks kaebetähtaja ennistamise instituut sisutihjaks, kuivõrd kaitsja saaks tegelikku põhjust omamata tugineda puhtalt suurele töökoormusele. Ennistamise instituudi mõte on lubada kaebetähtaja ennistamine üksnes erandlikel asjaoludel, mille esinemist ei olnud võimalik vältida.¹⁸³ Oma tööd on aga kaitsjal võimalik planeerida, mistõttu ei saa suurt töökoormust pidada taoliseks vältimatuks asjaoluks.

Ka 1997. aasta Riigikohtu lahendist tuleb välja, et kaitsja tõi kaebetähtaja möödalaskmise põhjuseks suure töökoormuse.¹⁸⁴ Toodud lahendis Riigikohus küll ennistas kaebetähtaja, kuid mitte seetõttu, et kaitsja suurt töökoormust peeti mõjuvaks põhjuseks.¹⁸⁵ Konkreetsel juhul oli vahi all viibinud süüdistataval kaitsjaga kokkulepe, et kaitsja esitab apellatsioonkaebuse, kuid

¹⁷⁷ RKKKo 1-20-2438, p 64.

¹⁷⁸ *Ibidem*.

¹⁷⁹ RKKKm 3-1-1-89-13, p 17; RKKKo 3-1-1-74-14, p 11.

¹⁸⁰ RKKKo 3-1-1-74-14, p 11.

¹⁸¹ *Ibidem*, p-d 11 ja 12.

¹⁸² RKKKm 3-1-1-122-96.

¹⁸³ Vt ka RKKKm 1-21-5924, p-d 11, 18.

¹⁸⁴ RKKKm 3-1-1-8-97.

¹⁸⁵ *Ibidem*.

kaitsja jättis kaebuse esitamata.¹⁸⁶ Riigikohus leidis, et kuivõrd vahi all viibival isikul on kaitsjaga suhtlemine võrreldes vabaduses viibiva isikuga raskendatud, on vahi all viibiva isiku õiguspärane ootus, et kaitsja esitab vastavalt kokkuleppele kaebuse.¹⁸⁷ Mõjuvaks põhjuseks loeti asjaolu, et kaitsja taolist õiguspärast ootust rikkus, jättes oma kohustused täitmata.¹⁸⁸ Siiski ei ole Riigikohtu hilisemat praktikat arvestades taoline kaitsja poolne õiguspärase ootuse rikkumine alati õigustatud. Hilisemas kohtupraktikas on Riigikohus öelnud, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks on isikule riigi määratud kaitsja või Eesti advokatuuri poolne kohustuste rikkumine, kui isik sai kaebuse vaid kaitsja vahendusel esitada.¹⁸⁹ Samas on Riigikohus lepingulise esindaja korral leidnud, et kui isiku esindaja rikub menetlustähtaega, võib see VÕS § 100 järgi kvalifitseeruda õigusteenuse osutaja lepingulise kohustuse rikkumiseks, mistõttu võib isikul olla õigus kasutada tsiviilõiguslikke õiguskaitsevahendeid.¹⁹⁰

Eelnevast tulenevalt saab järeldada, et mõjuvaks põhjuseks saab teatud tingimustel lugeda riigi poolt määratud kaitsja kohustuste rikkumise, kuid sama ei kehti lepingulise esindaja poolse kohustuste rikkumise korral (sel juhul saab isik kaitsjalt kohustuste rikkumise eest hüvitist nõuda nendevahelises sisesuhtes).¹⁹¹ Samuti saab järeldada, et eelnev kehtib ka juhul, kui vahi all viibival isikul on õiguspärane ootus, et kaitsja esitab vastavalt kokkulepitule kaebuse ning isikul ei ole mõistlikku võimalust kaitsjaga ühendust saada.¹⁹² Seejuures tuleb arvestada, et 1997. aastal ei olnud sidevahendid sedavõrd arenenud kui tänapäeval, mistõttu saab kahtluse alla seada, et vahi all viibival isikul ei ole mõistlikku võimalust kaitsjaga ühendust saada.¹⁹³

Vangistusseaduse¹⁹⁴ (VangS) § 96 lg 1 sätestab vahistatu õiguse kasutada telefoni. Lisaks on vangla sisekorraeeskirja¹⁹⁵ järgi võimalik telefoni kasutada vähemalt korra nädalas (vt § 51 lg 2).¹⁹⁶ Samas on Riigikohus selgitanud, et kinnipeetava õigust oma kaitsjaga suhelda ei tohi piirata.¹⁹⁷ Sellest saab järeldada, et vajadusel on kinnipeetaval õigus kaitsjale helistada ka

¹⁸⁶ RKKKm 3-1-1-8-97.

¹⁸⁷ *Ibidem.*

¹⁸⁸ *Ibidem.*

¹⁸⁹ RKKKo 3-1-2-3-13, p 15; RKKKm 1-20-2611, p 18; RKKKo 3-1-2-2-12, p 7.2; RKKKo 3-1-2-4-16, p 15.

¹⁹⁰ RKKKo 1-20-2438, p 65. Viidatud lahend on tehtud 2021. aastal. Riigikohus väljendas samasisulist seisukohta aga juba 1999. aastal – vt RKKKm 3-1-1-121-99, p 2, millele on viidatud ka Kergandberg, E. 2020, lk 95. Seega on Riigikohtu seisukoht lepingulise kaitsja kohustuste rikkumise osas püsitud ajas ühetaoline.

¹⁹¹ Vt äsja viidatud RKKKo 3-1-2-3-13, p 15; RKKKm 1-20-2611, p 18; RKKKo 3-1-2-2-12, p 7.2; RKKKo 3-1-2-4-16, p 15; RKKKo 1-20-2438, p 65; RKKKm 3-1-1-121-99, p 2; RKKKm 3-1-1-127-96.

¹⁹² Vt ülalpool viidatud RKKKm 3-1-1-8-97.

¹⁹³ *Ibidem.*

¹⁹⁴ Vangistusseadus. – RT I, 06.08.2022, 23.

¹⁹⁵ Vangla sisekorraeeskiri. – RT I, 29.12.2022, 61.

¹⁹⁶ Vangla sisekorraeeskirja § 51 lg 2 räägib küll kinnipeetavast, aga kinnipeetava kohta käivaid sätteid kohaldakse sisekorraeeskirja § 1 lg 2 järgi ka vahistatule.

¹⁹⁷ RKKKo 3-3-1-46-07, p 10. Vt ka VangS § 28 lg 3.

tihedamini, kui kord nädalas. Kuivõrd kinnipeetaval ja vahistatul on kaitsjaga suhtlemisel samasisulised õigused (vt VangS § 95 lg 1 ja § 26 lg 1, § 96 lg 1 ja § 28 lg 1), saab järeldada, et äsja viidatud lahend kohaldub ka vahistatule. Eelnevast tulenevalt on tänapäeval vahistatule tagatud mõistlik võimalus kaitsjaga ühenduses olla, mistõttu 1997. aasta lahendis¹⁹⁸ väljendatud mõjuv põhjus üldjuhul ei kehti ning ennistamiseks mõjuva põhjusena on vaid riigi poolt määratud kaitsja kohustuste rikkumine. Seejuures leiab magistr töö autor, et kui vangla oma kohustust rikkudes vahistatule võimalust kaitsjaga ühenduses olemiseks ei taga, on 1997. aasta lahendis¹⁹⁹ väljendatud põhimõtte kehtiv ka praegu.

Viimaks on huvitav märkida, et õiguskirjanduses on seoses riigi õigusabiga märgitud, et mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel on apellatsiooni tähtaja ajal riigi õigusabi taotluse esitamine, kuna siis polnud isikul võimalik kaebust tähtaegselt esitada.²⁰⁰ Viidatud õiguskirjanduse seisukoht on küll üsna värske (pärib 2020. aastast), kuid käesoleva töö autori hinnangul on taoline seisukoht teosesse ekslikult sattunud.²⁰¹ Taoline seisukoht ei ole käesoleval ajal asjakohane, kuivõrd 2015. aastal muudeti KrMS § 319 lg-t 5 selliselt, et riigi õigusabi taotluse esitamisega peatub apellatsioonitähataeg.²⁰² Samasisuline reegel toodi kassatsioonimenetlusse juba 2011. aastal (vt KrMS § 345 lg 3¹).²⁰³ Muudatuse eesmärk apellatsioonimenetluses oligi ühtlustada kaebetähtaja peatumise regulatsioon.²⁰⁴ Seega pole kaebetähtaja ennistamise taotlemine apellatsiooni õiguse teostamise võimalikkuseks vajalik, kuivõrd peale riigi õigusabi korras kaitsja saamist on isikul endiselt võimalus apellatsioonitähataega rikkumata kaebus esitada.

1.3.4. Haigus ja muud mõjuvad põhjused

Riigikohus on 1998. aasta lahendis seoses raske haigusega selgitanud, et piisavalt rasket haigust saab ennistamisel lugeda mõjuvaks põhjuseks.²⁰⁵ Ka hilisemates lahendites on Riigikohus

¹⁹⁸ Vt eelviidatud RKKKm 3-1-1-8-97.

¹⁹⁹ RKKKm 3-1-1-8-97.

²⁰⁰ Kergandberg, E. 2020, lk 95, seejuures ei ole teoses selle seisukoha juures viidatud konkreetsele Riigikohtu lahendile.

²⁰¹ Kergandberg, E. 2020, lk 95.

²⁰² Vt kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse § 1, p 46.

²⁰³ Vt Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse § 1, p 289 – RT I, 23.02.2011, 1.

²⁰⁴ Eelnõu 770 SE, lk-d 32 ja 35.

²⁰⁵ Vt: KrMSK § 172/3.3. ja seal viidatud RKKKm 3-1-1-66-98.

rõhutanud, et mõjuvaks põhjuseks saab pidada rasket haigust.²⁰⁶ Siiski on Riigikohus taolist seisukohta uuemas, 2022. aasta, lahendis täpsustanud, öeldes, et kuigi kohtupraktikas on mõjuva põhjusena üldiselt nimetatud rasket haigust, siis tuleb rasket haigust mõista näitena, kuivõrd KrMS § 172 lg 2 p-s 2 ei ole sätestatud, et haiguse raskus tuleb kindlaks määrata.²⁰⁷ Seega tuleb menetlejal mõjuva põhjuse olemasolu igakordselt hinnata, võttes arvesse konkreetse elulise juhtumi asjaolusid.²⁰⁸

Lisaks leidis Riigikohus eelviidatud 2022. aasta lahendis, et haiguse (kui objektiivse takistuse) tõendamiseks saab olla piisav haiguslehe esitamine.²⁰⁹ Konkreetsel juhul tõendas haigusleht, et isiku esindaja ei saanud haiguslehel toodud perioodil tööülesandeid täita haiglas viibimise tõttu (sh ei olnud võimalik õigeaegselt määruskaebust esitada).²¹⁰ Samas nentis Riigikohus, et elulise juhtumi asjaoludest tulenevalt võib olla võimalik, et esindajalt oodatakse endale asendaja leidmist, seda eriti olukorras, kui haigus kestab menetluse mõttes määramatu aja jooksul või ülemäära pika perioodi vältel.²¹¹ Veel on Riigikohus seoses haiguse kui mõjuva põhjusega selgitanud, et haigus ei saa siiski automaatselt mõjuvaks põhjuseks olla juhul, kui haigestutakse kaebetähtaja viimasel päeval, kuivõrd haigestumist tuleb vaadata kogumis koos teiste kaebetähtaja möödalaskmise asjaoludega (seejuures saab arvesse võtta, kas ennistamise taotleja on näidanud head tahet kriminaalasja menetlemiseks mõistliku aja jooksul).²¹² Samuti ei saa haigust lugeda mõjuvaks põhjuseks juhul, kui isik on kaebuse koostanud ja esitanud väidetava haigusperioodi jooksul.²¹³ Sarnaselt ei ole haigus mõjuvaks põhjuseks ka siis, kui see ei takista isikul muid toiminguid tegemast (nt välisriiki reisimast).²¹⁴

Eelnevast on näha, et haiguse kui mõjuva põhjuse sisustamiseks on Riigikohus andnud üsna kindlad reeglid. Siiski jõuab Riigikohtu ette mõistetavalt ka harvem esinevaid elulisi juhtumeid, mida kaebajad paluvad tähtaja ennistamisel mõjuvaks põhjuseks lugeda. Selliste eluliste juhtumite puhul saab põhjuse mõjuvuse osas välja tuua järgmised Riigikohtu seisukohad:

²⁰⁶ Vt nt: RKKKm 3-1-1-77-98; RKKKm 3-1-1-102-00, p 7; RKKKm 3-1-1-144-03, p 8; RKKKm 3-1-1-152-05, p 6; RKKKm 3-1-1-5-07, p 6.

²⁰⁷ RKKKm 1-21-5924, p 11.

²⁰⁸ *Ibidem*, p 11.

²⁰⁹ *Ibidem*, p-d 12-13.

²¹⁰ *Ibidem*, p-d 7, 13.

²¹¹ *Ibidem*, p 13.

²¹² KrMSK § 172/3.3. ja seal viidatud RKKKm 3-1-1-66-98.

²¹³ RKKKm 3-1-1-144-03, p 8.

²¹⁴ RKKKm 3-1-1-77-98.

- 1) Seaduses sätestatud kaebetähtaja väidetavalt liiga lühike pikkus ega asjaolu, et vaidlustatud otsuse on kohtuvälise menetlejana teinud Maksu- ja Tolliamet, ei saa olla mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel.²¹⁵
- 2) Mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks ei ole asjaolu, et kaebuses vaidlustatud nõuete täitmine ei ole veel aegunud.²¹⁶
- 3) Mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel ei saa olla väidetav apaatiaseisund peale kohtulahendi kuulutamist.²¹⁷
- 4) Mõjuv põhjus ei saa olla asjaolu, et kaebaja tuttav ei esitanud kohtule kaebaja ja tema tuttava poolt kokkulepitud dokumente.²¹⁸
- 5) Mõjuva põhjusena ei ole käsitletav kaebaja väide vaidlustatava kohtulahendi ebaseaduslikkusest.²¹⁹ Toodud Riigikohtu seisukoht on igati põhjendatud, kuivõrd mõjuva põhjusena ennistamisel ei ole piisav isiku üldine väide lahendi ebaseaduslikkuse kohta. Kaebaja peab kohtu ette tooma konkreetseid asjaolud, milline oli mõjuv põhjus, mille tõttu ta väidetavat ebaseaduslikku lahendit kaebetähtaja jooksul vaidlustada ei saanud.

Eelnevalt väljatoodud Riigikohtu seisukohtadest ilmneb selgelt, et menetlejal on kaebetähtaja ennistamise küsimuses suur kaalutusruum, kuivõrd seadus annab ennistamise küsimuses ette vaid üldsõnalise raami. Samas on menetlejale antud kaalutusruum ja võimalus igal konkreetsel juhul asjaolusid arvestada mõistlik lahendus, kuna täpne mõjuvate põhjuste loetelu seaduses oleks liialt ebapaindlik lahendus ja võiks kaasa tuua ebaõiglaseid lahendusi olukorras, kus objektiivselt võttes on isik mõjuval põhjusel kaebetähtaja järgimata jätnud, kuid seaduses toodud ammendava loetelu tõttu ei saaks kaebetähtaega ennistada. Ka Riigikohus on sedastanud, et seaduses ei oleks tõenäoliselt võimalik esitada mõjuvate põhjuste ammendavat loetelu.²²⁰ Seega on menetlejal lisaks kriminaalmenetluse seadustikus kaebetähtaja osas sätestatud ennistamise küsimuse otsustamisel abiks ka käesolevas peatükis toodud Riigikohtu praktika. Järgmises peatükis analüüsitakse täiendavalt mõjuva põhjuse mõiste sisustamist Tallinna ja Tartu ringkonnakohtute praktika näitel ning uuritakse ringkonnakohtute lahendite vastavust Riigikohtu praktikale.

²¹⁵ RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²¹⁶ RKKKm 3-1-1-93-09 p-d 5 ja 7.

²¹⁷ RKKKm 3-1-1-19-99, millele on viidatud ka kriminaalmenetluse seadustiku kommenteeritud väljaandes – vt Aas, N. KrMSK § 172/3.3.

²¹⁸ RKKKm 3-1-1-64-96.

²¹⁹ RKKKm 3-1-1-88-09, p-d 3.2 ja 5.

²²⁰ RKKK 3-1-1-66-98.

2. Läbiviidud empiiriline uuring

2.1. Empiirilise uuringu tulemused

Analüüsitud lahendites olid isikud tähtaja rikkumise põhjendamiseks esitanud erinevaid põhjendusi. Mõjuvad ja mittemõjuvad põhjused esitatakse kategooriates, mistõttu olukordades, kus lahendis anti hinnang mitmele põhjendusele, jagati ka ühe lahendi ringkonnakohtu põhjendused mitmesse kategooriasse. Esitatav mõjuvate ja mittemõjuvate põhjuste arv on seetõttu pisut suurem, kui analüüsitud lahendite hulk. Mõjuvad ja mittemõjuvad põhjused jaotati järgmistesse kategooriatesse: haigus (alapeatükk 2.2), kaitsjaga seonduv (alapeatükk 2.3), menetleja tegevus (alapeatükk 2.4), isiku enda tegevus (alapeatükk 2.5), muud põhjused (alapeatükk 2.6).

Kokku jaatasid ringkonnakohtud mõjuva põhjuse olemasolu perioodil 2018–2022 vaid 13 korral. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et kaebetähtaja ennistamine on põhjendatud 7 korral ning Tartu Ringkonnakohus 6 korral. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et kaebetähtaja ennistamine on põhjendatud 2018. aastal 1 korra, 2019. aastal 1 korra, 2020. aastal 2 korda, 2021. aastal 1 korra ning 2022. aastal 2 korda. Tartu Ringkonnakohus leidis, et kaebetähtaja ennistamine on põhjendatud 2018. aastal 2 korda, 2019. aastal 2 korda, 2020. aastal 1 korra ning 2021. aastal 1 korra.

Kokku leidsid ringkonnakohtud perioodil 2018–2022, et tähtaja ennistamise põhjus ei ole mõjuv 138 korral. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et tähtaja ennistamise põhjus ei ole mõjuv 96 korral ning Tartu Ringkonnakohus 42 korral. Tallinna Ringkonnakohus leidis, et tähtaja ennistamise põhjus ei ole mõjuv 2018. aastal 18 korda, 2019. aastal 23 korda, 2020. aastal 24 korda, 2021. aastal 21 korda ning 2022. aastal 10 korda. Tartu Ringkonnakohus leidis, et tähtaja ennistamise põhjus ei ole mõjuv 2018. aastal 8 korda, 2019. aastal 5 korda, 2020. aastal 3 korda, 2021. aastal 13 korda ning 2022. aastal 13 korda. Analüüsitud lahendite hulgas oli lahendeid, kus ringkonnakohtud jätsid ise tähtaja ennistamata, kui ka lahendeid, kus ringkonnakohtud andsid hinnangu, kas maakohus või Riigiprokuratuur on tähtaja põhjendatult ennistamata jätnud.

Lisaks käesolevas magistritöös analüüsitud lahendite seisukohtadele mõjuva põhjuse osas kaebetähtaja ennistamisel, ilmnes ringkonnakohtute lahendeid läbi vaadates, et praktikas tekitab ennistamise instituudivõõrustamine aeg-ajalt segadust. Kohtute infosüsteemis läbi viidud

otsingute abil tuli välja massiliselt lahendeid, kus ringkonnakohtud kaebetähtaja ennistamise osas seisukohta ei võtnud – kuivõrd kaebus oli esitatud hilinenult ning kaebetähtaja ennistamise taotlust ei olnud seejuures esitatud, jäeti kaebus läbi vaatamata.²²¹ Otsinguga tuli välja ka hulgaliselt lahendeid, kus ennistamist oli küll taotletud, kuid kus ennistamise küsimuse lahendamine osutus ebavajalikuks, kuna kaebus oli esitatud tähtaegselt.²²² Veel tuli otsinguga välja lahendeid, kus ennistamise taotlus oli esitatud KrMS § 172 lg 3 nõudeid rikkudes ehk hiljem kui 14 päeva peale takistuse äralangemist, mistõttu ei võtnud ringkonnakohus ennistamise taotluse osas seisukohta.²²³ Esitatud problemaatikat käesolevas magistritöös põhjalikumalt ei analüüsita, kuid eeltoodu näitab, et tulevastes uurimis- või magistritöödes võib olla põhjendatud uurida täpsemalt kaebetähtaja kulgemise ja ennistamise instituudi seoseid kriminaalmenetluses.²²⁴

2.2. Haigus

Ringkonnakohtud leidsid kahel korral, et haigus oli mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks (Tallinna Ringkonnakohus 1 korral, aastal 2019 ning Tartu Ringkonnakohus 1 korral, aastal 2018). Tallinna Ringkonnakohus ennistas Riigiprokuratuuri määruse peale määruskaebuse esitamise kaebetähtaja, kuna isiku esindaja haigestus erakorraliselt, vajas haiglaravi ning oli kaebetähtaja jooksul töövõimetu – eelnevat tõendas ka haigla väljastatud tõend.²²⁵ Sarnaselt ennistas Tartu Ringkonnakohus kaebetähtaja, pidades mõjuvaks põhjuseks asjaolu, et isiku kaitsja esitas arstitõendi, millest nähtuvalt viibis kaitsja terve apellatsiooniteate esitamise tähtaja jooksul haiglaravil.²²⁶ Seejuures esitas kaitsja peale terveks saamist kaebetähtaja ennistamise taotluse, järgides KrMS § 172 lg-s 3 sätestatud 14 päevast tähtaega.²²⁷ Eeltoodud ringkonnakohtute seisukohad on kooskõlas Riigikohtu praktikaga, kuivõrd haigus on objektiivselt isikutel kaebuse esitamist takistanud.²²⁸

²²¹ Vt nt: TlnRnKm 4-21-1895, p 9.

²²² Vt nt: TlnRnKm 1-21-4158, p 4; TrtRnKm 1-15-1606, p 8.

²²³ Vt nt: TlnRnKm 1-19-8534, p 16.

²²⁴ Nagu käesolevas magistritöös eelnevalt välja toodi, on ka õiguskirjanduses märgitud, et kaebetähtaja algusaja kindlaks määramine on tihti probleemne – vt Aas, N. KrMSK § 172/2.1.

²²⁵ TlnRnKm 1-19-1642, p-d 5-6.

²²⁶ TrtRnKm 1-17-940, p 8.

²²⁷ *Ibidem*.

²²⁸ Vt nt: RKKKm 3-1-1-66-98; RKKKm 3-1-1-144-03, p 8; RKKKm 3-1-1-77-98; RKKKm 1-21-5924, p-d 7, 13.

Tallinna ja Tartu ringkonnakohtud leidsid vahemikus 2018–2022 kokku 22 korral, et kaebetähtaja ennistamine ei ole haiguse kaalutlusel põhjendatud (2018. aastal 6 korda, 2019. aastal 1 kord, 2020. aastal 6 korda, 2021. aastal 8 korda ning 2022. aastal 1 kord). Tartu Ringkonnakohus leidis, et esitatud põhjus oli haiguse osas mittemõjuv 4 korral (2018. aastal 2 korda, 2020. aastal 1 kord ja 2021. aastal 1 kord). Tallinna Ringkonnakohus leidis, et esitatud põhjus oli haiguse osas mittemõjuv 18 korral (2018. aastal 4 korda, 2019. aastal 1 kord, 2020. aastal 5 korda, 2021. aastal 7 korda ning 2022. aastal 1 kord).

Mõlemad ringkonnakohtud on kõigis oma lahendites rõhutanud, et tõendatud peab olema asjaolu, et haigus kaebuse tähtaegset esitamist takistas.²²⁹ Terviseprobleemide korral tuleb kohtule esitada vastav tõend ja põhjendada, miks tervislik seisund takistas kaebuse tähtaegset esitamist.²³⁰ Seejuures ei saa haigust lugeda mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel, kui selle tõendamiseks on esitatud ebamäärane arstitõend, mis ei võimalda kuupäevaliselt hinnata, millal konkreetselt võis kaebuse esitamine takistatud olla.²³¹ Riigikohus on samuti leidnud, et kaebetähtaja ennistamiseks ei piisa isiku paljasõnalisest väitest mõjuva põhjuse osas.²³² Seega on kirjeldatud praktika Riigikohtu praktikaga vastavuses.

Nii Tallinna, kui Tartu ringkonnakohus on sedastanud, et tervislik seisund ei saanud objektiivselt takistada kaebuse tähtaegset esitamist, kui isik haigusest hoolimata oli haigusperioodil menetlejaga suhtluses või dokumente vastu võttis.²³³ Lisaks on Tallinna Ringkonnakohus kahes lahendis selgitanud, et kui kaitsja on kaebuse või muu taotluse esitanud ambulatoorse ravi jooksul, ei saanud tema tervislik seisund ambulatoorse ravi ajal olla niivõrd raske, et see oleks kaebuse tähtaegset esitamist takistanud.²³⁴ Ringkonnakohtute praktika on kooskõlas Riigikohtu seisukohtadega – ka Riigikohus on selgitanud, et haigus ei ole mõjuvaks põhjuseks, kui see ei takista isikul muid toiminguid tegemast.²³⁵

Tallinna Ringkonnakohus on selgitanud, et ambulatoorset ravi ei saa automaatselt mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel lugeda, kuivõrd peab olema tõendatud, et isiku tervislik seisund ei võimaldanud tal kaebust tähtaja jooksul esitada.²³⁶ Seejuures viitas ringkonnakohus

²²⁹ Vt nt: TlnRnKm 1-21-4842, p 8.4.

²³⁰ Vt nt: TlnRnKm 4-20-2133, p 6.3.

²³¹ TlnRnKm 1-21-4842, p 8.4.

²³² RKKKo 3-1-1-90-10, p 9.2; RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²³³ Vt TlnRnKm 1-21-4842, p 8.4 ja TrtRnKm 1-18-452, p 9.

²³⁴ TlnRnKm 1-17-11476, p 6; TlnRnKm 1-18-3375, p 5.4.

²³⁵ RKKKm 3-1-1-144-03, p 8; RKKKm 3-1-1-77-98.

²³⁶ TlnRnKm 1-17-11476, p 5.

Riigikohtu lahenditele²³⁷, järeldades, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel peab olema justnimelt raske haigus, mis takistab kaebuse tähtaegset esitamist.²³⁸ Viimati nimetatud Tallinna Ringkonnakohtu seisukoht oli küll lahendi tegemise ajal (2018. aastal) lahendis viidatud Riigikohtu praktikat arvestades põhjendatud, kuid käesoleval ajal kehtib 2022. aastal antud Riigikohtu täpsustus, et rasket haigust tuleb mõista näitena ning menetlejal tuleb igakordselt hinnata, kas haiguse puhul on tegemist mõjuva põhjusega.²³⁹

Siinkohal tasub välja tuua, et äsja viidatud Riigikohtu lahendis Riigikohus tühistas Tallinna Ringkonnakohtu lahendi ning ennistas kaebetähtaja, kuna leidis, et Tallinna Ringkonnakohus jättis kaebetähtaja põhjendamatult ennistamata.²⁴⁰ Riigikohus selgitas, et haigust mõjuva põhjusena tuleb asjaolude pinnalt igakordselt hinnata ning et tingimata ei pea tõendama raske haiguse esinemist.²⁴¹ Riigikohus märkis, et esindaja on haiguslehtedega tõendanud, et tal tekkis kaebetähtaja kestel erakorraline tervise probleem, millega polnud võimalik töö planeerimisel arvestada ning peale mida oli esindaja töövõimetu.²⁴²

Tartu Ringkonnakohus on ühel korral ning Tallinna Ringkonnakohus kahel korral selgitanud, et ainuüksi isiku väide koroonaviiruse tõttu isolatsioonis viibimise kohta ei ole mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel – nii Tartu kui Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul tulnuks taolise väite tõendamiseks esitada kohtule tõendid karantiinis viibimise osas ning tõendada, kuidas karantiinis viibimine takistas kaebuse tähtaegset esitamist.²⁴³ Tallinna Ringkonnakohus märkis mõlemas lahendis, et kui isik oli eneseisolatsiooni perioodil kaebuse digiallkirjastanud ja kohtule edastanud, ei olnud eneseisolatsioon kaebuse digiallkirjastamisel objektiivselt takistuseks.²⁴⁴ Täiendavalt on Tallinna Ringkonnakohus kahes lahendis selgitanud, et isiku väide uimastisõltuvuse kohta ei ole mõjuvaks põhjuseks, kuivõrd ei ole tõendatud, kuidas väidetav sõltuvus objektiivselt kaebuse tähtaegset esitamist takistas.²⁴⁵ Veel ei pidanud Tallinna Ringkonnakohus mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel isiku väidet, et ta ei näinud nägemispuude tõttu vääртеoprotokollis sisuga tutvuda ja polnud teadlik otsuse kättesaadavaks tegemise ajast.²⁴⁶ Kuigi isik esitas nägemispuude tõendamiseks erinevaid dokumente, ei

²³⁷ RKKKm 3-1-1-152-05; RKKKm 3-1-1-5-07; RKKKo 3-1-1-90-10.

²³⁸ TlnRnKm 1-17-11476, p 5.

²³⁹ RKKKm 1-21-5924, p 11.

²⁴⁰ *Ibidem*, p 15.

²⁴¹ *Ibidem*, p 11.

²⁴² *Ibidem*, p-d 12, 13, 14.

²⁴³ TlnRnKm 4-20-3992, p 11; TrtRnKm 4-20-3893, p 27.

²⁴⁴ TlnRnKm 4-20-5168, p 10; TlnRnKm 4-20-3992, p 11.

²⁴⁵ TlnRnKm 4-21-1255, p 10; TlnRnKm 4-21-1048, p 7.

²⁴⁶ TlnRnKm 4-21-1122, p 14.

veennud need ringkonnakohust, et nägemispuue olnuks takistuseks kaebuse tähtaegsel esitamisel.²⁴⁷ Nimelt ei märkinud isik, et ei näe vääртеoprotokolli lugeda ja andis sellele allkirja, lisaks on isik kohtutele esitanud erinevaid omakäeliselt kirjutatud kaebuseid ja avaldusi, mis tõendas ringkonnakohtu hinnangul, et isik saab vaatamata nägemispuudele dokumente koostada ja lugeda.²⁴⁸

Veel leidis Tartu Ringkonnakohus kolmel ning Tallinna Ringkonnakohus samuti kolmel korral, et mõjuv põhjus ei ole haigus, mis ei langenud kaebetähtajaga kokku (st haigus, mis esines kas enne kaebetähtaega või peale kaebetähtaja lõppemist).²⁴⁹ Tallinna Ringkonnakohus leidis lisaks ühel korral, et mõjuv põhjus ei ole haigus, mis ei kestnud terve tähtaja ning ei takistanud seega objektiivselt tähtaja järgimist – ringkonnakohtu hinnangul ei esitanud isik tõendeid, et haigus oleks tal takistanud apellatsioonisoovist teatada ajal, mil ta enam haiglas ei viibinud.²⁵⁰

Üldjoontes vastab eeltoodud ringkonnakohtute praktika haiguse kui mittemõjuva põhjuse osas Riigikohtu praktikale (välja arvatud osas, milles ringkonnakohus on leidnud, et haigus mõjuva põhjusena tähendab tingimata rasket haigust).²⁵¹ Riigikohus on nimelt 2022. aasta praktikas täpsustanud oma varasemaid seisukohti, et haigus mõjuva põhjusena ei tähenda tingimata rasket haigust.²⁵²

2.3. Kaitsjaga seonduv

Ringkonnakohtud leidsid 5 korral, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks oli seotud kaitsjaga (Tallinna Ringkonnakohus 3 korral, aastatel 2020, 2021 ja 2022 ning Tartu Ringkonnakohus 2 korral, aastatel 2019 ja 2021). Tartu Ringkonnakohus ennistas kaebetähtaja, kuna isik, kes vangistusest ennetähtaegset vabastamist taotles, ei saanud ette näha, et määruskaebemenetluses ei aktsepteerita tema kaitsjat KrMS § 384 lg 1 piirangu tõttu pädeva kaitsjana.²⁵³ Taoline ringkonnakohtu seisukoht on põhjendatud, kuna saab nõustuda, et

²⁴⁷ TlnRnKm 4-21-1122, p 14.

²⁴⁸ *Ibidem*.

²⁴⁹ Vt nt: TrtRnKm 1-18-4700, p 8; TlnRnKm 1-19-8050, p 8.3.

²⁵⁰ Vt nt: TlnRnKm 1-21-1781, p 5.

²⁵¹ Vt eelviidatud TlnRnKm 1-17-11476, p 5; RKKKm 1-21-5924, p 11.

²⁵² RKKKm 1-21-5924, p 11.

²⁵³ TrtRnKm 1-15-4000, p-d 9, 10, 14.

õigusteadmisteta isiku jaoks oli objektiivne takistus kaebuse õigeaegsel esitamisel see, kui ta arvas, teda esindab aktsepteeritav kaitsja.²⁵⁴

Sarnaselt pidas Tallinna Ringkonnakohus mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel asjaolu, et süüdistatavat maakohtus esindanud kaitsja volitused lõppesid ning süüdistatav taotles riigi õigusabi korras uut kaitsjat, et maakohtu otsus vaidlustada.²⁵⁵ Tallinna Ringkonnakohus ennistas apellatsiooni esitamise tähtaja, et riigi õigusabi korras määratud uus kaitsja saaks 15 päeva jooksul apellatsioonikaebuse esitada.²⁵⁶ Nõustuda saab ringkonnakohtu käsitlesega, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks saab olla eelmise riigi õigusabi korras määratud kaitsja volituste lõppemine, kuivõrd kaitsja volituste lõppemist ei saanud isik mõjutada ning volituste lõppemisest teadasaamisel tuleks isikule taotlusel võimaldada riigi õigusabi, et isik saaks kaebuse kaitsja vahendusel esitada.²⁵⁷ Käesolevas magistritöös toodi eelnevalt välja, et Riigikohus on nentinud, et kui riigi õigusabi korras määratud kaitsja on advokatuurist välja visatud, kuid uut kaitsjat õigusabi osutamiseks määratud pole, on tegemist mõjuva põhjusega kaebetähtaja ennistamisel.²⁵⁸ Analoogia korras kohaldub käesoleva töö autori hinnangul toodud Riigikohtu seisukoht ka juhul, kui kaitsja volitused on isiku teadmata lõppenud.

Probleemne on aga ringkonnakohtu lahendus, et riigi õigusabi korras määratavale uuele kaitsjale anti kaebuse esitamiseks aega 15 päeva alates riigi õigusabi andmise kohustuse tekkimisest.²⁵⁹ KrMS § 319 lg 5 sätestab, et apellatsioonitähtaeg peatub riigi õigusabi andmise ajaks – seadus ei näe ette, et riigi õigusabi andmise korral hakkaks kaebuse esitamise tähtaeg algusest peale kulgema. Kohtud on oma praktikas samuti põhjendatult sedastanud, et kriminaalmenetluse seadustik ei näe ette kaebetähtaja pikendamise võimalust, vaid võimaldab üksnes tähtaja ennistamist.²⁶⁰ Sisuliselt oli aga antud juhul tegemist kaebetähtaja pikendamisega, kuivõrd ringkonnakohus andis uuele kaitsjale kaebuse koostamiseks aega 15 päeva.²⁶¹ Eelnevast tulenevalt pidanuks ringkonnakohus kaebetähtaja ennistama alles siis, kui riigi õigusabi korras määratud uus kaitsja esitab määruskaebuse koos tähtaja ennistamise

²⁵⁴ Vt objektiivse takistuse osas nt RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²⁵⁵ TlnRnKm 1-19-8551, p-d 3, 4.

²⁵⁶ *Ibidem*, p 4.

²⁵⁷ Tulenevalt Riigikohtu praktikast saab kirjeldatut lugeda objektiivseks takistuseks, kuna isik ei olnud kaitsja volituste lõppemisest teadlik ning ei esitanud seetõttu tähtaegselt kaebust – vt objektiivse takistuse osas nt RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²⁵⁸ RKKKo 3-1-2-3-13, p 15.

²⁵⁹ TlnRnKm 1-19-8551, p 4 ning resolutsioon.

²⁶⁰ Vt nt: TrtRnKm 1-17-11734, p 4; TlnRnKm 1-18-3615, p 7.

²⁶¹ TlnRnKm 1-19-8551, p 4 ning resolutsioon.

taotlusega.²⁶² Seejuures saab käesoleva töö autori hinnangul KrMS § 172 lg-s 3 sätestatud 14 päevast tähtaega tõlgendada selliselt, et alates ajast, mil isik sai uue riigi õigusabi korras määratud kaitsja, langes ära takistus kaebuse esitamiseks ning seega on kaitsjal võimalus esitada 14 päeva jooksul kaebus koos kaebetähtaja ennistamise taotlusega.

Veel on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et alus kaebetähtaja ennistamiseks esines järgmistel põhjustel. Määruskaebuse esitamiseks oli aega 15 päeva ning isik esitas riigi õigusabi taotluse kaebetähtaja viimasel päeval, põhjusel, et isiku eelmine määratud kaitsja oli teada andnud, et ta enam ei tööta.²⁶³ Tulenevalt KrMS § 390 lg-st 1 ja § 319 lg-st 5 peatus kaebetähtaeg kuni riigi õigusabi lahendava määruse kättetoimetamiseni kaitsjale ning seega jäi uuele kaitsjale kaebuse esitamiseks aega üks päev.²⁶⁴ Ringkonnakohus leidis, et kaebuse esitamiseks oli vajalik asja materjalidega tutvuda ja kaitsealusega suhelda ning et need toimingud ei mahu mõistlikult võttes ühe päeva sisse isegi juhul, kui kaebus ei ole mahukas.²⁶⁵ Seega oli kaitsjal kaebuse tähtaegne esitamine objektiivselt takistatud ka Riigikohtu praktika mõttes.²⁶⁶ Lisaks esitas kaitsja tähtaja ennistamise taotluse tähtaegselt ning koos sellega esitas kaitsja ka määruskaebuse.²⁶⁷

Tallinna Ringkonnakohus ennistas tõendite esitamise tähtaja, kuna Tallinna Vangla esitas kaitsja päringule vastuse peale kaebetähtaja möödumist.²⁶⁸ Kuivõrd kaitsjal ei olnud võimalik Tallinna Vangla vastuse kiirust mõjutada, ei saanud ta vangla seisukohti kohtule ka tähtaegselt esitada ning seetõttu on ringkonnakohtupoolne tähtaja ennistamine põhjendatud ja kooskõlas Riigikohtu praktikaga.²⁶⁹ Toodud ringkonnakohtu seisukohta saab ka Riigikohtu tõlgendusega objektiivse takistuse esinemisest kooskõlas olevaks pidada, kuna kaitsja ei ole tõendit esitanud hilinenult endast tuleneval põhjusel ning ta ei saanud mõjutada Tallinna Vangla vastamise kiirust.²⁷⁰

Tartu Ringkonnakohus leidis, et on usutav, et isiku kaitsja, kes kriminaalmenetluse lõpetamist ei taotlenud ning kellele tehti esitatud kriminaalmenetluse lõpetamise taotlus kättesaadavaks

²⁶² Selle osas, et ennistamise taotlus tuleb esitada koos kaebusega, vt nt: RKKKm 1-19-5631, p 14; TlnRnKm 1-19-5192, p 8; TrtRnKm 1-20-8268, p 6.

²⁶³ TlnRnKm 1-21-7572, p 7.

²⁶⁴ *Ibidem.*

²⁶⁵ *Ibidem.*

²⁶⁶ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²⁶⁷ *Ibidem.*

²⁶⁸ TlnRnKm 1-16-2411, p 7.

²⁶⁹ Vt käesolevas töös eelnevalt viidatud Riigikohtu praktikat objektiivse takistuse esinemise osas – nt RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²⁷⁰ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

pühapäeval (ja kohtuistung toimus sellele järgneval esmaspäeval), sai kriminaalmenetluse lõpetamise taotlusest teada alles kohtuistungil.²⁷¹ Kuivõrd kriminaalmenetluse lõpetamine oli teise isiku kaitsjatele üllatuslik, ei olnud ka mõistlik eeldada, et kaitsja olnuks valmis enne kohtu nõupidamistuppa siirdumist nõuetekohase menetluskulude taotluse ja kuludokumendid esitama.²⁷² Ringkonnakohtu taoline seisukoht on kooskõlas Riigikohtu praktikaga, mille järgi on mõjuv põhjus menetluskulude hüvitamise taotluse hilinenud esitamiseks see, kui isik ei teadnud ega pidanud teadma kriminaalmenetluse lõpetamise ajast.²⁷³ Seega esines isiku kaitsjal mõjuv põhjus menetluskulude hüvitamise taotluse esitamisega hilinemisel ning ringkonnakohus on õigesti leidnud, et maakohus jättis põhjendamatult tähtaja ennistamata.²⁷⁴

Ringkonnakohtud leidsid kokku 7 korral, et mittemõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel oli seotud kaitsja tegevusega – Tallinna Ringkonnakohus 6 korral ja Tartu Ringkonnakohus 1 korral. Tallinna Ringkonnakohtu praktikast leiti kaitsja tegevusega seonduv mittemõjuv põhjus 2018. aastal 1 korra, 2019. aastal 1 korra, 2020. aastal 3 korda ning 2022. aastal 1 korra ning Tartu Ringkonna praktikast 1 korra 2021. aastal.

Tallinna Ringkonnakohus on leidnud, et riigi õigusabi osutanud kaitsja hooletust ei saa lugeda kaebetähtaja ennistamisel mõjuvaks põhjuseks, kuna ringkonnakohtusse on isikul võimalik kaebus esitada ka ilma kaitsjata.²⁷⁵ Tallinna Ringkonnakohus on veel leidnud, et KrMS § 207 lg 3 ei nõua Riigiprokuratuuri kaebuse esitamist advokaadi vahendusel.²⁷⁶ Ringkonnakohus jõudis eeltoodud järeldustele põhjendatult. Riigikohtu praktika järgi on üksnes kassatsiooni- ja teistmismenetluse puhul leitud, et kaebetähtaeg on põhjendatud ennistada, kui riigi poolt määratud kaitsja oma kohustusi rikub – sellest saab järeldada, et tähtaja ennistamine ei ole põhjendatud, kui isikul on võimalus kaebus esitada ka ilma kaitsja vahendusega.²⁷⁷ Veel on Tallinna Ringkonnakohus kaitsja hooletuse osas märkinud, et mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel ei ole see, kui esindaja isikut õigeaegselt menetlusedokumendist ei teavita.²⁷⁸

Tallinna Ringkonnakohus on kahel korral leidnud, et riigi õigusabi andmata jätmise ei ole mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel, kuna riigi õigusabi andmine ei olnud põhjuslikult seotud kaebetähtaja rikkumisega, kuivõrd riigi õigusabi taotlus esitati hiljem, kui

²⁷¹ TrtRnKm 1-19-7473, p 75.

²⁷² *Ibidem*.

²⁷³ Vt RKKKo 4-19-1809, p 32, millele ringkonnakohus ka ise oma lahendis viitab (TrtRnKm 1-19-7473, p 76).

²⁷⁴ TrtRnKm 1-19-7473, p 76.

²⁷⁵ TlnRnKm 1-22-2631, p 7.7.

²⁷⁶ TlnRnKm 1-20-8250, p 11.

²⁷⁷ Vt TlnRnKm 1-22-2631, p 7.7 ja seal viidatud RKKKo 3-1-2-3-13, p 15.

²⁷⁸ TlnRnKm 1-19-2641, p 13.

taotlus, mille tähtaja ennistamist soovitakse ning riigi õigusabi andmata jätmine ei takistanud taotluse tähtaegset esitamist.²⁷⁹ Lisaks ei ole Tallinna Ringkonnakohus pidanud mõjuvaks põhjuseks asjaolu, et kaitsealune ei mäletanud, millal talle vara arestimise määrust tutvustati.²⁸⁰ Ringkonnakohus selgitas, et kuivõrd kaitsjale oli kohe teada, et isik ei mäleta vara arestimise määruse tutvustamise kuupäeva, käitus kaitsja hooletult, jättes vaidlustustähtaja välja selgitama.²⁸¹ Eeltoodud ringkonnakohtu seisukohad vastavad samuti Riigikohtu praktikale, kuivõrd tähtaja järgimine ei olnud objektiivselt takistatud.²⁸²

Tartu Ringkonnakohus ei nõustunud, et tähtaja ennistamisel saab mõjuvaks põhjuseks pidada kohtu nõupidamistuppa siirdumise üllatuslikkust, kuna olukorras, kus kaitsja ise kriminaalmenetluse lõpetamist taotles, pidi ta arvestama, et kohus võib kriminaalmenetluse lõpetamise taotlust nõupidamistuppa lahendama minna.²⁸³ Ringkonnakohus lisas, et professionaalsele kaitsjale ei saanud üllatusena tulla, et koos kriminaalmenetluse lõpetamise taotlusega või hiljemalt enne kohtu siirdumist nõupidamistuppa tulnuks esitada ka menetluskulude hüvitamise taotlus.²⁸⁴ Toodud ringkonnakohtu seisukoht on kooskõlas Riigikohtu praktikaga – mõjuv põhjus menetluskulude hüvitamise taotluse ennistamiseks esineb vaid siis, kui isik ei pidanud teadma kriminaalmenetluse lõpetamise ajast.²⁸⁵

2.4. Menetleja tegevus

Ringkonnakohtute hinnangul esines mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks 4 korral menetleja tegevuse tõttu (Tallinna Ringkonnakohtu puhul 3 korral, aastatel 2018, 2020 ja 2022 ning Tartu Ringkonnakohtu puhul 1 korral, aastal 2018). Tartu Ringkonnakohus pidas mõjuvaks põhjuseks asjaolu, et maakohus jättis kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemata, mistõttu viidi kaebaja kaebetähtaja kulgemisest eksitusse.²⁸⁶ Sarnaselt ennistas Tallinna Ringkonnakohus kaebetähtaja, pidades mõjuvaks põhjuseks menetleja poolset eksitamist edasikaebekorra osas.²⁸⁷ Nimelt jättis Riigiprokuratuur määrusega rahuldamata isiku taotluse kriminaalmenetluse uuendamiseks ning märkis ekslikult, et määrust saab vaidlustada KrMS §

²⁷⁹ Vt nt: TlnRnKm 1-20-1898, p 15.

²⁸⁰ TlnRnKm 1-18-999, p-d 8, 9.

²⁸¹ *Ibidem*, p 9.

²⁸² Vt nt RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

²⁸³ TrtRnKm 1-19-7473, p 69.

²⁸⁴ *Ibidem*.

²⁸⁵ RKKKo 4-19-1809, p 32.

²⁸⁶ TrtRnKm 1-15-10118, p-d 4.11, 6, 64.

²⁸⁷ TlnRnKm 1-19-10248, p 16.

230 korras.²⁸⁸ Isik esitas tähtaegselt KrMS § 230 korras kaebuse, mispeale eeluurimiskohtunik selgitas, et kriminaalmenetluse uuendamise otsust saab vaidlustada KrMS § 208 korras.²⁸⁹ Kuivõrd isik oli menetleja tegevuse tõttu nii edasikaebekorra, kui tähtaja osas eksituses, esines mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks.²⁹⁰ Veel leidis Tallinna Ringkonnakohus, et mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel on asjaolu, et maakohus tegi kaitsjale e-toimiku vahendusel kättesaadavaks vale määruse.²⁹¹ Kaitsja esitas vale määruse peale määruskaebuse tähtaegselt.²⁹² Ringkonnakohus seletas, et maakohus menetlejana on kaitsjat eksitanud ning et maakohtul oli KrMS § 156² lg 1 järgne kohustus e-toimikus kõik kohtumenetluse dokumendid kättesaadavaks teha.²⁹³

Tallinna Ringkonnakohus ennistas kaebetähtaja põhjusel, et isik arvas, et saab määruse tõlke.²⁹⁴ Nimelt oli kohtuistungil osalenud tõlk ning isikule ei olnud seletatud, et kohtulahendi tõlke saamiseks tuleks seda KrMS § 10 korda arvestades eraldi taotleda.²⁹⁵ Kuivõrd kohtuistungil toimunu tõlgiti isikule, pidas ringkonnakohus põhjendatuks, et isik järeldas, et talle saadetakse ka kohtulahendi tõlge, ilma, et ta ise täiendavalt tegutsema peaks.²⁹⁶ Ringkonnakohus leidis, et kuivõrd isik ei saanud määrusest aru, oli tal kaebuse esitamiseks objektiivne takistus, kusjuures ringkonnakohus pidas usutavaks, et esimesel võimalusel lasi ta määruse kaaskinnipeetaval tõlkida ning esitas peale seda ka määruskaebuse.²⁹⁷ Kõik eeltoodud ringkonnakohtute seisukohad mõjuva põhjuse osas kattuvad Riigikohtu praktikaga, kuivõrd juhul, kui menetleja eksimus ei olnud ilmne, saab selle lugeda mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel.²⁹⁸

Ringkonnakohtud leidsid kokku 37 korral, et mittemõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel oli seotud menetleja tegevusega – Tallinna Ringkonnakohus 25 korral ja Tartu Ringkonnakohus 12 korral. Tallinna Ringkonnakohtu praktikast leiti menetleja tegevusega seotud mittemõjuv põhjus 2018. aastal 4 korda, 2019. aastal 10 korda, 2020. aastal 5 korda, 2021. aastal 5 korda, 2022. aastal 1 kord. Tartu Ringkonna praktikast leiti menetleja tegevusega seotud mittemõjuv põhjus 2018. aastal 1 kord, 2019. aastal 1 kord, 2020. aastal 1 kord, 2021. aastal 4 korda, 2022. aastal 5 korda.

²⁸⁸ *Ibidem*, vt lahendis toodud taotluse sisu ja p 16.

²⁸⁹ TlnRnKm 1-19-10248, p 16.

²⁹⁰ *Ibidem*.

²⁹¹ TlnRnKm 1-10-2523, p 14.

²⁹² *Ibidem*.

²⁹³ *Ibidem*.

²⁹⁴ TlnRnKm 1-12-3383, p 9.

²⁹⁵ *Ibidem*.

²⁹⁶ *Ibidem*.

²⁹⁷ *Ibidem*.

²⁹⁸ Vt nt: RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13.

Tartu Ringkonnakohus ja Tallinna Ringkonnakohus on kumbki ühel korral selgitanud, et mõjuv põhjus ei ole asjaolu, et isikul puudusid õigusalsed teadmised juhul, kui menetleja on isikule andnud selged juhised kaebuses esitatud puuduste kõrvaldamiseks.²⁹⁹ Veel on Tartu Ringkonnakohus leidnud, et olukorras kus isikule on vääртеootsus üle antud, ei ole alust isiku väitel, et ta ei teadnud tema suhtes tehtud otsusest midagi.³⁰⁰

Tartu Ringkonnakohus on 5 korral ning Tallinna Ringkonnakohus 2 korral võtnud seisukoha menetlusedokumendi tõlkimisega seonduva mittemõjuva põhjuse osas. Tartu Ringkonnakohus ei ole pidanud mõjuvaks põhjuseks isiku väidet, et ta ei saanud puuduliku keeleoskuse tõttu aru kaebuse puuduste kõrvaldamise tingimustest, kuivõrd määruses anti lihtsas keeles juhised kaebuse täiendamiseks.³⁰¹ Tartu Ringkonnakohus sedastas, et kui isik puuduliku eesti keele oskuse tõttu tõesti piisavalt sisust aru ei saanud, ei teinud ta pingutusi määruse tõlkimiseks (paluda tuttavalt tõlkida, kasutada tõlkeprogrammi, küsida kohtult täiendavat infot või esitada kohtule tõlkimise taotlus).³⁰² Tartu Ringkonnakohus märkis sedagi, et kuigi isik väitis, et ei saanud tõlkeprogrammi kasutada, ei ole Eesti tehnoloogiavõimalusi arvestades usutav, et isik ei leidnud mõistlikku võimalust mingit tüüpi nutiseadme kasutamiseks.³⁰³

Tartu Ringkonnakohus selgitas, et olukorras, kus vääртеootsuses on kaebetähtaeg märgitud, tulnuks väidetavalt vale suulise tõlke korral lähtuda otsuses märgitust.³⁰⁴ Veel on Tartu Ringkonnakohus 3 korral selgitanud, et kui isikul võimaldati talle arusaadavas keeles vääртеomenetluse õiguste ja kohustustega tutvuda, ei saa rääkida, et menetleja oleks isikut kuidagi eksitanud.³⁰⁵ Sarnaselt on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et kui süüdistatavale selgitati tõlgi vahendusel edasikaebekorda ja kaebetähtaja kulgemise alguse päeva, ei saanud süüdistatav olla kaebetähtaja kulgemise algusest eksimuses.³⁰⁶ Viimaks ei ole Tallinna Ringkonnakohus mõjuvaks põhjuseks pidanud isiku väidet, et ta ei teadnud määruse tõlkimise taotlemise võimalikkusest, kuna isik on ilmselgelt eestikeelsetest lahenditest ja vaidlustuskorrast aru saanud, kuivõrd varasemalt on ta menetluses korduvalt lahendeid eesti keeles vaidlustanud ja eesti keeles taotlusi esitanud.³⁰⁷

²⁹⁹ Vt nt: TrtRnKm 4-22-3217, p 9.

³⁰⁰ TrtRnKm 4-22-3972, p 6.

³⁰¹ TrtRnKm 4-22-3217, p 9.

³⁰² *Ibidem.*

³⁰³ *Ibidem.*

³⁰⁴ TrtRnKm 4-21-949, p 7.

³⁰⁵ Vt nt: TrtRnKm 4-21-2305, p 14.

³⁰⁶ TlnRnKm 1-18-5909, p 3.

³⁰⁷ TlnRnKm 1-21-7758, p 13.1.

Tallinna Ringkonnakohus on kolmes lahendis leidnud, et kaebetähtaja arvestamist alates menetlusdokumendi saatmisest isiku e-postkasti ei muuda see, kui menetleja küsib isikult kinnitust e-kirja kättesaamise kohta.³⁰⁸ Ringkonnakohus nentis, et tegemist ei ole menetleja eksitava tegevusega, kuivõrd saadetud määrukses oli kaebekord korrektselt märgitud ja pidi kaebajale arusaadav olema.³⁰⁹ Taoline Ringkonnakohtu seisukoht on kooskõlas Riigikohtu praktikaga, mille järgi on kaebetähtaja ennistamine võimalik vaid siis, kui isik ei saanud mõjuval põhjusel dokumenti kätte selle saatmise päeval.³¹⁰

Ühel juhul saatis Riigikohus Tallinna Ringkonnakohtule tagasi ennistamise taotluse lahendamiseks, kuivõrd ringkonnakohtul puudus pädevus see esmakordseks lahendamiseks Riigikohtule edastada.³¹¹ Samuti andis Riigikohus tähtaja ennistamise osas üldised suunised, märkides, et ennistamise taotluse rahuldamine võib olla menetleja märgitud eksliku kaebekorra puhul põhjendatud isegi juhul, kui kaebuse esitajaks oli professionaalne jurist, kuid seda tingimusel, et kohtu eksimus ei olnud kergesti äratuntav.³¹² Tallinna Ringkonnakohus jättis (peale Riigikohtu suuniseid ennistamise taotlus menetlusse võtta) tähtaja siiski ennistamata.³¹³ Ringkonnakohus leidis, et kaitsja ei ole kaebust esitades lähtunud maakohtu ekslikust viitest kaebekorra, vaid on kaebuse esitamisel toetunud enda tõlgendusele kaebekorra osas.³¹⁴ Nimelt oli kaitsja ennistamise taotluses selgelt märkinud, et tema hinnangul ei eksinud maakohus edasikaebekorras ning samuti on kaitsja selle tõlgenduse kasuks argumenteerinud.³¹⁵ Ringkonnakohtu hinnangul ei saa kaebetähtaja ennistamisel mõjuvaks põhjuseks lugeda asjaolu, et professionaalne jurist seadust kaebekorra osas ekslikult tõlgendab.³¹⁶

Lisaks äsja toodud näitele on Tallinna Ringkonnakohus kahel korral ning Tartu Ringkonnakohus ühel korral leidnud, et mõjuv põhjus ei ole kaebuse esitamisel e-toimiku süsteemis kuvatud ekslikust kaebetähtajast lähtumine, kui oli tuvastatud, et isikule oli kaebekord juba varasemalt teatavaks tehtud.³¹⁷ Lisaks kuvatakse e-toimiku süsteemis isikule teave, et e-toimiku andmed on informatiivse tähendusega.³¹⁸ Eelviidatud ringkonnakohtute

³⁰⁸ Vt nt: TlnRnKm 1-21-83, p-d 6, 12.

³⁰⁹ TlnRnKm 1-21-83, p 12.

³¹⁰ RKKKm 1-19-8852, p 29.

³¹¹ RKKKm 1-17-7210, p-d 9, 10.

³¹² *Ibidem*, p 9.2.

³¹³ TlnRnKm 1-17-7210, p-d 8-9.

³¹⁴ *Ibidem*, p-d 8.1 ja 8.2.

³¹⁵ *Ibidem*, p 8.2.

³¹⁶ *Ibidem*, p 8.2.

³¹⁷ Vt nt: TlnRnKm 1-18-8440, p 7; TrtRnKm 1-17-10313, p 12.

³¹⁸ TlnRnKm 1-18-8440, p 7.

praktika kooskõla Riigikohtu praktikaga on mõneti kaheldav osas, milles ringkonnakohtud on viidanud e-toimiku andmete informatiivsele tähendusele, kuivõrd Riigikohus on sedastanud, et eksitav kaebetähtaeg e-toimikus võib olla kaebetähtaja ennistamise aluseks, kui see polnud kergelt äratuntav.³¹⁹ Ringkonnakohtud on samas lõpptulemusena Riigikohtu praktikaga kooskõlas leidnud, et tegemist ei olnud mõjuva põhjusega, kuivõrd olukorras, kus isikule on kaebekord konkreetselt teada antud, ei ole põhjendatud lähtuda e-toimiku süsteemi märkest, kuna sel juhul ei saa väita, et õiguslik olukord olnuks ebaselge.³²⁰ Käesoleva töö autor leiab siiski, et kui e-toimiku süsteem näitab kaebetähtaega näiteks mõnepäevase ebatäpsusega, tuleneb eelviidatud Riigikohtu praktikast³²¹, et kaebetähtaeg tuleks ennistada, kuna e-toimiku ekslik teave ei pruuginud olla kergesti äratuntav.

Veel on Tallinna Ringkonnakohus kooskõlas Riigikohtu praktikaga³²² leidnud, et mõjuvaks põhjuseks ei ole olukord, kus maakohtu määruses oli märgitud ekslik edasikaebekord, kuid kus eksimus pidi professionaalsele juristile äratuntav olema.³²³ Tallinna Ringkonnakohus märkis, et kuigi kaebetähtaja ennistamise otsustamisel tuleb menetleja eksimust arvesse võtta, tuleb seejuures ka hinnata, kas eksimus pidi olema professionaalsele juristile äratuntav.³²⁴ Ringkonnakohtu hinnangul pidi konkreetsel juhul ekslik kaebekord olema professionaalsele juristile ilmne.³²⁵ Nimelt lahendas maakohus KrMS § 141⁴ lg 1 alusel esitatud avalik-õigusliku nõudeavalduse tagamise taotlust, kuid viitas edasikaebekorras ekslikult tsiviilkohtumenetluse seadustiku reeglitele.³²⁶ Ringkonnakohus selgitas, et professionaalsele juristile pidi edasikaebekorra ekslikkus äratuntav olema, kuivõrd KrMS § 141⁴ lg 2 sätestab sõnaselgelt, et hagi tagamisel järgitakse KrMS §-s 142 sätestatud ning KrMS § 387 lg 2 p 1 järgi tuleb määruskaebus esitada 10 päeva jooksul alates sellest teadasaamisest.³²⁷ Ringkonnakohus leidis veel, et kaitsja ei saanud ekslikult tsiviilkohtumenetluse seadustiku korrast lähtuda, kuna tegemist ei olnud kriminaalmenetluse seadustikus reguleerimata olukorraga.³²⁸ Lisaks on olemas ka konkreetselt hagi tagamise abinõud seletav Riigikohtu praktika, mis professionaalsele juristile teada pidi olema.³²⁹

³¹⁹ RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13.

³²⁰ Vt Riigikohtu praktika osas nt: RKKKm 1-19-5631, p 14; RKKKm 1-17-7210, p 9.1.

³²¹ RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13.

³²² RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13; RKKKm 1-17-4769/22, p 14.

³²³ Vt TlnRnKm 1-21-2771, p 14 ja sealviidatud RKKKm 1-17-7210, p 9.2.

³²⁴ *Ibidem*.

³²⁵ TlnRnKm 1-21-2771, p-d 15, 19.

³²⁶ *Ibidem*, p 15.

³²⁷ *Ibidem*, p-d 15, 16, 19.

³²⁸ *Ibidem*, p 17.

³²⁹ *Ibidem*, p 18 ja sealviidatud RKKKm 1-17-7210, p 7.

Tartu Ringkonnakohtu hinnangul ei saa kaebuse nõuetele mittevastavus (ning selleks kohtupoolne kaebuse käiguta jätmine ja paranduste nõudmine) olla kaebetähtaja ennistamise alus, kuna tegemist on eelmenetluse toiminguga, mitte kaebuse menetlusse võtmisega.³³⁰ Eelkirjeldatud ringkonnakohtu tegevust ei saa vaadelda menetleja eksimusena, kuna ringkonnakohus on vaid selgitanud, et kaebuse menetlusse võtmiseks tuleb selles parandusi teha ning ringkonnakohus ei ole kaebajat seejuures kaebetähtaja kulgemises kuidagi eksitanud.³³¹

Tallinna Ringkonnakohus ei pidanud 4 korral mõjuvaks põhjuseks isiku väidet, et menetleja pole talle vääртеootsust e-postiaadressile saatnud.³³² Ringkonnakohus leidis, et tegemist polnud menetlejapoolse eksitusega, kuna kohtuväline menetleja oli isiku esindajale menetlusaluse isiku õigusi ja kohustusi tutvustanud ning samuti andnud esindajale vääртеoprotokolli koopia, kusjuures nii õiguste ja kohustustega tutvumist, kui vääртеoprotokolli koopia saamist kinnitas isiku esindaja vabatahtlikult antud allkirjaga.³³³ Sarnaselt on Tartu Ringkonnakohus märkinud, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks ei ole isiku eeldus, talle saadetakse kohtuvälise menetleja otsus e-posti teel.³³⁴ Tallinna Ringkonnakohus on veel selgitanud, et kaebetähtaeg hakkab üldmenetluses tehtud kohtuvälise menetleja otsusele kulgema alates ajast, mil kohtuvälise menetleja juures otsus isikule kättesaadav oli ning seejuures ei oma tähendust, et isik otsusega hiljem tutvus.³³⁵ Eelnevalt kirjeldatud juhtudel on ringkonnakohtud õigesti leidnud, et ei esinenud mõjuvat põhjust. Nimelt peab isik vääртеootsusega tutvumisel ise aktiivne olema ja minema otsusega vääртеoprotokollis märgitud ajast alates tutvuma.³³⁶ Seega, kui isik otsusega tutvuma ei lähe, võtab ta riski, et ei saa otsuse sisust teada ning ei saa seda tähtaegselt vaidlustada.³³⁷

Tallinna Ringkonnakohus on kaheksal korral leidnud, et põhjendamata on kaebetähtaja ennistamine olukorras, kus isikule oli kaebekord teatavaks tehtud (st isik ei olnud kaebetähtajast eksimuses ning ei esitanud kaebusega hilinemisele ka muid mõjuvaid põhjuseid).³³⁸ Näiteks ei pidanud Tallinna Ringkonnakohus mõjuvaks põhjuseks väidet, et kaebetähtaja sees olid pühad,

³³⁰ TrtRnKm 1-21-7714, p 13.

³³¹ Menetleja eksitava tegevuse osas vt nt: RKKKm 1-17-7210, p 9.2.

³³² TlnRnKm 4-20-4881, p 12.4.

³³³ *Ibidem.*

³³⁴ TrtRnKm 4-20-3893, p 26.

³³⁵ TlnRnKm 4-22-380, p 6.

³³⁶ TrtRnKm 4-20-3893, p 27 ja seal viidatud RKKKo 3-1-1-83-08, p 13.

³³⁷ TrtRnKm 4-20-3893, p 27.

³³⁸ Vt nt: TlnRnKm 4-19-3086, p 6.

kuivõrd kaebaja ei põhjendanud, kuidas olid pühad kaebuse tähtaegsel esitamisel takistuseks.³³⁹ Lisaks oli kaebajale kaebekord ja -tähtaeg teada ning tal oli pühadest hoolimata kaebuse esitamiseks piisavalt aega.³⁴⁰ Tartu Ringkonnakohus on leidnud, et menetlejalt kirjale vastuse ootamine ei ole asjaolu, mis kaebetähtaja ennistamiseks aluse annaks, olukorras, kus isikule on kaebekord üheselt teada antud.³⁴¹

Tallinna Ringkonnakohus on kahel korral ning Tartu Ringkonnakohus ühel kohal leidnud, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks ei ole see, kui isik on menetlejaga koostööst keeldunud.³⁴² Näiteks leidis Tallinna Ringkonnakohus, et mõjuvaks põhjuseks ei ole isiku väide, et ta polnud määratud vääртеokaristusest teadlik, kuivõrd isik oli keeldunud vääртеoproto­koll­i vastuvõtmisest, kus oli näidatud otsuse kättesaamise kord ja kaebetähtaeg.³⁴³ Teise näitena leidis Tartu Ringkonnakohus, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks ei ole asjaolu, kui isik ei saanud kohtuotsuse tõlget kätte enda tegevuse tõttu – ta ei loonud võimalusi, et tõlgitud kohtuotsus olnuks võimalik talle allkirja vastu kätte toimetada ning ei tundnud otsuse vastu huvi.³⁴⁴ Lisaks osutas ringkonnakohus, et kuivõrd isikule tõlgiti kohtuotsuse sisu ja edasikaebekord kohtuistungil, oli ta nendest teadlik ja oleks saanud otsuse kaebetähtaega järgides soovi korral edasi kaevata.³⁴⁵

Kõik ülaltoodud ringkonnakohtute seisukohad vastavad Riigikohtu praktikale, kuivõrd ringkonnakohtud on leidnud, et esitatud asjaolude kohaselt ei saa leida, et kaebetähtaega oleks rikutud objektiivse takistuse tõttu.³⁴⁶ Siiski täheldati, et ringkonnakohtute viide e-toimiku informatiivsele tähendusele ei pruugi alati olla kooskõlas Riigikohtu praktikaga, kuna Riigikohtu hinnangul võib eksitav kaebetähtaeg e-toimikus olla aluseks tähtaja ennistamisel, kui e-toimikus kuvatud ekslik tähtaeg polnud kergelt äratuntav.³⁴⁷

³³⁹ TlnRnKm 1-17-11172, p 4.

³⁴⁰ *Ibidem*.

³⁴¹ TrtRnKm 4-22-2877, p 13.

³⁴² Vt nt: TlnRnKm 4-19-3190, p 6.

³⁴³ TlnRnKm 4-19-3190, p 6.

³⁴⁴ TrtRnKm 1-21-3769, p-d 3, 9.

³⁴⁵ *Ibidem*, p 9.

³⁴⁶ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

³⁴⁷ Vt eelnevalt viidatud TlnRnKm 1-18-8440, p 7; TrtRnKm 1-17-10313, p 12; RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13.

2.5. Isiku enda tegevus

Isiku enda tegevuse kategoorias esitatud põhjuseid ei pidanud ringkonnakohtud ühelgi juhul mõjuvaks. Ringkonnakohtud leidsid kokku 61 korral, et mittemõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel oli seotud isiku enda tegevusega – Tallinna Ringkonnakohus 37 korral ja Tartu Ringkonnakohus 24 korral. Tallinna Ringkonnakohtu praktikast leiti isiku enda tegevusega seotud mittemõjuv põhjus 2018. aastal 8 korda, 2019. aastal 8 korda, 2020. aastal 8 korda, 2021. aastal 6 korda, 2022. aastal 7 korda. Tartu Ringkonna praktikast leiti isiku enda tegevusega seotud mittemõjuv põhjus 2018. aastal 5 korda, 2019. aastal 4 korda, 2020. aastal 1 kord, 2021. aastal 7 korda, 2022. aastal 7 korda.

Ringkonnakohtud on korduvalt rõhutanud, et isikul tuleb esitatud kaebetähtaja rikkumise põhjust tõendada ning paljasõnalisest väitest mõjuva põhjuse esinemiseks ei piisa. Tartu Ringkonnakohus on 10 korral ja Tallinna Ringkonnakohus 13 korral sedastanud, et mõjuvaks ei saa pidada täielikult tõendamata esitatud väidet. Näiteks on Tallinna Ringkonnakohus nõustunud Riigiprokuratuuriga, et kaebetähtaja ennistamiseks ei ole alust olukorras, kus isik selleks mõjuvaid põhjuseid ei esita, kusjuures puhtalt välismaal viibimine ei ole mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel, kui isik ei ole esitanud objektiivseid takistusi, miks tal ei olnud võimalik menetluskohustustega tutvuda.³⁴⁸ Teine näide on, et Tartu Ringkonnakohus nõustus järgnevate Riigiprokuratuuri põhjendustega kaebetähtaja ennistamata jätmise osas.³⁴⁹ Riigiprokuratuur leidis, et mõjuvaks põhjuseks KrMS § 207 lg 3 järgse kaebetähtaja ennistamisel ei saa olla väidetav elektriühenduse puudumine.³⁵⁰ Riigiprokuratuur lisas, et kaebajad ei ole selgitanud ajaperioodi, mil neil elekter puudus ega esitanud põhjendusi, miks neil väidetavast elektriühenduse puudumisest hoolimata polnud võimalik leida muud lahendust oma e-postkasti kontrollimiseks.³⁵¹ Lisaks toonitas Riigiprokuratuur, et seni on kaebajad probleemideta prokuratuuriga e-posti teel suhelnud, vastates saadud e-kirjadele kiiresti, mõnikord isegi e-kirja saamise päeval.³⁵² Veel ühe näitena ei pidanud Tallinna Ringkonnakohus mõjuvaks põhjuseks kaitsja paljasõnalist väidet, et ta sai kaebuse esitamise aluseks oleva teabe prokurörit peale kaebetähtaja möödumist.³⁵³ Kaitsja ei esitanud ühtegi tõendit, mille alusel saaks järeldada, et prokurör kaitsja väidetud info talle peale kaebetähtaja möödumist edastas.³⁵⁴

³⁴⁸ TlnRnKm 1-22-3305, p-d 4, 10, 11.

³⁴⁹ TrtRnKm 1-18-8655, p 20.

³⁵⁰ *Ibidem*, p-d 8, 12.

³⁵¹ *Ibidem*, p 12.

³⁵² *Ibidem*, p 11.

³⁵³ TlnRnKm 1-18-6815, p-d 2.1, 2.2, 3.

³⁵⁴ *Ibidem*, p 2.2.

Lisaks ei olnud tõendeid, mis kinnitaksid, et just väidetav prokuröriilt saadud teave andis kaitsjale kaebuse esitamise aluse.³⁵⁵

Tallinna Ringkonnakohus on 20 korral ning Tartu Ringkonnakohus 9 korral leidnud, et mõjuv põhjus ei saa olla see, kui isik on enda hooletuse või tegevusetuse tõttu jätnud kaebuse tähtaegselt vaidlustamata. Järgnevalt tuuakse täpsemalt välja, kuidas ringkonnakohtud isiku hooletust või tegevusetust mittemõjuva põhjusena sisustanud on. Erinevate probleemide puhul e-postkastiga on ringkonnakohtud leidnud järgmist. Tallinna Ringkonnakohus leidis kahel korral, et mõjuv põhjus ei ole asjaolu, et isik otsustab oma e-postkasti kaebetähtaja jooksul mitte kontrollida – kui isik pikema perioodi jooksul oma e-postkasti kontrollimata jätab, võtab ta ise riski, et ei saa käimasolnud menetluses tehtud lahendit tähtaegselt vaidlustada.³⁵⁶

Tallinna Ringkonnakohus ei pidanud kahel korral mõjuvaks põhjuseks asjaolu, et isikule menetleja poolt saadetud dokument sattus rämpspostkasti.³⁵⁷ Ringkonnakohus sedastas, et asjaolu, et kirjad võivad rämpspostkasti kausta sattuda on üldteada ning isik peaks oma e-postkasti kontrollima eriti hoolikalt, kui ootab menetlejalt kaebuse lahendamist.³⁵⁸ Tallinna ja Tartu Ringkonnakohus on kumbki ühel korral leidnud, et mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel ei ole asjaolu, et kaebus esitati ekslikult valele e-posti aadressile.³⁵⁹

Tallinna Ringkonnakohus on 3 korral ning Tartu Ringkonnakohus 4 korral leidnud, et isiku eksimus kaebekorras ei ole mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks, kui eksimus on tingitud isiku enda tähelepanematusesest või hooletusest.³⁶⁰ Näiteks selgitas Tartu Ringkonnakohus, et kaebetähtaja ennistamisel ei ole mõjuvaks põhjuseks kaebaja väide, et ta ei kuulanud korralikult kohtuotsuse kuulutamist ning ei lugenud kohtuotsust korralikult läbi.³⁶¹ Tartu Ringkonnakohus leidis veel, et kaebuse esitamise unustamist ei saa lugeda mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel.³⁶²

Tartu Ringkonnakohus on nõustunud Riigiprokuratuuri põhjendustega, et mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel ei ole asjaolu, et esialgu otsustas isik kriminaalmenetluse alustamata jätmise vaidlustamisest loobuda – isikul oli piisavalt aega kaebuse tähtaegseks esitamiseks ning

³⁵⁵ TlnRnKm 1-18-6815, p 2.2.

³⁵⁶ Vt nt: TlnRnKm 4-19-2921, p 10.

³⁵⁷ TlnRnKm 1-20-8908, p 10; TlnRnKm 4-21-2809, p 11.

³⁵⁸ TlnRnKm 1-20-8908, p 9.3; TlnRnKm 4-21-2809, p 11.

³⁵⁹ TlnRnKm 1-20-8007, p-d 12-13; TrtRnKm 1-21-1912, p 5.

³⁶⁰ Vt nt: TlnRnKm 4-18-5817, p 3.

³⁶¹ TrtRnKm 1-21-5953, p 4.

³⁶² TrtRnKm 1-20-2908.

kaebus on jäetud esitamata tema enda tegevusetuse tulemusel.³⁶³ Sarnaselt ei pidanud Tallinna Ringkonnakohus kaebetähtaja ennistamisel mõjuvaks põhjuseks asjaolu, et isik otsustas teadlikult kohtuotsuse kaebetähtaja jooksul vaidlustamata jätta, kuid peale kaebetähtaja möödumist vastav soov siiski tekkis.³⁶⁴

Tartu Ringkonnakohus on veel kolmel korral leidnud, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks ei ole isiku enda tegevusetus, mis väljendus selles, et isik jättis teadlikult kaebusega õigel ajal tutvumata.³⁶⁵ Sarnaselt on Tallinna Ringkonnakohus neljal korral leidnud, et isiku enda risk on otsusega teadlikult kaebetähtaja jooksul tutvumata jätta.³⁶⁶ Näiteks selgitas Tallinna Ringkonnakohus, et mõjuv põhjus ei ole see, kui isik lasi kaebetähtaja mööda enda hooletuse tõttu, tundmata otsuse vastu huvi, kui selle avamine koheselt ei õnnestunud – otsusega tutvumine oluks võimalik ka kohtuvälise menetleja juures.³⁶⁷ Teise näitena saab tuua Tallinna Ringkonnakohtu selgituse, et menetluskulude riigi kanda jätmise taotluse esitamine ei tähenda, et kohus taotluse kindlasti rahuldab, mistõttu tulnuks isikul kaebetähtaja sees kontrollida, mis seisukoha kohus menetluskulude osas võttis.³⁶⁸ Veel on Tallinna Ringkonnakohus 6 korral märkinud, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks ei ole asjaolu, et isik leiab peale kaebetähtaja möödumist argumendi, mille põhjal ta kohtulahendi vaidlustada soovib, kuivõrd isikul tuleb kaebetähtaja jooksul analüüsida, kas lahendit soovitakse edasi kaevata või mitte.³⁶⁹

Tartu Ringkonnakohus on kahel korral leidnud, et kaebuse viimasele hetkele jätmine on isiku enda risk. Tartu Ringkonnakohus märkis, et mõjuv põhjus ei ole see, kui isik jätab kaebuse esitamise viimasele hetkele ning siis esinevad tehnilised probleemid, kuivõrd kaebust viimasel hetkel esitades võtab isik riski, et võib kaebuse esitamisega hiljaks jääda.³⁷⁰ Veel ei pidanud Tartu Ringkonnakohus mõjuvaks põhjuseks isiku väidet, et tal polnud ümbrikut, et kaebust postitada – ringkonnakohus selgitas, et isik peab kaebetähtaega arvestades kaebuse esitamiseks vajalikud vahendid õigeaegselt hankima.³⁷¹ Lisaks ei ole Tartu Ringkonnakohus pidanud mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel apellatsioonioiguse kasutamise teate õigeaegsel esitamata jätmisel asjaolu, et isiku arvuti võeti parandusse üks päev enne taotluse esitamise

³⁶³ TrtRnKm 1-21-2674, p-d 10, 14.

³⁶⁴ TlnRnKm 1-21-1152, p-d 3.2.2, 8.

³⁶⁵ Vt nt: TrtRnKm 4-21-4338, p 7.

³⁶⁶ Vt nt: TlnRnKm 4-18-1542, p-d 2, 5.3.

³⁶⁷ TlnRnKm 4-22-3169, p 11.

³⁶⁸ TlnRnKm 1-18-289, p 5.

³⁶⁹ Vt nt: TlnRnKm 1-20-5144, p 6.

³⁷⁰ TrtRnKm 4-21-3180, p 9.

³⁷¹ TrtRnKm 4-22-1851, p 14.

tähtpäeva.³⁷² Ringkonnakohus sedastas, et ei pea mõjuvaks põhjuseks isiku arvuti tõrget päev enne taotluse esitamise tähtaega, kuna isik sai leida muu võimaluse taotluse esitamiseks, mh nt taotlust kohtumajja isiklikult kohale tuues.³⁷³ Riigikohtu praktikast saab samuti järeldada, et isiku enda risk on kaebuse esitamine viimasele päevale jätta.³⁷⁴ Seega vastab toodud ringkonnakohtu praktika Riigikohtu praktikale.

Tallinna Ringkonnakohus ei pidanud mõjuvaks põhjuseks kaebaja väidet, et ta oli kaebuse esitamise viisist eksimuses, kuna arvas, et kaebus vääртеootsusele on võimalik esitada vaid digitaalselt ja digiallkirjastatult.³⁷⁵ Ringkonnakohus sedastas, et ei vääртеoprotokollis kirjutatu ega vääртеoprotokollis viidatud vääртеomenetluse seadustik ei kitsenda, et kaebus tuleb esitada digiallkirjastatult.³⁷⁶ Lisaks leidis ringkonnakohus, et kaebajale pidi ka elukogemusest tulenevalt teada olema, et allkirjastamisel on aktsepteeritavad nii omakäeline allkiri kui digitaalne allkiri.³⁷⁷ Ringkonnakohus märkis, et kuna kaebajal ei õnnestunud digitaalne allkirjastamine mitme päeva jooksul, saanuks ta kaebuse paberil omakäelise allkirjaga esitada, kuivõrd ei saa väita, et isiku töö- ja elukoha teekonnal ei olnud mõistlikus läheduses postkasti, kuhu paber kandjal kaebuse oleks saanud postitada.³⁷⁸

Kõik eeltoodud ringkonnakohtute seisukohad vastavad Riigikohtu praktikale, kuivõrd ringkonnakohtud on ennistamisel igakordselt hinnanud, kas isikul oli kaebuse tähtaegne esitamine objektiivselt takistatud ning hindamise tulemusel leidnud, et objektiivset takistust ei esinenud.³⁷⁹

2.6. Muud põhjused

Tartu Ringkonnakohus ennistas kaebetähtaja tehnilise tõrke tõttu kokku kahel korral (aastatel 2019 ja 2020). Tartu Ringkonnakohus ennistas prokuröri taotlusel seisukohtade esitamise tähtaja esinenud tehnilise tõrke tõttu.³⁸⁰ Nimelt ei lugenud arvutile sisseehitatud ID-kaardi lugeja prokuröri ID-kaarti ning apellatsiooni vastust polnud võimalik tähtaja sees allkirjastada,

³⁷² TrtRnKm 4-18-3, p 3.3.

³⁷³ *Ibidem.*

³⁷⁴ RKKKo 1-20-2438, p 64; KrMSK § 172/3.3. ja seal viidatud RKKKm 3-1-1-66-98.

³⁷⁵ TlnRnKm 4-19-2826, p 8.

³⁷⁶ *Ibidem.*

³⁷⁷ *Ibidem.*

³⁷⁸ *Ibidem.*

³⁷⁹ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

³⁸⁰ TrtRnKo 1-20-146, p-d 7.1, 9.2.

seetõttu saatis prokurör allkirjastamata seisukohad kohtule mõneminutilise hilinemisega PDF kujul, kuid asjaolu, et kaebus oli valmis tähtaegselt, kinnitas faili viimase muutmise aeg.³⁸¹ Lisaks märkis prokurör, et tal ei olnud võimalik ID-kaardi lugeja riket kõrvaldada välise ID-kaardi lugeja abil, kuivõrd seda ei võimaldanud teha arvuti piiratud kasutajaõigused.³⁸² Konkreetsel juhul edastas ringkonnakohus prokuratuurile üks päev enne seisukohtade esitamise tähtaega kaitsjalt kohtule saadetud helisalvestise.³⁸³ Prokurör leidis, et olukorras, kus talle edastati salvestis üks päev enne seisukohtade esitamise tähtaega, pole kohane väita, et seisukoha koostamine jäeti prokurööri enda tegevusetuse tõttu viimasele hetkele.³⁸⁴ Tartu Ringkonnakohus luges eeltoodud põhjustel kaebetähtaja mõjuval põhjusel möödalastuks.³⁸⁵ Riigikohtu praktika põhjal saab öelda, et kui isikul oli kaebuse esitamiseks küllaldaselt aega, on kaebuse esitamise viimasele hetkele jätmine on isiku enda risk.³⁸⁶ Konkreetsel juhul saab aga järeldada, et Tartu Ringkonnakohus on toiminud õigesti, kuna prokurör jättis kaebuse esitamise sedavõrd viimasele hetkele kohtu tegevuse tõttu, mistõttu võib tähtaja ennistamise põhjendatust jaatada.³⁸⁷

Tartu Ringkonnakohus ennistas (ilma ennistamist täiendavalt põhjendamata) tähtaja taotluste esitamiseks, kuna kaitsjal ei olnud väidetavalt võimalik e-toimikusse tehnilise rikke tõttu mitu päeva siseneda ning ta ei saanud seetõttu määrusega selle kättesaadavaks tegemisest alates tutvuda.³⁸⁸ Taoline ringkonnakohtu seisukoht ei ole käesoleva töö autori hinnangul põhjendatud, kuna kaitsja oleks saanud määruse vastu huvi üles näidata ja paluda kohtult võimalust sellega muul viisil tutvuda, kui e-toimiku kaudu. Näiteks on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et isiku enda hooletus on otsuse vastu huvi mitte näitamine peale selle avamise ebaõnnestumist.³⁸⁹ Riigikohtu praktika nõuab samuti, et kaebuse (analoogselt ka taotluse) tähtaegne esitamine peab olema objektiivselt takistatud ning isikult ei saa toimingute tegemist eeldada.³⁹⁰ Praegusel juhul oleks aga isikult saanud eeldada, et ta teeb ka ise täiendavaid pingutusi, et määruse sisust õigeaegselt teada saada (kohtu poole pöördumine, et määrusega muul viisil tutvumise võimalikkust küsida, ei ole üleliia koormav).

³⁸¹ TrtRnKo 1-20-146, p 7.1.

³⁸² *Ibidem*, p 7.1.

³⁸³ *Ibidem*, p-d 7.1, 9.2.

³⁸⁴ *Ibidem*, p 7.1.

³⁸⁵ *Ibidem*, p 9.2.

³⁸⁶ Vt: RKKKo 1-20-2438, p 64; KrMSK § 172/3.3. ja seal viidatud RKKKm 3-1-1-66-98.

³⁸⁷ Vt RKKKm 1-17-4769/22, p 12 – analoogia korras saab leida, et kui isik rikub kaebetähtaja menetleja tegevuse tõttu, tuleb seda kaebetähtaja ennistamisel arvesse võtta.

³⁸⁸ TrtRnKm 1-16-8495, p-d 34, 35.

³⁸⁹ TlnRnKm 4-22-3169, p 11.

³⁹⁰ RKKKm 1-21-5924, p-d 11, 18.

Kokku oli mittemõjuvate põhjuste puhul tegemist muu põhjusega 11 korral, neist 1 korral oli tegu Tartu Ringkonnakohtuga ning 10 korral Tallinna Ringkonnakohtuga. Tallinna Ringkonnakohtu praktikast leiti muu mittemõjuv põhjus 2018. aastal 1 korra, 2019. aastal 3 korda, 2020. aastal 3 korda ning 2021. 3 korda ning Tartu Ringkonna praktikast 1 korra 2022. aastal.

Tallinna Ringkonnakohus on ühel ning Tartu Ringkonnakohus kahel korral leidnud, et mõjuv põhjus ei ole teadmatus toimepandud teo karistuslikust tagajärjest.³⁹¹ Tallinna Ringkonnakohus on neljal korral mittemõjuvaks põhjuseks pidanud asjaolu, kui takistus kaebuse esitamiseks esines vaid osal kaebeperioodist ning ülejäänud kaebetähtaja jooksul jäi isikul kaebuse tähtaegseks esitamiseks piisavalt aega.³⁹² Näiteks on määruskaebuse koostamiseks peetud piisavaks 5 päeva – leiti, et kuivõrd kohtule esitatud kaebus oli vähem kui 2 lehekülge pikk ja sisult lihtne, oli 5 päeva kaebuse tähtaegseks esitamiseks piisav.³⁹³ Taoline Tallinna Ringkonnakohtu praktika on kooskõlas Riigikohtu praktikaga, kuna ka Riigikohus on leidnud, et ka mõjuva põhjuse olemasolul ei ole kaebetähtaja ennistamine põhjendatud, kui olenemata kaebuse hilisemast kättesaamisest jäi kaebuse koostamiseks piisav ajavaru.³⁹⁴

Tallinna Ringkonnakohus selgitas kolmel korral, et suur töökoormus ei ole aluseks kaebetähtaja ennistamisel.³⁹⁵ Seejuures selgitas ringkonnakohus, et juhul, kui teiste tööülesannete täitmise vajaduse saaks lugeda mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel, muutuks kaebetähtaegade regulatsioon sisutühjaks.³⁹⁶ Taoline ringkonnakohtu praktika on kooskõlas Riigikohtu praktikaga.³⁹⁷ Tallinna Ringkonnakohus leidis kahel ning Tartu Ringkonnakohus ühel korral, et isiku puhkusel viibimine ei ole kaebetähtaja ennistamisel mõjuvaks põhjuseks.³⁹⁸ Tartu Ringkonnakohus märkis, et isiku puhkusel viibimine ei ole mõjuv põhjus kaebuse puuduste kõrvaldamise tähtaja ennistamisel, kuivõrd isik oli puhkusele minekust teadlik ja saanuks puudused ka enne puhkusele minekut kõrvaldada.³⁹⁹ Eelnev on kooskõlas õiguskirjanduses esitatud seisukohtadega, et puhkusel viibimine ei ole mõjuvaks põhjuseks.⁴⁰⁰

³⁹¹ Vt nt: TrtRnKm 4-22-822, p-d 3.3, 5, 6.

³⁹² Vt nt: TlnRnKm 1-19-5795, p-d 6, 7.

³⁹³ TlnRnKm 1-20-135, p-d 6.4, 18.3.

³⁹⁴ RKKKm 1-19-8852, p 29.

³⁹⁵ Vt nt: TlnRnKm 1-21-2241, p 10.

³⁹⁶ TlnRnKm 1-19-3835, p 12.

³⁹⁷ Käesoleva töö esimeses peatükis selgitati, et endiselt kehtib 1996. aasta Riigikohtu lahend: RKKKm 3-1-1-122-96.

³⁹⁸ Vt nt: TlnRnKm 1-20-6020, p-d 15, 27, 29, 33.

³⁹⁹ TrtRnKm 4-22-3217, p 8.

⁴⁰⁰ Vt: Aas, N. KrMSK § 172/3.2. ja seal viidatud RKTkm 3-2-1-135-08, p 11.

Tartu Ringkonnakohus ei nõustunud maakohtu põhjendusega, nagu saaks mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamisel menetluskulude hüvitamise taotluse esitamiseks olla asjaolu, et kriminaalmenetluse lõpetamise määrus ei ole veel jõustunud.⁴⁰¹ Tallinna Ringkonnakohus ei ole mõjuvaks põhjuseks kaebetähtaja ennistamisel pidanud asjaolu, et kaitsja ei võtnud osa karistuse täitmisele pööramist otsustaval kohtuistungil, kuivõrd kaitsja osavõtt polnud KrMS § 432 lg 3 järgi kohustuslik ning kohtuistungi protokoll järgi süüdimõistetud ei olnud kaitsja kaasamist ka taotlenud.⁴⁰² Tallinna Ringkonnakohus on veel selgitanud, et mõjuv põhjus ei ole asjaolu, et kannatanu viivitas kriminaalasja materjalidega tutvumise ning riigi õigusabi taotluse esitamisega, mis tõi omakorda kaasa, et kaitsjal jäi kriminaalmenetluse lõpetamise määruse vaidlustamiseks vähe aega.⁴⁰³ Veel on Tallinna Ringkonnakohus leidnud, et kaebetähtaja mõistmine ei eelda õiguslaseid eriteadmisi ning ei eelda kaitsja olemasolu vajalikkust – kui isik kaitsjat soovib, ei ole mõjuv põhjus asjaolu, et kaitsjat ei leitud pikalt, kusjuures kaitsjat otsiti alles peale kaebetähtaja möödumist.⁴⁰⁴ Kõik esitatud põhjused on mittemõjuvad ka Riigikohtu praktika kohaselt, kuivõrd kaebuse õigeaegsele esitamisele ei esinenud objektiivset takistust.⁴⁰⁵

Läbiviidud empiirilise uuringu tulemusi kokku võttes tuvastasid ringkonnakohtud kõige rohkem mõjuvaid põhjuseid kaitsja või menetlejaga seonduvatel põhjustel ning kumbki ringkonnakohus pidas enim põhjuseid mõjuvaks kaitsjaga seonduvas kategoorias. Mõjuvaid põhjuseid tuvastati võrdselt kategooriates haigus ning muu põhjus. Isiku enda tegevuse kategoorias mõjuvaid põhjuseid ei tuvastatud. Mõjuvate põhjuste tuvastamise puhul oli aga koguarvu poolest tegemist väga väikese osaga analüüsitud lahenditest ning seega erandlike juhtudega. Kõige rohkem mittemõjuvaid põhjuseid tuvastati kategooriates isiku enda tegevus, arvuliselt järgnesid menetleja tegevus ja haigus. Nimetatud kategooriates leidis kõige rohkem mittemõjuvaid põhjuseid nii ringkonnakohtute peale kokku, kui mõlema ringkonnakohtu osas eraldivõetult. Kõige vähem tuvastati mõlema ringkonnakohtu lõikes kokku ja eraldivõetult mittemõjuvaid põhjuseid kategooriates kaitsjaga seonduv ning muu põhjus. Tallinna Ringkonnakohus hindas uurimisperiodil mõjuva põhjuse olemasolu rohkematel kordadel, kui Tartu Ringkonnakohus, kuid mõningane erinevus ennistamisega seotud lahendite arvus on erinevate kohtupiirkondade puhul mõistetav. Aastate lõikes esines mõlemas ringkonnakohtus

⁴⁰¹ TrtRnKm 1-19-7473, p 70.

⁴⁰² TlnRnKm 1-19-8465, p 16.

⁴⁰³ TlnRnKm 1-20-8250, p 11.

⁴⁰⁴ TlnRnKm 4-19-3086, p 6.

⁴⁰⁵ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

lahendite liigi ja arvu osas varieeruvust, kuid ka lahendite arvu ja liigi erinevus aastati on mõistetav.

Mõlema ringkonnakohtu lahenditest saab järeldada, et kohtud on kaebetähtajaga hilinemisse suhtunud rangelt ning ei ole kaebetähtaega n-ö kergekäelisemalt ennistanud isegi vähese hilinemise korral. Näiteks ei ole Tartu Ringkonnakohus kaebetähtaja ennistamist põhjendatuks pidanud, kui isik kaebuse esitamisega ühe päeva hilines.⁴⁰⁶ Tallinna Ringkonnakohus ei ole kaebetähtaega ennistanud üheminutilise hilinemise korral.⁴⁰⁷ Veel ei omanud kaebetähtaja ennistamisel tähendust, kas kaebuse oli esitanud isik ise või oli kaebuse esitanud professionaalne jurist. Ühel juhul esitas seisukohtade tähtaja ennistamise taotluse ka prokurör – kuigi sel juhul kaebetähtaeg ennistati, ei tulenenud see faktist, et taotluse esitaja on prokurör, vaid sellest, et prokuröril jäi kohtu tegevuse tõttu seisukoha esitamiseks vähe aega.⁴⁰⁸

Läbiviidud lahendite analüüsist nähtus, et ringkonnakohtute praktika sisus ei esinenud põhimõttelisi erinevusi ning üldjoontes oli ringkonnakohtute praktika kooskõlas Riigikohtu praktika ning seadusega. Seega ilmnes lahendite analüüsist, et nii Tallinna kui Tartu Ringkonnakohus kohtlevad ennistamise taotlejaid ühetaoliselt, lähtudes nii seaduses sätestatust, kui asjakohasest Riigikohtu praktikast.⁴⁰⁹ Nimelt on ringkonnakohtud igakordselt kaalunud, kas põhjus tähtaja rikkumiseks tulenes objektiivselt takistusest.⁴¹⁰ Analüüsitud lahendites tuvastati üksikud ebakõlad Riigikohtu praktika või kehtiva õigusega – 4 juhul tuvastati ebakõla Tallinna Ringkonnakohtu praktikas ning 2 juhul Tartu Ringkonnakohtu praktikas.

Vastupidiselt ringkonnakohtu seisukohtadele leiti kahel juhul, et põhjus ei olnud Riigikohtu praktikat arvestades mõjuv. Ühel juhul selgitati vastupidiselt ringkonnakohtule, et isik oleks mitmel päeval väldanud e-toimiku tehnilise rikke puhul pidanud ise aktiivsust näitama, et kohtumäärusega tutvuda.⁴¹¹ Teisel juhul täheldati, et kohtupraktikat arvestades ei olnud põhjendatud kaebetähtaja ennistamise lahendamise selliselt, et kaebetähtaega sisuliselt pikendati.⁴¹² Mittemõjuvate põhjuste hindamisel leitud ebatäpsused olid järgmised. Riigikohus on 2022. aasta praktikas täpsustanud oma varasemaid seisukohti, et haigus mõjuva põhjusena

⁴⁰⁶ TrtRnKm 4-21-3180, p 8.

⁴⁰⁷ TlnRnKm 4-19-2826, p 7.

⁴⁰⁸ TrtRnKo 1-20-146, p-d 7.1, 9.2.

⁴⁰⁹ Vt õiguse ühetaolise kohaldamise olulisuse kohta nt RKKKm 3-1-1-84-14, p 37.

⁴¹⁰ Vt nt: RKKKo 3-1-1-55-10, p 14.

⁴¹¹ Vt eelnevalt viidatud TrtRnKm 1-16-8495, p-d 34, 35; TlnRnKm 4-22-3169, p 11; RKKKm 1-21-5924, p-d 11, 18.

⁴¹² Vt eelnevalt viidatud TlnRnKm 1-19-8551, p 4 ning resolutsioon; TrtRnKm 1-17-11734, p 4; TlnRnKm 1-18-3615, p 7.

ei tähenda tingimata rasket haigust ning selles osas esines ühes 2018. aasta lahendis ebatäpsus.⁴¹³ Samuti leiab käesoleva töö autor, et mitte alati pole õigustatud väita, et kuivõrd e-toimiku teavitusel on informatiivne tähendus, ei ole kaebetähtaja ennistamine põhjendatud – näiteks, kui e-toimiku süsteem näitab kaebetähtaega mõnepäevase ebatäpsusega, võib ennistamine menetleja tegevuse tõttu siiski põhjendatud olla, kuna eksimus ei olnud tõenäoliselt kergesti äratuntav.⁴¹⁴ Veel selgus, et ühes lahendis on ringkonnakohus põhjendamatult andnud isikule riigi õigusabi korras määratavale uuele kaitsjale kaebuse esitamiseks aega edasiulatuvalt 15 päeva – sisuliselt oli tegemist kaebetähtaja pikendamisega.⁴¹⁵ Kriminaalmenetluse seadustik ei näe aga ette kaebetähtaja pikendamise võimalust, vaid võimaldab üksnes tähtaja ennistamist.⁴¹⁶ Eelnevast järeldati, et kaebetähtaeg tulnuks ennistada siis, kui riigi õigusabi korras määratud uus kaitsja esitab määruskaebuse koos tähtaja ennistamise taotlusega.⁴¹⁷

⁴¹³ Vt eelnevalt viidatud TlnRnKm 1-17-11476, p 5 ning RKKKm 1-21-5924, p 11.

⁴¹⁴ Vt TlnRnKm 1-18-8440, p 7 ning RKKKm 1-17-7210, p 9.2; RKKKm 1-19-5631, p 13.

⁴¹⁵ TlnRnKm 1-19-8551, p 4 ning resolutsioon.

⁴¹⁶ Vt nt: TrtRnKm 1-17-11734, p 4; TlnRnKm 1-18-3615, p 7.

⁴¹⁷ RKKKm 1-19-5631, p 14; TlnRnKm 1-19-5192, p 8; TrtRnKm 1-20-8268, p 6.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö põhieesmärk oli empiirilise kohtupraktika analüüsi teel uurida, kuidas on Tallinna ja Tartu Ringkonnakohtute kriminaalkolleegiumid sisustanud KrMS § 172 lg 2 järgset mõjuva põhjuse mõistet kaebetähtaja ennistamisel. Lisaks sooviti hinnata ringkonnakohtute praktika vastavust Riigikohtu praktikale. Ringkonnakohtute lahendite otsimiseks kasutati kohtute infosüsteemi otsingusüsteemi tekstiotsingut, otsides lahendeid vahemikus 2018. aasta 1. jaanuar kuni 2022. aasta 31. detsember.

Tartu ja Tallinna Ringkonna praktikast ilmnes, et kaebetähtaja ennistamisel esitatud mõjuvat põhjust peeti põhjendatuks vaid erandlikel juhtudel – kokku jaatasid ringkonnakohtud mõjuva põhjuse olemasolu perioodil 2018–2022 vaid 13 korral ning ülejäänud 138 korral peeti esitatud põhjust mittemõjuvaks. Seega ei suutu kohtud kaebetähtaja ennistamisse kergekäeliselt ning ennistavad kaebetähtaja vaid erandlikel juhtudel, kui kaebuse tähtaegne esitamine on tõepoolest isikust sõltumatult võimatu olnud. Ringkonnakohtud hindasid kaebetähtaja ennistamisel mõjuva põhjuse olemasolu, toetudes seadusele ja kohtupraktikas kujundatud arusaamadele. Kui esitatud asjaoludest mõjuvat põhjust tähtaja ennistamiseks ei ilmnenud, jäeti kaebetähtaeg ennistamata sõltumata sellest, kas kaebuse esitas professionaalne jurist või mitte. Lisaks ei omanud tähtaja ennistamisel tähendust, kas tähtaega rikuti vähesel või suurel määral.

Aastate lõikes esines mõistetavalt mõlemas ringkonnakohtus lahendite liigi ja arvu osas varieeruvust, kuid uurimisperioodil tervikuna pidasid ringkonnakohtud põhjust kaebetähtaja ennistamiseks mõjuvaks peaaegu võrdselt (Tallinna Ringkonnakohus 7 korral ning Tartu Ringkonnakohus 6 korral). Samas mittemõjuvaks pidas Tallinna Ringkonnakohus põhjuseid rohkematel kordadel, kui Tartu Ringkonnakohus – Tallinna Ringkonnakohtu hinnangul ei olnud põhjus kaebetähtaja ennistamiseks mõjuv 96 korral ning Tartu Ringkonnakohtu hinnangul 42 korral. Seega kokku hindas Tallinna Ringkonnakohus mõjuva põhjuse olemasolu Tartu Ringkonnakohtust rohkematel kordadel. Ringkonnakohtute põhjendustes esines siiski kattuvusi ning põhimõttelisi erinevusi lahendeid analüüsides ei tuvastatud. Uurimistulemustest nähtus, et ringkonnakohtud tegid lahendeid sarnastes kategooriates. Uurimisperioodil analüüsitud ringkonnakohtute lahendid liigitusid (mitte)mõjuvate põhjuste osas haiguse, kaitsjaga seonduva, menetleja tegevuse, isiku enda tegevuse ja muude põhjuste järgi.

Tallinna ja Tartu Ringkonnakohus leidsid kumbki ühel korral, et mõjuv põhjus kaebetähtaja ennistamiseks oli haigus, kuivõrd see takistas kaebuse tähtaegset esitamist. Haigus loeti

mõlemal juhul mõjuvaks põhjuseks, kuna see oli ootamatu ning isik pidi kaebeperioodil haiglaravil viibima. Haigust pidasid ringkonnakohtud mittemõjuvaks 22 korral (Tallinna Ringkonnakohus 18 korral ja Tartu Ringkonnakohus 4 korral). Haigust peeti mittemõjuvaks põhjuseks, kui ei olnud tõendatud, et haigus kaebuse tähtaegset esitamist takistas. Näiteks ei loetud haigust mõjuvaks põhjuseks juhul, kui isik oli haigusest hoolimata menetlusdokumente vastu võtnud või juhul, kui esitatud arstitõendis ei olnud märgitud haigusperioodi aega ega pikkust. Veel ei peetud mõjuvaks põhjuseks olukorda, kus haigusperiood kaebetähtajaga ei ühtinud, kuivõrd siis ei saanud haigus ka tähtaja järgimist takistada. Haigusega seonduvad lahendid olid enamjaolt kooskõlas Riigikohtu praktikaga, kuid ühes Tallinna Ringkonnakohtu lahendis esines ebakõla Riigikohtu seisukohaga haiguse raskuse osas. Taoline ebakõla oli aga mõistetav, kuna kõnealune Riigikohtu täpsustus haiguse raskuse kaalu osas tähtaja ennistamisel tehti hiljem, kui ringkonnakohtu lahend.

Ringkonnakohtute hinnangul oli tähtaja ennistamiseks mõjuv põhjus 5 korral seotud kaitsja tegevusega – Tallinna Ringkonnakohus pidas põhjust mõjuvaks 3 korral ja Tartu Ringkonnakohus 2 korral. Ennistamine hinnati põhjendatuks, kui kaitsjaga seonduva põhjuse tõttu oli tähtaega objektiivselt võimatu järgida. Näiteks oli ennistamine põhjendatud olukorras, kus süüdistatavat esimese astme kohtus esindanud kaitsja volitused lõppesid, kuid süüdistatav soovis riigi õigusabi korras maakohtu lahendi vaidlustamise tarbeks uut kaitsjat. Teine näide on olukord, kus riigi õigusabi taotlus esitati kaitsja töötamise lõpetamisest teada saades kaebetähtaja viimasel päeval ning riigi õigusabi korras määratud kaitsjal oli objektiivselt võimatu kaebus ühe päeva jooksul tähtaegselt esitada.

Mittemõjuvaks peeti kaitsjaga seotud põhjust 7 korral (Tallinna Ringkonnakohus 6 korral ja Tartu Ringkonnakohus 1 korral). Põhjus loeti mittemõjuvaks, kui kaitsjaga seonduv asjaolu ei saanud kaebuse tähtaegset esitamist takistada. Näiteks ei olnud kaebetähtaja ennistamine põhjendatud, kui kaitsja oli olnud hooletu, kuid isikul oli võimalus kaebus ka iseseisvalt, kaitsja vahendusega esitada. Samuti ei peetud mõjuvaks põhjuseks menetluskulude hüvitamise taotlemise tähtaja ennistamisel põhjendust, et kohtu nõupidamistuppa siirdumine tuli üllatuslikult – kuna kaitsja oli kriminaalmenetluse lõpetamist ise taotlenud, ei saanud nõupidamistuppa siirdumine talle ootamatu olla. Üldjoontes oli ringkonnakohtute praktika kaitsjaga seotud põhjuste korral Riigikohtu praktikaga kooskõlas. Ühel korral leiti, et Tallinna Ringkonnakohtu lahendis esines ebakõla selles, et kaebetähtaega ei saa kehtiva õiguse ja kohtupraktika järgi pikendada (võimalik on vaid ennistamine).

Ringkonnakohtud sedastasid 4 korral, et menetleja tegevuse tõttu esines mõjuv põhjus tähtaja ennistamiseks – Tallinna Ringkonnakohu hinnangul oli põhjus mõjuv 3 korral ning Tartu Ringkonnakohtu hinnangul 1 korral. Põhjus oli mõjuv, kui menetleja tegevus oli eksitav. Eksitavaks loeti menetleja tegevus juhtudel, kui isikut eksitati kaebetähtaja kulgemise, kaebekorra või määruse tõlke saamise osas. Samuti oli menetleja kaitsjat eksitanud, kui tegi talle kättesaadavaks vale määruse, mille kaitsja tähtaegselt vaidlustas.

Menetleja tegevusega seonduvat põhjust pidasid ringkonnakohtud mittemõjuvaks 37 korral (Tallinna Ringkonnakohus 25 korral ning Tartu Ringkonnakohus 12 korral). Põhjus loeti mittemõjuvaks, kui menetleja tegevus ei takistanud tähtaja järgimist. Näiteks, kui menetleja oli omalt poolt andnud korrektsed juhised kaebuse puuduste kõrvaldamiseks, ei loetud mõjuvaks põhjuseks isiku väidet, et ta ei saanud asjaoludest õiguslaste teadmiste puudumise tõttu aru. Menetleja tegevus ei olnud eksitav ka siis, kui isikule tehti kaebekord teatavaks ning isikul tuli teatavakstehtud kaebekorrast ka lähtuda. Seejuures ei muuda menetleja tegevust eksitavaks asjaolu, kui isik keeldub menetlejaga koostööst. Menetleja poolne lahendi tõlke tagamata jätmine ei olnud isikule eksitav, kui tuvastati, et see ei takistanud kaebetähtaja järgimist – näiteks juhul, kui isik oli varem korduvalt eestikeelseid lahendeid eesti keeles kaebetähtaja jooksul vaidlustanud, järeldati, et isik sai ka tõlkimata eestikeelsest lahendist aru. Menetleja tegevusega seotud ennistamise lahendid olid Riigikohtu praktikaga kooskõlas, kuid kolme ringkonnakohtu lahendi (2 Tallinna ja 1 Tartu Ringkonnakohtu lahendi) puhul täheldati, et lahendites toodu ei ole täielikult kooskõlas Riigikohtu praktikaga e-toimikus toodud eksliku kaebetähtaja osas, kuivõrd e-toimikus olev ekslik kaebetähtaeg võib osutada mõjuvaks põhjuseks tähtaja ennistamisel.

Isiku enda tegevusega seotud põhjuseid pidasid ringkonnakohtud kokku mittemõjuvaks 61 korral ning mõjuvaks selles kategoorias põhjuseid ei peetud. Tallinna Ringkonnakohus leidis 37 korral ja Tartu Ringkonnakohus 24 korral, et isiku tegevusega seotud põhjus ei olnud tähtaja ennistamiseks mõjuv. Kõik kõnealuses kategoorias analüüsitud seisukohad vastasid Riigikohtu praktikale – ringkonnakohtud pidasid Riigikohtu praktikaga kooskõlas olevalt põhjuseid mittemõjuvaks, kuivõrd isikud ei esitanud põhjuseid, mis oleks neil tähtaja järgimist tõsikindalt takistanud. Isiku enda tegevusega seotud põhjus loeti mittemõjuvaks, kui isik ei tõendanud, et esitatud asjaolu takistas objektiivselt tähtaja järgimist. Näiteks ei peetud mõjuvaks põhjuseks tõendamata väidet elektriühenduse puudumise kohta, misjuures ei põhjendatud, miks väidetavast elektri puudumisest hoolimata ei leitud kaebetähtaja jooksul kaebuse esitamiseks võimalust. Veel loeti isiku tegevusega seotud põhjus mittemõjuvaks, kui isik oli tähtaega

rikkudes ise hooletu või tegevusetu. Näiteks, kui isik ei vaata menetluse kestel pikema perioodi jooksul enda e-postkasti või jätab kaebuse esitamise viimasele hetkele, siis on isiku enda risk, et lahendit ei õnnestu tähtaja jooksul vaidlustada. Samuti rõhutati, et isik peab kaebetähtaja jooksul otsustama, kas soovib lahendi vaidlustada.

Muude põhjuste kategoorias peeti põhjust tähtaja ennistamisel mõjuvaks kahel korral (mõlemal korral oli tegemist Tartu Ringkonnakohtuga). Mõjuvaks põhjuseks loeti tehniline tõrge. Ühel juhul ei olnud tehnilise tõrke mõjuvaks põhjuseks lugemine kohtupraktikaga kooskõlas, kuna isik oli e-toimiku tehnilisest tõrkest mitu päeva teadlik ning tal oli võimalik määruse kättesaamiseks täiendavaid pingutusi teha. Mittemõjuvaid põhjuseid esines muude põhjuste kategoorias kokku 11 juhul (Tallinna Ringkonnakohtu puhul 10 juhul ja Tartu Ringkonnakohtu puhul 1 juhul). Muuks mittemõjuvaks põhjuseks olid põhjused, mis kaebetähtaja järgimist ei takistanud. Näiteks, kui takistus kaebuse esitamiseks ei kestnud terve kaebetähtaja vältel ja olenemata takistusest oli kaebuse tähtaegseks esitamiseks piisav ajavaru. Veel olid mittemõjuvateks põhjusteks näiteks suur töökoormus ja puhkusel viibimine, kuivõrd töökoormust ning puhkusel viibimist on võimalik planeerida. Muude mõjuvate põhjuste kategooria lahendid olid üldjoontes Riigikohtu praktikaga kooskõlas. Nagu äsja välja toodi, täheldati aga ühel juhul, et Tartu Ringkonnakohtu ennistamise lahend ei ole Riigikohtu praktikaga kooskõlas, kuivõrd tähtaega ületanud isikult saanuks oodata täiendavat tegutsemist.

Kokkuvõtvalt näitas läbiviidud empiiriline analüüs, et ringkonnakohtute lahendid on üldjuhul Riigikohtu praktika ja kehtiva õigusega kooskõlas. Analüüsitud lahendite seas esinesid Riigikohtu praktika või kehtiva õigusega üksikud ebakõlad (4 korral esines ebakõla Tallinna Ringkonnakohtu praktikas ning 2 korral Tartu Ringkonnakohtu praktikas). Kõige enam mõjuvaid põhjuseid tuvastati kaitsjaga seonduvas kategoorias, arvuliselt järgnesid menetleja tegevuse, haiguse ja muu põhjuse kategooriad. Enim mittemõjuvaid põhjuseid leidis kategoorias isiku enda tegevus. Arvuliselt järgmisena esinesid mittemõjuvad põhjused kategooriates menetleja tegevus, haigus, kaitsjaga seonduv ja muu põhjus. Seejuures leidis kõige enam mittemõjuvaid põhjuseid nii ringkonnakohtute peale kokku, kui eraldivõetult kategooriates isiku enda tegevus, menetleja tegevus ja haigus.

Lõpetuseks märgib käesoleva töö autor, et magistritöös ei analüüsitud mahupiirangu tõttu põhjalikumalt menetlustähtaegade kulgemisega seotud probleematikat, kuid lahendite analüüsiks teostatud otsingu teostamisel ilmnes, et kaebetähtaja kulgemine (sh ka ennistamise taotluse õigeaegse esitamise arvestamine) tekitab praktikas probleeme. Seetõttu võib tulevast

uurimistöodes olla asjakohane põhjalikumalt käsitleda menetlustähtaegade kulgemise probleematikat ning selle seost kaebetähtaja ennistamise instituudiga.

Abstract

This Master's thesis has been written on the topic “An effective reason for reinstatement of a time limit for appeal in the judicial practice of the criminal college of the circuit courts of Tallinn and Tartu”. The aim of this thesis was to analyse on what circumstances have the circuit courts reinstated different appeal deadlines.

The issue of the course of the appeal deadline was left out of the scope of this thesis, and the focus was only on the institute for the restoration of the appeal deadline. In future research papers, it may be appropriate to more thoroughly address the issue of procedural time limits and its connection with the reinstatement of the appeal deadline in criminal proceedings.

The thesis consists of two chapters. In the first chapter, the nature of the right of appeal, the necessity of limiting the right of appeal, the nature and necessity of the institute for the restoration of the appeal deadline, and the nature of the valid reason necessary for the restoration of the appeal deadline were explained. Relevant Supreme Court practice regarding the reinstatement of the appeal deadline was also pointed out.

In the second chapter, the decisions of the circuit courts were analysed. The chapter presented the results of the conducted case law analysis. The analysis showed numerically how many times the appeal deadline was reinstated and how many times the appeal deadline was not reinstated. The reasons considered valid or not valid for reinstatement were presented in categories. The reasons are categorical both numerically and by reasons.

It is important that the person is guaranteed the right of appeal. At the same time, guaranteeing the right of appeal for an unspecified period is not reasonable. Time limits for appeals ensure the efficient functioning of the legal system. Moreover, the time limits for appeals contribute to the application of legal certainty.

However, it is possible to restore the appeal deadline after the appeal deadline has passed. To ensure legal clarity, the reinstatement of the appeal deadline should only be possible in exceptional cases. The general procedure for restoring the appeal deadline is specified in the Code of Criminal Procedure. In general, the same rules apply to the reinstatement of the appeal deadline in both criminal and misdemeanour proceedings.

According to § 172 subsection 1 of the Code of Criminal Procedure: “A time limit for appeal that has been allowed to expire for a valid reason is reinstated by order of the investigative authority, Prosecutor’s Office or court that is in charge of proceedings in the criminal case.” Moreover, § 172 subsection 2 prescribes that the valid reasons for allowing a time limit for appeal to expire are: “1) absence unrelated to evasion of criminal proceedings; 2) any other circumstance that the investigative authority, Prosecutor’s Office or court deems to be a valid one.”

As it states in the paragraph above, the law stipulates the concept of valid reason quite broadly. It is understandable that the law does not provide a specific list of valid reasons as this would make the regulation too inflexible. The concept of valid reason is clarified by case law. Therefore, the practice of the Supreme Court was analysed in the thesis in order to elaborate the concept of valid reason.

Using the decision search system on the website of the Supreme Court, decisions related to the reinstatement of the appeal deadline were found using text search. From the decisions found, relevant and up-to-date points of views of the Supreme Court were brought out. In addition to that, other Supreme Court opinions that are no longer valid at the present time, were also presented as examples.

According to the practice of the Supreme Court, the matter that objectively prevented a person from submitting a complaint on time should be considered a valid reason. For example, the illness of the person, the misleading actions of the body conducting proceedings or the actions of the defence counsel were mostly considered valid reasons. However, the aforementioned circumstances were not considered valid reasons if they did not prevent the person from filing a complaint in time.

The analysis of the circuit courts’ decisions was also necessary because the law does not provide a narrow definition of a valid reason and the concept of a valid reason is largely interpreted by case law. The decisions of the circuit courts of Tartu and Tallinn were chosen for analysis, as it helped to get a broad overview of the decisions on restoring the appeal deadline in the area of work of the district courts.

The analysis of circuit court decisions helped to find out how the provisions of § 172 subsection 2 of the Criminal Code are applied in practice. Also, the analysis helped to show whether the

case law is uniform. Moreover, it was found out whether the case law corresponds to the applicable law and the views of the Supreme Court.

There are different ways in which an application for reinstatement reaches the circuit court. The circuit court decides on the justification of the reinstatement of the appeal deadline in the event that a person requests the reinstatement of the appeal deadline or the deadline for filing an appeal against a regulation. Also, the circuit court decides on the justification of the reinstatement of the appeal deadline in the event that a person submits an appeal against the decision of the county court or the state prosecutor's office, by which the appeal deadline was not reinstated.

Although the circuit courts have a large margin of discretion when defining the concept of a valid reason, the courts must take into account the practice of the Supreme Court. Therefore, decisions of circuit courts were compared with Supreme Court practice. The Supreme Court is the highest court in Estonia and lower level courts are guided by the practice of the Supreme Court. Thus, the conformity of circuit court decisions with the practice of the Supreme Court is important. Moreover, compliance with Supreme Court practice helps to ensure uniform application of the law.

Circuit court decisions made in the years 2018–2022 were analysed. In order to search for court decisions, permission was requested from the circuit court of Tallinn to use the search of the court information system. With the help of the search of the court information system, a total of 151 relevant opinions regarding the restoration of the appeal deadline were found. Decisions were searched using text search. From the found decisions, relevant decisions were separated and divided into categories.

The circuit court decisions were divided into categories according to the reasons given. The categories were as follows: illness, related to the defence counsel, actions of the body conducting proceedings, actions of the person himself, other reasons. In each category, it was stated how many times the reason for the corresponding category was considered valid, and how many times the reason given was not valid.

Moreover, it was explained whether and why the circuit courts considered the presented reason valid. Also, the conformity of the decisions of the circuit courts with the practice of the Supreme

Court was pointed out, and possible contradictions with the Supreme Court's practice were analysed.

In only 13 cases did the circuit courts find that the reason presented was valid. The circuit courts found that the reason was valid in the following categories:

- 1) illness (in case the illness prevented the complaint from being filed on time);
- 2) related to the defence counsel (if it prevented the filing of a complaint on time, for example, if the person could not foresee that his counsel would not prove to be competent due to the limitation of the law);
- 3) actions of the body conducting proceedings (in the event that the actions of the body conducting proceedings misled the person from submitting the complaint on time);
- 4) other reasons (a technical error, due to which the complaint could not be submitted on time, was considered a valid reason).

Circuit courts found in 138 cases that the reason given was not valid. The circuit courts found that the reason was not valid in the following categories:

- 1) illness (in case the illness did not objectively prevent the complaint from being filed on time);
- 2) related to the defence counsel (if the obstacle did not objectively prevent the filing of the complaint on time, for example, for reasons related to the negligence of the counsel);
- 3) actions of the body conducting proceedings (in the event that the actions of the body conducting proceedings did not misled the person from submitting the complaint on time);
- 4) actions of the person himself (if the obstacle did not objectively prevent the filing of the complaint on time, for example, violation of the complaint deadline due to the person's own negligence or inactivity);
- 5) other reasons (if the obstacle did not objectively prevent the filing of the complaint on time, for example the person's ignorance of the penal consequence of the committed act was not considered a valid reason for violating the appeal deadline).

The analysis showed that in most cases, the circuit courts did not reinstate the appeal deadline, because the complainant did not provide a valid reason to exceed the appeal deadline. Therefore, the cases where a valid reason was found, were rare. The circuit courts only

reinstated the appeal deadline in exceptional cases and only if an obstacle made it objectively impossible to file a complaint on time.

Moreover, the analysis revealed that it did not matter to what extent the appeal deadline was violated. If the appeal was filed after the deadline and there was no valid reason to reinstate the appeal deadline, the courts did not reinstate the deadline. Thus, when evaluating a valid reason, the courts have based the definition of a valid reason on the basis of the law and judicial practice. How much the deadline was violated is not considered separately as a valid reason.

The circuit courts' practice was mostly in line with the law and the views of the Supreme Court. A few inconsistencies with the views of the Supreme Court or applicable law were identified in the following categories: illness, related to the defence counsel, actions of the body conducting proceedings and other reasons. In the category of actions of the person himself, no inconsistencies with the practice of the Supreme Court were identified.

One decision of the circuit court in the illness category was not in accordance with the recent practice of the Supreme Court. However, the decision was older than the decision of the Supreme Court in question, so the inconsistency is not reprehensible.

In one case, the practice of the circuit court was not consistent with the practice of the Supreme Court in relation to the defence counsel category. The contradiction was that the current law and case law do not allow for an extension of the appeal deadline. It means that it is possible to restore the appeal deadline, but not to extend the appeal deadline.

In category actions of the body conducting proceedings, it was found three times that the provisions of the decisions were not fully in line with the practice of the Supreme Court. This is due to the fact that the erroneous appeal deadline displayed in the e-File information system can in certain cases be a valid reason for restoring the appeal deadline. In other words, an erroneous appeal deadline displayed in the e-filing system is not always a non-valid reason.

In one case, in the category of other reasons, it was found that a technical failure was considered as a valid reason unjustifiably. More specifically, it was found that the district court should not have reinstated the appeal deadline, as according to case law, the person should have made additional efforts to comply with the deadline despite the technical error.

It is clear from the above that there were only a few inconsistencies with the applicable law or the practice of the Supreme Court. All in all, the practice of the circuit courts was uniform and met the requirements of the applicable law and the practice of the Supreme Court.

Kasutatud materjalide loetelu

Kirjandus

1. Bytyqi, V. The Right to Appeal as a Fundamental Right under International Acts and Jurisprudence, with Special Emphasis on Criminal Procedure. – Acta Universitatis Danubius Juridica 2017/1, vol. 13.
2. Emmerson, B. jt. Human rights and criminal justice. London: Sweet & Maxwell 2012.
3. Kangur, A. jt. Väärteomenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2007.
4. Kergandberg, E. Kohtukaebeõigus, eriti edasikaebeõigus Riigikohtu ja eriti kriminaalkolleegiumi praktikas: kas lihtõiguslik tegelikkus võib tingida põhiseadusliku võimalikkuse ümberdefineerimist? – Juridica 2018/4.
5. Kergandberg, E., Pikamäe, P. Kriminaalmenetluse seadustik. Komm vlj. Tallinn: Juura 2012.
6. Kergandberg, E. Õiguskaitsevahendid kriminaalmenetluses. Tallinn: Juura 2020.
7. Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (770 SE). – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d5492f26-424d-42ad-83e4-cce202a5524d>.
8. Kriminaalmenetluse seadustiku ja väärteomenetluse seadustiku muutmise seaduse lõpptekst. – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d10291ef-980a-4b1d-8852-bab30d7e25f3/Kriminaalmenetluse+seadustiku+muutmise+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seadus+%28kriminaalmenetluse+seadustiku+revisjon%29>.
9. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (367 SE). – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel: <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/d10291ef-980a-4b1d-8852-bab30d7e25f3/Kriminaalmenetluse+seadustiku+muutmise+ja+sellega+seonduvalt+teiste+seaduste+muutmise+seadus+%28kriminaalmenetluse+seadustiku+revisjon%29>.
10. Kõve, V. Kohtusüsteemi ülesanded muutumas ajas. – Juridica 2019/9.
11. Lõbus, M. Tähtaja ennistamine ja mõjuv põhjus selleks halduskohtumenetluses. Magistritöö. Juhendaja: Julia Laffranque. Tartu: Tartu Ülikool 2013.
12. Madise, Ü. jt (toim). Eesti Vabariigi põhiseadus. Komm vlj. 5. vlj. Tartu: sihtasutus Iuridicum 2020.

13. Mampilly, A. Fair Trial: A Global Right. – *International Journal of Law Management & Humanities* 2020/2, vol. 3.
14. Marshall, P. D. A comparative analysis of the right to appeal. – *Duke Journal of Comparative & International Law* 2011/1, vol. 22.
15. Neate, F. Haruldane väärtkaup. Maailma juristid on mures Tony Blairi ja õigusriigi pärast. – *Juridica* 2006/3.
16. Oltjer-Timberg, G. Riigikohtu praktika analüüs: e-toimiku teade tähtaja määramise kohta. – *Juridica* 2018/3.
17. Prokuratuuriseaduse, karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja infoühiskonna teenuse seaduse muutmise seaduse eelnõu seletuskiri (791 SE I). – Arvutivõrgus kättesaadav Riigikogu veebileheküljel (algteksti nimelises failis): <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/6662ca82-a962-3bb3-b9d6-8e646814991b/Prokuratuuriseaduse%2C+karistusseadustiku%2C+väärteomenetluse+seadustiku%2C+kriminaalmenetluse+seadustiku+ja+infoühiskonna+teenuse+seaduse+muutmise+seadus>.
18. Reisberg, L. Interpretation of Undefined Legal Concepts and Fulfilling of Legal Gaps, in Juri Lotman's Semiotic Framework. – *Juridica International*, 2018/27.
19. Zand, J. The Concept of Democracy and the European Convention on Human Rights. – *University of Baltimore Journal of International Law* 2017/2, vol. 5.
20. Vallimäe-Tuberg, K. Kaebetähtaegade eesmärk ja selle saavutamise võimalikkus tühistamis- ja kohustamiskaebuse esitamisel. Magistritöö. Juhendajad: Einar Vene, Kalle Merusk. Tartu: Tartu Ülikool 2013.
21. Väisa, S. Tähtajad eraõiguses. Magistritöö. Juhendaja Kaupo Paal. Tallinn: Tartu Ülikool 2022.
22. Wilhelmina T. Everyone Has the Right to a Fair Trial. – *Hague Yearbook of International Law* 21 (2008), lk 8. Arvutivõrgus kättesaadav: https://heinonline-org.ezproxy.utlib.ut.ee/HOL/Page?public=true&handle=hein.intyb/hagyrintl0021&div=5&start_page=3&collection=intyb&set_as_cursor=0&men_tab=srchresults.
23. Õiguskantsleri 14. oktoober 2005 ettepanek nr. 5. – arvutivõrgus kättesaadav: https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/õiguskantsleri_ettepanek_nr_5_riigikogule_kohtuvalise_menetleja_otsuse_peale_esitatud_kaebuse_kaebet_ahtaeg.pdf.

Õigusaktid

24. Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
25. E-toimiku süsteemi asutamine ja e-toimiku süsteemi pidamise põhimäärus. – RT I, 09.03.2018, 5.
26. Halduskohtumenetluse seadustik. – RT I, 05.05.2022, 3.
27. Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. – RT II 2000, 11, 57.
28. Keskkonnaseadustiku üldosa seadus. – RT I, 27.05.2022, 3.
29. Kriminaalmenetluse seadustik. – RT I, 22.12.2021, 45.
30. Kriminaalmenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 19.03.2015, 1.
31. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus. – RT I, 23.02.2011, 1.
32. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus, millega laiendatakse kannatanute õigusi kriminaalmenetluses. – RT I, 06.01.2016, 5.
33. Prokuratuuriseaduse, karistusseadustiku, väärteomenetluse seadustiku, kriminaalmenetluse seadustiku ja infoühiskonna teenuse seaduse muutmise seadus. – RT I 2006, 21, 160.
34. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. – RT I, 10.11.2022, 3.
35. Täitemenetluse seadustik. – RT I, 12.03.2022, 9.
36. Vangistuseseadus. – RT I, 06.08.2022, 23.
37. Vangla sisekorraeskiri. – RT I, 29.12.2022, 61.
38. Väärteomenetluse seadustik. – RT I, 29.06.2022, 14.

Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika

39. EIKo 48132/07, *Andreyev v. Estonia*.
40. EIKo 26986/03, *Galstyan v. Armenia*.
41. EIKo 61406/00, *Gurepka v. Ukraine*.
42. EIKo 22277/93, *İlhan v. Turkey*.
43. EIKo 29731/96, *Krombach v. France*.
44. EIKo 30210/96, *Kudła v. Poland*.
45. EIKo 22535/93, *Mahmut Kaya v. Turkey*.
46. EIKo 17888/12, *Shvydka v. Ukraine*.

47. EIKo 71155/17, *Y.B. v. Russia*.

Riigikohtu praktika

48. RKHKo 3-3-1-46-07.

49. RKKKm 1-16-9171.

50. RKKKm 1-17-4754.

51. RKKKm 1-17-4769/22.

52. RKKKm 1-17-7210.

53. RKKKm 1-19-5631.

54. RKKKm 1-19-8852.

55. RKKKm 1-20-2341.

56. RKKKm 1-20-2611.

57. RKKKm 1-20-79/9.

58. RKKKm 1-20-8130.

59. RKKKm 1-21-5924.

60. RKKKm 1-22-2874.

61. RKKKm 3-1-1-102-00.

62. RKKKm 3-1-1-103-16.

63. RKKKm 3-1-1-114-03.

64. RKKKm 3-1-1-121-99.

65. RKKKm 3-1-1-122-96.

66. RKKKm 3-1-1-127-96.

67. RKKKm 3-1-1-14-04.

68. RKKKm 3-1-1-141-05.

69. RKKKm 3-1-1-144-03.

70. RKKKm 3-1-1-152-05.

71. RKKKm 3-1-1-159-05.

72. RKKKm 3-1-1-19-99.

73. RKKKm 3-1-1-37-02.

74. RKKKm 3-1-1-41-15.

75. RKKKm 3-1-1-43-12.

76. RKKKm 3-1-1-5-07.

77. RKKKm 3-1-1-53-11.

78. RKKKm 3-1-1-56-05.

79. RKKKm 3-1-1-62-02.
80. RKKKm 3-1-1-64-96.
81. RKKKm 3-1-1-66-98.
82. RKKKm 3-1-1-67-02.
83. RKKKm 3-1-1-75-08.
84. RKKKm 3-1-1-77-00.
85. RKKKm 3-1-1-77-98.
86. RKKKm 3-1-1-8-17.
87. RKKKm 3-1-1-8-97.
88. RKKKm 3-1-1-81-11.
89. RKKKm 3-1-1-84-14.
90. RKKKm 3-1-1-88-09.
91. RKKKm 3-1-1-89-13.
92. RKKKm 3-1-1-93-09.
93. RKKKm 3-1-1-94-09.
94. RKKKm 3-1-2-2-06.
95. RKKKo 1-15-1452.
96. RKKKo 1-15-4308.
97. RKKKo 1-20-2438.
98. RKKKo 3-1-1-3-08.
99. RKKKo 3-1-1-31-14.
100. RKKKo 3-1-1-55-10.
101. RKKKo 3-1-1-74-08.
102. RKKKo 3-1-1-74-14.
103. RKKKo 3-1-1-90-10.
104. RKKKo 3-1-1-99-10.
105. RKKKo 3-1-2-2-12.
106. RKKKo 3-1-2-3-13.
107. RKKKo 4-19-1809.
108. RKKKo 3-1-1-83-08.
109. RKKKo 3-1-2-4-12.
110. RKKKo 3-1-2-4-13.
111. RKKKo 3-1-2-4-16.
112. RKKKo 3-1-2-5-13.
113. RKKKo 3-1-2-8-13.

- 114. RKPJKo 3-4-1-14-06.
- 115. RKPJKo 3-4-1-20-07.
- 116. RKPJKo 3-4-1-5-05.
- 117. RKTKm 3-2-1-135-08.
- 118. RKÜKm 3-2-1-75-14.
- 119. RKÜKo 3-1-2-2-11.
- 120. RKÜKo 3-2-1-60-10.
- 121. RKÜKo 3-3-1-85-09

Tallinna Ringkonnakohtu praktika

- 122. TlnRnKm 1-22-4954.
- 123. TlnRnKm 1-20-6020.
- 124. TlnRnKm 1-22-2857.
- 125. TlnRnKm 4-19-3475.
- 126. TlnRnKm 4-21-1895.
- 127. TlnRnKm 1-21-4158.
- 128. TlnRnKm 1-19-8534.
- 129. TlnRnKm 1-19-1642.
- 130. TlnRnKm 1-19-8551.
- 131. TlnRnKm 1-18-3615.
- 132. TlnRnKm 1-19-5192.
- 133. TlnRnKm 1-21-7572.
- 134. TlnRnKm 1-16-2411.
- 135. TlnRnKm 1-19-10248.
- 136. TlnRnKm 1-10-2523.
- 137. TlnRnKm 1-12-3383.
- 138. TlnRnKm 4-22-3169.
- 139. TlnRnKm 1-21-4842.
- 140. TlnRnKm 4-20-2133.
- 141. TlnRnKm 1-17-11476.
- 142. TlnRnKm 1-18-3375.
- 143. TlnRnKm 4-20-3992.
- 144. TlnRnKm 4-20-5168.
- 145. TlnRnKm 4-21-1255.

146. TlnRnKm 4-21-1048.
147. TlnRnKm 4-21-1122.
148. TlnRnKm 1-19-8050.
149. TlnRnKm 1-21-1781.
150. TlnRnKm 1-22-3305.
151. TlnRnKm 1-18-6815.
152. TlnRnKm 4-19-2921.
153. TlnRnKm 1-20-8908.
154. TlnRnKm 4-21-2809.
155. TlnRnKm 1-20-8007.
156. TlnRnKm 4-18-5817.
157. TlnRnKm 1-21-1152.
158. TlnRnKm 4-18-1542.
159. TlnRnKm 1-18-289.
160. TlnRnKm 1-20-5144.
161. TlnRnKm 1-22-2631.
162. TlnRnKm 1-20-8250.
163. TlnRnKm 1-19-2641.
164. TlnRnKm 1-20-1898.
165. TlnRnKm 1-18-999.
166. TlnRnKm 1-18-5909.
167. TlnRnKm 1-21-7758.
168. TlnRnKm 1-21-83.
169. TlnRnKm 1-17-7210.
170. TlnRnKm 1-18-8440.
171. TlnRnKm 1-21-2771.
172. TlnRnKm 4-20-4881.
173. TlnRnKm 4-22-380.
174. TlnRnKm 4-19-3086.
175. TlnRnKm 1-17-11172.
176. TlnRnKm 4-19-3190.
177. TlnRnKm 1-19-5795.
178. TlnRnKm 1-20-135.
179. TlnRnKm 1-21-2241.
180. TlnRnKm 1-19-3835.

- 181. TlnRnKm 1-19-8465.
- 182. TlnRnKm 4-19-2826.

Tartu Ringkonnakohtu praktika

- 183. TrtRnKm 4-17-2152.
- 184. TrtRnKm 1-21-7714.
- 185. TrtRnKm 1-17-10313.
- 186. TrtRnKm 4-22-2877.
- 187. TrtRnKm 1-21-3769.
- 188. TrtRnKm 4-22-822.
- 189. TrtRnKm 4-22-3217.
- 190. TrtRnKm 4-22-3972.
- 191. TrtRnKm 4-21-949.
- 192. TrtRnKm 4-21-2305.
- 193. TrtRnKm 1-17-940.
- 194. TrtRnKm 1-15-4000.
- 195. TrtRnKm 1-17-11734.
- 196. TrtRnKm 1-20-8268.
- 197. TrtRnKm 1-19-7473.
- 198. TrtRnKm 1-15-10118.
- 199. TrtRnKm 1-18-452.
- 200. TrtRnKm 1-18-4700.
- 201. TrtRnKo 1-20-146.
- 202. TrtRnKm 1-16-8495.
- 203. TrtRnKm 4-20-3893.
- 204. TrtRnKm 1-18-8655.
- 205. TrtRnKm 1-21-1912.
- 206. TrtRnKm 4-21-3180.
- 207. TrtRnKm 4-22-1851.
- 208. TrtRnKm 4-18-3.
- 209. TrtRnKm 1-21-5953.
- 210. TrtRnKm 1-20-2908.
- 211. TrtRnKm 4-21-4338.
- 212. TrtRnKm 1-21-2674.

- 213. TrtRnKm 1-15-1606.
- 214. TrtRnKo 1-17-7033.